CZÉBELY LAJOS

MAGYAR NYELV

Tankönyv
az általános oktatási rendszerű tanintézetek
3. osztálya számára

Ajánlotta Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

Львів
Видавництво „Світ”
2013

УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7
Ц 32

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 17.07.2013 р. № 994)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Цейбель Л. Л.
Ц 32 Угорська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. угорською мовою / Л. Л. Цейбель. – Львів : Світ, 2013. – 176 с. : іл.
ISBN 978-966-603-839-8

УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7

© Цейбель Л. Л., 2013
© Шутурма М. С., ілюстрації, 2013
© Видавництво „Світ”, 2013

ISBN 978-966-603-839-8

Ukrajna kis állami címere

Ukrajna állami zászlaja

Ukrajna állami himnusza

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Refrén:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Szöveg: *Pavlo Csubinszkij*
Zene: *Mihajlo Verbickij*

Kedves barátaim!
Kedves lányok és fiúk!

Anyanyelvetek új tankönyvét tartjátok a kezetekben. Ez nem jelenti azt, hogy ez a tankönyv mindenben eltér a régitől. Amikor a kezetekbe veszitek – és kérünk Benneteket: tegyétek ezt mindennap –, látjátok majd, hogy sokban hasonlít a tavalyi másodikos nyelvtankönyvhöz. Azaz a tankönyv anyaga megfelelően épít az előző években elsajátított ismeretanyagra.

Természetesen sok új ismerettel is találkoztok majd, melyek mindig a nyelvtudomány legújabb eredményeire támaszkodnak. A könyv létrehozói fontosnak tartották azt is, hogy a magyarázatok minősége, a kérdések, a feladatok, a játékok mennyisége és színvonala megfeleljen a korosztályotok számára, hogy az önálló munkákat is – amelyek igen hasznosak és nélkülözhetetlenek – valamennyien el tudjátok végezni. A nyelvtani feladatok megoldása során a cselekvés, megfigyelés és tapasztalatok útján szereztek ismereteket anyanyelvetekről. Ezenkívül az itt található feladatok segítik a magatartásformáláshoz szükséges jó szokások kialakítását is.

Ebben a tanévben négy fő fejezettel találkoztok a nyelvtankönyvben. Az elsőben megismerkedtek a *szöveg* fogalmával, a másodikban *a mondat*tal és a *mondatrészek*kel foglalkoztok majd, a harmadikban a *szó jelentésével és szerkezetével*, a negyedikben pedig a legfontosabb *szófajok*kal.

Közben nyelvünk és kultúránk területére is kirándulásokat teszünk. Tankönyvetekben érdekes verseket, nyelvtani összefoglalókat is találtok. Reméljük, ezek alapján nektek is támadnak jó ötleteitek, melyeket fel is jegyeztek füzeteitekbe.

Szeretnénk, ha sok örömötök lenne anyanyelvetek, a magyar nyelv tanulásában! Ízlelgesd az anyanyelvedet! Mondd el gondolataidat róla tanítódnak az órákon, írd le őket ott-

hon, rajzold le! Beszélgessetek egymás közt is erről a felmérhetetlen értékű kincsről – anyanyelvünkről!

Lássatok hozzá a tanuláshoz, hogy a tanév végén együtt örülhessünk a jól végzett munkának! Munkátok során mindig vegyétek figyelembe a már jól ismert egyezményes jeleket!

	Könnyebb feladatok, mindenki oldja meg őket!		Szerepjáték
	Szabályok, melyeket meg kell tanulnod!		Tudáspróba
	Gondolkodtató feladatok		Udvarias szavak és kifejezések
	Önálló munka		Kérdések
	Házi feladatok		Rajzold le!
			Év végi ismétlés

A szerző

ISMÉTELJÜNK!

Mit tudsz a beszédről és az írásról?

1. a) Mondd el, mit látsz a képen!

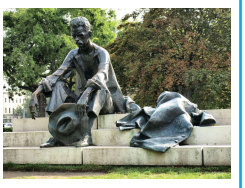
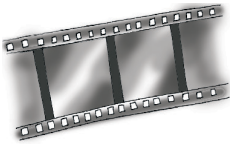

b) Írj három mondatot a kép alapján!

Jegyezd meg!

Gondolatainkat legtöbbször beszédben vagy írásban közöljük.

2. Mondd el az alábbi rajzok segítségével, a beszéden és az íráson kívül hogyan fejezhetjük ki gondolatainkat másképpen!

			
Egy nő énekel	*Egy festmény*	*Egy balett-táncos*	*Egy szobor*
			
Zebra (közlekedési tábla)	*Dohányozni tilos!*	*Egy filmkocka*	*Egy kislány hegedül*

Jegyezd meg!

Beszédünk hangjait írásban betűkkel jelöljük.

3. Figyeld meg, hány betűből áll a teljes ábécé! Miért más színű néhány betű az ábécében?

A$_1$ Á$_2$ B$_3$ C$_4$ CS$_5$ D$_6$ DZ$_7$
DZS$_8$ E$_9$ É$_{10}$ F$_{11}$ G$_{12}$ GY$_{13}$
H$_{14}$ I$_{15}$ Í$_{16}$ J$_{17}$ K$_{18}$ L$_{19}$ LY$_{20}$ M$_{21}$ N$_{22}$ NY$_{23}$
O$_{24}$ Ó$_{25}$ Ö$_{26}$ Ő$_{27}$ P$_{28}$ Q$_{29}$ R$_{30}$ S$_{31}$ SZ$_{32}$
T$_{33}$ TY$_{34}$ U$_{35}$ Ú$_{36}$ Ü$_{37}$ Ű$_{38}$ V$_{39}$ W$_{40}$
X$_{41}$ Y$_{42}$ Z$_{43}$ ZS$_{44}$

4. a) Fejtsd meg a titkos üzenetet az ábécé segítségével!

1. 21. 1. 13. 1. 30. 9. 21. 3. 9. 30. 9. 18.
1. 23. 1. 23. 9. 19. 39. 9. 21. 1. 13. 1. 30.

b) Írd le az üzenetet szavakra tagolva!

5. Írásban válaszolj az alábbi kérdésekre!
a) Mi a neved?
b) Ki van előtted a névsorban?
c) Ki következik utánad?
d) Ki a névsor első, és ki az utolsó tagja?

Olvasd el az alábbi versrészletet! Írd le a benne előforduló neveket betűrendben!

Repülőt gyárt Jani, Feri,
köszörül, kitalál.
Kicsi Kati nézegeti,
ide áll, oda áll.

Varrogat a Teri, Bözsi,
jár a tű, a fonál.
Kicsi Laci nézegeti,
ide áll, oda áll.

(*Weöres Sándor*)

Mit tudsz a magánhangzókról?

1. Keresd a hiányzó magánhangzókat! Alkoss különböző értelmes szavakat!

t · r
gy · r · k
h · v · s
k · r · s

Példa: tér, túr, tár, tör, tőr, tűr

2. Csoportosítsd a szavakat a megadott minta szerint!

alma, ásó, egér, ceruza, szőlő, túró, író, elem, ital, asztal, táska, fűrész, mókus, golyó, véső

Rövid bennük a magánhangzó: _____
Hosszú bennük a magánhangzó: _____
Mindkettő előfordul: _____

3. a) Olvasd fel a következő szópárokat helyes ejtéssel! Figyeld meg, hogyan változik a szavak értelme!

elöl – előlről	tör– tőr
füzet – fűzet	irat – írat
bura – búra	int – ínt
rugó – rúgó	zug – zúg
huzat – húzat	szüret – szűret
hidra – hídra	török – tőrök – törők

b) Alkossatok néhány szópárral egy-egy tréfás mondatot!

Példa: A vidám szüret végén a gazda mustot szűret.

Gergő, aki nagymamájánál töltötte a szünidőt, levelében beszámolt édesanyjának a disznótoros ebédről. Javítsd ki a levélben található hibákat!

Drága Édesanyám!

...Vasárnap finom ebédet ettünk. Kaptunk egy nagy tányér borsot hurkával. Nekem a verés jobban ízlett, mint a májas. Kertem hozzá fehér bélű cipőt is. Mindenki megőrült, amikor nagymama behozta a hajas süteményt.

1. a) Az alábbi szavakból alkoss értelmes szavakat ***ö,*** illetve ***ő*** magánhangzóval!

kor – ...	ló – ...
csorog – ...	szó – ...
korom – ...	szóló –...

Példa: tor – tör

b) Írd le a szópárokat! A magas és a mély magánhangzókat jelöld meg más-más színű ceruzával!

Milyenek lehetnek a mássalhangzók?

1. Válogasd ki az ábécéből a mássalhangzók betűit, és csoportosítsd a füzetedbe az alábbiak szerint!

Egyjegyűek: *Kétjegyűek:* *Háromjegyűek:*

2. Írd ki a szövegből a csak rövid mássalhangzót tartalmazó szavakat!

A nagyapónak volt egy sima szőrű fekete kalapja. Erről a kalapról az a hír járta, hogy aki a fejére teszi, az mindent tud. Ezért volt nagyapó is ilyen okos.

3. Írd le a szöveget! Húzd alá a hosszú mássalhangzót tartalmazó szavakat!

Mi lesz szegény madarakkal a tél beálltával? A tyúkoknak bezzeg jó dolguk van. A gazdasszony bővebben szórja nekik a kukoricát és a búzát.

4. a) Olvasd el helyesen az alábbi szópárokat!

kell – kel, épp – ép, száll – szál

b) Másold le a mondatokat! Írd be az előbbi szópárok közül a megfelelő szót a hiányos mondatba!

Sári hét órakor ... . Mit ... vásárolnom? Minden fogam ... . Apu ... most jött haza. Egy madár ... az ágra. A vázában három ... rózsa virít.

5. Figyeljétek meg a következő szavak helyesírását! Írjátok le a szavakat szótagolva!

ősszel	vessző	ennyi	dinnye	messze
reccsen	vissza	asszony	reccsen	hosszú

1. a) Olvasd el a verset!

Szél dünnyög a nádas fölött,
altatódalt dudolász.
Békák kórusa dalra kel,
kuruttyol a vízi világ.

Rosta Erzsébet: Balatoni nádas

Szél szisszen a nádas fölött,
hattyú ring a tó vizén,
holdsugár a takarója,
könnyű álmot ígér az éj.

(Szilágyi Katalin)

b) Írd ki szótagolva azokat a szavakat, amelyekben hosszú kétjegyű mássalhangzót találsz!

Példa: düny-nyög, ...

Jegyezd meg!

Zöngés mássalhangzók:	**b**	**d**	**dz**	**dzs**	**g**	**gy**	**j**	**l**	**ly**	**m**	**n**	**ny**	**r**	**v**	**z**	**zs**
Zöngétlen mássalhangzók:	**p**	**t**	**c**	**cs**	**k**	**ty**	–	–	–	–	–	–	–	**f**	**sz**	**s**

1. a) Olvasd el az alábbi szavakat! Magyarázd meg a jelentésüket!

bont – pont, zseb – seb, zsír – sír,
váj – fáj, von – fon

b) Alkoss két szópárral négy mondatot!

2. Figyeld meg, hogyan ejtjük a kiemelt betűkkel jelölt hangokat! Írd le a szavakban úgy, ahogyan ejtjük!

fo**g**kefe, ha**gy**ta, ház**p**ad, ker**t**ben, né**z**tük

3. Figyeld meg, milyen mássalhangzók állnak egymás mellett a kiemelt betűkapcsolatokban! Hogyan ejtjük őket? Írd le a szavakat szótagolva!

a**zt**án, csa**pd**os, lö**kd**ös, mo**sd**ó, rö**gt**ön

Olvasd el az alábbi népdalszöveget! Írd ki a füzetedbe azokat a szavakat, melyeknek kiejtése eltér a helyesírásától!

Megfogtam egy szúnyogot,
nagyobb volt egy lónál,
kisütöttem a zsírját,
több volt egy akónál.
Aki eztet elhiszi,
szamarabb a lónál,
aki eztet elhiszi,
szamarabb a lónál.

Amikor nem szabad a füledre hallgatni

1. Olvasd el a szólásokat és közmondásokat! Magyarázd meg jelentésüket! Figyeld meg, milyen hangot ejtünk a kiemelt betűk helyén!

Kibújik a szeg a zsá**k**ból.
Néma gyermeknek az a**nyj**a sem érti a szavát.
Addig nyújtó**z**ko**dj**, ameddig a takaród ér!
Madarat tolláról, embert barát**tj**áról ismerni meg.
Sok beszédnek sok az a**lj**a.
Segí**ts** magadon, az Isten is me**g**segít!

2. Másolás közben pótold a hiányzó betűket!

Ü...etek a helyetekre! Készí....étek elő a füzetet! Szó...atok, ha valamit nem értetek! Köszö...ük a munkátokat. Á....atok fel! Köszö....etek hangosan!

3. Számold meg, ki ejtett több hibát a táblára írt szavakban! Éva vagy Péter? Javítsd ki a hibákat, és a helyes szóalakokat másold le!

Éva	Péter
pihenjünk	pihennyünk
anyja	annya
külgye	külgye
hagyja	haggya
láttya	látja
feleljen	felejjen
szaladtak	szalattak
bolondság	boloncság
baráccság	barátság

Másolás közben pótold a megfelelő helyre az ***nj***, ***nny***, ***nyj***, ***lj***, ***llj*** **és** ***jj*** mássalhangzó-kapcsolatokat!

fo__a	a__a	ha___a
fú__a	fo__adt	szá__on
né__e	le__bb	be__ebb

A *j* hang kétféle jelölése

1. Nézd meg a képet! Olvasd el helyes hanglejtéssel a kép alatti mondatokat! Hasonlítsd össze a kiemelt szavakat hallás után, majd a leírásuk alapján!

– Ki **jön játszani**? – kérdezi **Gergely**.
– **Milyen játékot játszunk**? – érdeklődik **Mihály**.
– **Bújócskázzunk**! – **ajánlja Károly**.
Mindenki **helyesli** az ötletet.
– Hol **jelöljük** ki a hunyó **helyét**? – **tudakolja Jolánka.**
Pár perc alatt **elbújnak**, csak egy-egy **fej** kandikál ki a bokrok mögül. Hirtelen **Ibolyka hangja** hallatszik.

– **Jaj**, egy **gally kilyukasztotta** a harisnyámat! Nézzétek mekkora **lyuk** lett **rajta**!

– Kikapsz érte? – faggatja **Hajnalka**.

– Nem **baj**, **majd** összevarrod! – **vigasztalja Jancsi.**

2. Másold le a szavakat! Húzd alá bennük a ***j*** hangot jelölő betűket!

helyes	tavaly	újság	folyosó	játszik	ijed
zajos	gömbölyű	komoly	kályha	ajtó	hajó

3. Olvasd fel az alábbi versrészletet! Keresd ki a versből azokat a szavakat, amelyekben ***j*** hangot hallottál, és írd le csoportosítva a ***j*** hang jelölése szerint!

Üveggolyó, üvegház,
belsejében mit találsz?
Bent lakik a szivárvány,
rajta ül egy királylány.

Üvegfalon ki-kinéz:
– Jön-e érte a vitéz?
Világhírű királyfi?
Vagy helyette akárki.

(Gazdag Erzsi)

Példa:

j	***ly***
alja	folyó

4. Pótold a közmondások és szólások szavaiban a hiányzó ***j-***t és ***ly-***t! Magyarázd meg a közmondások jelentését!

Lassan jár..., tovább érsz!
...árt utat a ...áratlanért el ne hagy...!
Ne szól... szám, nem fá... fe...em.
Amit tud ...ancsi, tudja azt ...ános.
O....an okos, mint a tava....i kos.

5. Jelöld álló vonallal a szavak tövét! Vizsgáld meg, hogy a szóban vagy a toldalékban szerepel-e a ***j*** hangot jelölő betű!

hangja, ajánlja, jelölje, tudakolja, vigasztalja, faggatja

Példa: hang|ja

Figyeld meg a példát, és toldalékold az alábbi szavakat! A kérdéseket is írd a füzetedbe az oszlopok fölé!

bot, gond, füst, kabát, kút, lúd, pad

Példa:	***Mi?***	***Mije?***
	bot	botja

A *h* a szavak végén

Jegyezd meg!

A *cseh, düh, juh, méh, pléh* szavak végén a *h* hangot nem ejtjük:

cse, dü, ju, mé, plé.

1. a) Olvasd el a szöveget! Figyeld meg a vastag betűs szavak ejtését, majd írd le azokat szótagolva!

A **juhnak** több neve is van. Vannak vidékek, ahol birkának vagy ürünek nevezik. A fiatal **juhot** báránynak hívják.

Az együtt legelő **juhok** csoportjának **juhnyáj** a neve. A **juhnyájat** a legelőn a **juhász** őrzi.

A **juh** hasznos állat, ezért foglalkoznak az emberek **juhtenyésztéssel**. A **juhtejből juhtúrót** és **juhsajtot** készítenek. A **juhok** szőre a gyapjú. A gyapjút szövetnek dolgozzák fel.

b) Csoportosítsd a vastag betűs szavakat aszerint, hogy ejtjük bennük a ***h***-t vagy sem!

Jegyezd meg!

A *doh*, *moh*, *potroh* szavakban a *h* hangot mindig ejtjük.

2. Olvasd el a szöveget! Mivel már tudod, hogy a ***h***-t mikor ejtjük, és mikor nem, biztosan helyesen fogod olvasni a következő szöveg mondatait!

Sanyi bácsi mindig nagy szeretettel beszél a méhekről. Méhecskéknek becézi őket. Kertjében több méhcsalád van. Egy-egy családot több ezer méh alkot. De minden családban csupán egyetlen méhanya, vagy ahogy másképpen mondják: méhkirálynő van. A méhcsípés nagyon fájdalmas. Ám még fájdalmasabb az, hogy amely méhecske a csípés által elvesztette a fullánkját, az el is pusztul. A méhek fullánkja a potroh végében helyezkedik el.

A folyóparti fűz odvában vadméhek laknak.

Írd le az alábbi szavakat szótagolva! Magyarázd meg, mikor ejtjük, és mikor nem a ***h***-t!

a) csehnek, dühtől, juhnyáj, méhkas, pléhből

b) csehül, dühöng, éhes, juhok, méhes

A SZÖVEG

Mi a szöveg? A szöveg témája

A második osztályban már tanultátok, mi is a szöveg! Olvasd el az alábbi mondatokat és szövegeket! Válaszd ki közülük a szövegeket!

Csaba gyengén olvasott.

A rókának estefelé még nem volt meg a vacsorája. Egész nap járkált, keresgélt, de semmit sem fogott.

Igen jól éreztem magam.

Marika szereti a zenét.

A szegény favágó ment, mendegélt az erdőben. Nemsokára egy házikó elé ért.

– Vajon ki lakhat benne? – töprengett a favágó.

Ugye, a következőket választottad ki.

A rókának estefelé még nem volt meg a vacsorája. Egész nap járkált, keresgélt, de semmit sem fogott.

A szegény favágó ment, mendegélt az erdőben. Nemsokára egy házikó elé ért.

– Vajon ki lakhat benne? – töprengett a favágó.

Láthatod, hogy a szövegek mondatokból épülnek fel. A

Csaba gyengén olvasott.
Igen jól éreztem magam.
Marika szereti a zenét.

nem szövegek, csak mondatok. Ezek a mondatok ugyanis nem kapcsolódnak egymáshoz. Minden mondat másról szól. Minden mondatnak más a **témája**.

A szöveg mondatai úgy követik egymást, hogy ugyanarról a dologról (**témáról**) szólnak.

Jegyezd meg!

A szöveg egymással összefüggő mondatokból épül fel.

A szövegben minden mondatnak ugyanaz a témája. Minden mondat valami újat közöl a témáról.

1. Bizonyítsd, hogy a következő szöveg mondatai ugyanarról a dologról (témáról) szólnak! Adj címet a szövegnek!

Az ősz a nyár után következő évszak. Ősszel a levelek elhervadnak, megsárgulnak, lehullnak. A szőlőt ősszel szüretelik.

Petőfi Sándor így ír az őszről:

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig, énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.

2. A következő szövegek közül néhányba „betolakodott” egy-egy olyan mondat, amely nem kapcsolódik a szöveg többi mondatához. Keresd meg őket! Vigyázz, nem mindegyik szöveg hibás!

A. Péter rendet csinál a szobájában: mindent a helyére tett. Klárikának szép hosszú haja van. A játékokat a játékpolcra rakta, a cipőjét a szekrénybe, a táskáját a székre.

B. Amikor a repülőgép elindul, egy ideig kerekeken fut a földön. Azután lassan fölemelkedik a levegőbe.

Az olyan repülőgépet, amely futás nélkül fel tud emelkedni, helikopternek hívjuk.

C. A gyerekek virágot szednek a réten. Mellettük Kálmán bácsi kaszálja a füvet. A szomszédjaink nagyon rendes emberek. A pitypang, a zsálya, a harangvirág a réten nő.

3. A következő szöveg mondatokból épül fel. A mondatoknak azonos a témája, mégis van bennük valami hiba. A mondatok *nem helyesen* kapcsolódnak egymáshoz. Hagyd ki a feleslegesen használt szavakat, és így írd le a szöveget!

A szúnyog rovar. A szúnyog vízparton él. A szúnyog zümmögő hangot ad. A szúnyog vérrel táplálkozik: átszúrja az ember, az állat bőrét és a vérét szívja.

A szúnyogcsípés viszket.

Hagyd ki a feleslegesen használt szavakat, és így írd le a szövegeket!

A. Gábor elővette kedvenc mesekönyvét. Gábor estig olvasott. Gábor fáradtan tette vissza a könyvet a polcra.

B. Ferike az udvaron játszik. Az udvaron homokból várat épít. A vár két tornya közé alagutat fúr az udvaron.

A szöveg címe

1. Ha időrendbe állítod a mondatokat, egy történetet olvashatsz. Adj címet az elbeszélésnek!

1. Mirci cicának reggel korgott a gyomra.

2. Mári néni teletöltötte finom, langyos tejjel a tányérját.

3. Besomfordált a konyhába, és panaszosan nyávogott gazdasszonyának.

4. Mirci jóllakottan terült el a napsütésben.

Jegyezd meg!

Minden írásműnek (*olvasmánynak*, *fogalmazásnak*) van címe. Kérdés is szerepelhet címként.

2. a) Rendezd az alábbi mondatokat a megadott címeknek megfelelően!

Este otthon **Este az utcán**

Az úttesten egymást érték a járművek.

Zsolti még egyszer átnézte az iskolatáskáját.

Órarend szerint minden füzetet, könyvet beletett a táskájába.

A járdán járókelők siettek.

Rendesen készen volt minden leckéjével.

Az üzletek lassan bezártak.

Másnap nem is hiányzott semmije.

Itt-ott világított a kirakatok ablaka.

b) Mi segített a rendezésben? Írd le a füzetedbe az egyik szöveget!

3. a) Olvasd el az alábbi szöveget!

A szőlőt ősszel leszedik, levét kipréselik, és hordóba öntik. Ez a munka a szüret.

Régi szokás, hogy mikor a munkát befejezték, szüreti mulatságot rendeznek.

b) Melyik cím felel meg a legjobban a szöveg témájának az alábbiak közül?

1. Az ősz bemutatása
2. A szüret
3. A szüreti mulatság

Válaszd ki a helyes címet! Fűzz még mondatokat a kiválasztott címnek megfelelően! Írd le a szöveget!

Valaki telefonált. Perceken belül megérkeztek a mentők. Hozták a hordágyat. A mentőorvos feltette rá a kislányt. Aztán felharsant a mentőautó szirénája. Száguldott a sérült kislánnyal a kórház felé. ...

Címek: Veszélyes játék
Száguld a mentő
Gyors intézkedés

Jegyezd meg!

A jó cím érdeklődést kelt.
A jó cím rövid és érdeklődést kelt.
A jó cím többnyire rövid, érdeklődést kelt, és utal a tartalomra, amiről olvasni fogunk.

Elbeszélés vagy leírás?

1. Olvasd el, és hasonlítsd össze a léggömbről szóló két fogalmazást!

A léggömb

Egy napon apuval elmentünk sétálni a városba. Egyszer csak megpillantottam egy nénit, aki színes léggömböket árult.

– Apu, vegyél nekem egyet! – kérleltem édesapámat.

– Veszek – mondta.

Úgy is lett. Boldogan és vidáman játszadoztam a piros lufival.

– Jaj! – kiáltottam hirtelen. A szél elragadta tőlem a léggömböt. Elszontyolodtam. De apu vigasztalt:

– Ne légy szomorú! Legközelebb jobban vigyázol a lufira.

A léggömb

A gyerekek kedvenc játékszere a léggömb. Különböző színekben lebeg az árusok körül. A léggömb színes gumiból készül. A gumija olyan vékony, mint a hártya. Ha olyan gázt fújnak bele, amely könnyebb, mint a levegő, akkor fölemelkedik a magasba. A felfújt lufi legtöbbször gömb vagy henger formájú, de lehet látni nyuszi és szív alakút is.

Bizonyára észrevetted, hogy az első szövegben több az eseményt tartalmazó mondat, amelyben történik valami. Ezzel szemben a másodikban nincs esemény, itt a léggömb bemutatásával, leírásával találkozunk.

Jegyezd meg!

Azokat az olvasmányokat, fogalmazásokat, amelyekben eseményeket mondunk el, vagy írunk le, *elbeszélés*nek nevezzük. Az élőlények, tárgyak bemutatása pedig a *leírás*.

2. Olvasd el a szövegeket! Keresd meg azokat a mondatokat, amelyekben történik valami, eseményt jeleznek! Melyik a szövegek közül az elbeszélés, és melyik a leírás? Az elbeszélést másold le!

A. A baromfiudvar fontos állata a házityúk. A gyommagvak és a rovarok pusztításával nagy hasznot hajtanak. Húsa és tojása ízletes. A tyúk lába erős. Futásra és kapirgálásra egyaránt alkalmas. A tyúkok tojásokkal szaporodnak.

B. Nyáron nagy körutazást tettünk Kárpátalján. Az első napon hosszú út állt előttünk. Megérkeztünk Munkácsra, és megtekintettük a várat. Kiderült, hogy másnap még hosszabb utat kell megtennünk. A Vereckei-hágót szerettük volna megnézni. Sikerült is. Ez volt eddig a leghosszabb és a legnagyobb kirándulásom.

Nézd meg a képet! Mi az esemény a képen? Írd le egy-két mondatban! Mi lett a madárkával? Találj ki az elbeszélésnek egy befejezést!

Hogyan írjunk elbeszélő fogalmazást (elbeszélést)?

1. Olvasd el a következő kis történetet (elbeszélést)!

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy róka, aki nagyon szeretett labdázni. Egyszer a róka játszani hívta a barátját, a medvét. Játék közben véletlenül orrba dobta barátját. Nyomban bocsánatot kért, ezért a medve nem haragudott meg rá.

Még ma is játszanának, ha a labda ki nem durrant volna.

Ha jól megfigyeljük az előbbi történetet, az esemény apró részletekből (mozzanatokból) tevődik össze. Az esemény mozzanatait a következő szavak (igék) jelölik: *volt*, *szeretett*, *hívta*, *dobta*, *kért*, *nem haragudott*, *játszanának*, *durrant volna*.

2. Írj te is rövid elbeszélő fogalmazást két barát találkozásáról! Az esemény mozzanatait jelölő szavakat közöljük. Bővítsd ezeket úgy, hogy a lehető legtöbbet mondj el a találkozásról!

Megkért. Vigyem el. Elindultam. Találkoztam. Mentünk. Beszélgettünk. Odaértem. Elváltunk. Elintéztem. Beszámoltam. Megdicsért.

Példa: Ma reggel megkért édesanyám, hogy vigyem el a cipőmet a cipészhez megjavítani. El is indultam a csomaggal. ...

Helyettesítsd az alábbi szövegrészletekbe a *nevetés*, *nevet* szó rokon változatait! A következő szavak közül válogathatsz:

mosoly, kacagás, kuncog, hahotázik

A. A bohóc kilépett a porondra. Ott máris megbotlott a cipőfűzőjében, és elesett. Arcán halvány _____ suhant át, amikor feltápászkodott. A közönség a hasát fogta a _____tól.

B. Gábor óra alatt viccet mesélt társainak. Zoli a pad alá bújva _____. Péter pedig akkorát _____, hogy mindenki ránézett.

A bekezdés

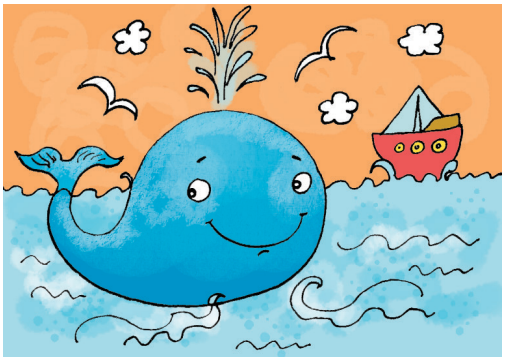
1. Olvasd el a szöveget!

A cethal

A cethal a bálna népies elnevezése. Annak ellenére, hogy a halakra emlékeztet, mégsem az, hanem emlős. A cetek közé tartoznak a delfinek is.

A bálnák az óceánokban élnek, de tüdővel lélegeznek. Levegőért fel kell jönniük a felszínre. A fejük tetején levő légzőnyíláson át vesznek levegőt.

A kék bálnát óriás bálnának is nevezik méretei miatt. Akár 30 méter hosszúra is megnőhet, súlya pedig felér 22 elefántéval. Kicsinye már megszületésekor is valóságos óriás: 7 méter hosszú, s egy elefánt súlyával vetekszik.

Ha megfigyeled a szöveg külalakját, azonnal észreveszed, hogy egyes sorok beljebb kezdődnek.

Ez azért van, mert a szöveg kisebb részekre tagozódhat: **bekezdés**ekre. Szövegünk a cethalról, azaz a bálnáról szól, de azt is tapasztalhatjuk, hogy az első részben a bálnák csoportosításáról, a másodikban a lélegzésükről, a harmadikban pedig a kék bálnákról van szó.

Jegyezd meg!

A bekezdés egy vagy több tartalmilag összetartozó mondatból áll. Egy-egy szövegben több bekezdés is lehet. A bekezdés első sorát a lapszélnél beljebb kezdjük.

2. Tagold bekezdésekre a szöveget, majd írd le!

A nagy fogás. Tomi elment horgászni. Sokáig nem volt kapása. Már unta a várakozást. Hirtelen megmozdult az úszó. Tomi húzta-rángatta a botot, de nem sikerült kiemelnie a „halat”. Félórás próbálkozás után a partra rántott egy fél pár bakancsot. – Micsoda szerencsém van! – kiáltott fel.

3. a) Olvasd el a mesét!

A madarak királya

Történt egyszer, hogy a madarak összegyűltek, hogy királyt választanak maguk közül. Elhatározták, hogy az lesz az uralkodójuk, aki a legmagasabbra tud repülni. A büszke sas tudta, hogy rajta kívül senki nem képes egészen a felhőkig repülni, ezért biztos volt a győzelmében. Igen ám, de a kis ökörszem kieszelt egy cselt. Elbújt a sas szárnya alá, s amikor az már nem tudott magasabbra repülni, kibújt, s még feljebb szárnyalt. Így történt hát, hogy a madaraknak két királyuk lett, az erős és büszke sas és az aprócska, de nagyon okos ökörszem.

b) Tagold a szöveget bekezdésekre a következő vázlat segítségével!

Vázlat:

1. A madarak királyt választanak.
2. A sas és az ökörszem versengése.
3. Hány királya lett a madaraknak?

c) Melyik közmondás igaz a történetre?

Többet ésszel, mint erővel.
Kicsi a bors, de erős.
Jobban szereti a madár a szabadságot, mint kalitkában a vendégséget.
Bízd el magad, ha szégyent akarsz vallani!

Írj rövid fogalmazást a kép és a megadott vázlat alapján! A vázlat minden pontját új bekezdésben dolgozd ki!

Sztancs László: Költöző madarak

Vázlat:

1. Milyen évszak van?
2. Milyen az időjárás?
3. Hova készülnek a madarak?
4. Mely madarak telelnek itthon?
5. Hogyan gondoskodtok az itthon telelő madarakról?

A szöveg felépítése

Már tanultad, hogy a szöveg mondatai között tartalmi kapcsolat van. Ha jól megfigyeled a következő két mondatot, azonnal észreveszed, hogy közöttük ez a kapcsolat nem teljes.

Egy szép erdei tisztásra értünk. Leheveredtünk a fák alá pihenni.

Csak akkor tudjuk meg, hogy hol heveredtek le a gyerekek pihenni, ha a második mondatot kibővíted egy olyan szóval, amely megteremti a tartalmi kapcsolatot a két mondat között:

*Egy szép erdei **tisztásra** értünk. **Ott** leheveredtünk a fák alá pihenni.*

Az ***ott*** szó a két mondat közötti kapcsolat megteremtője. Ez a szó viszi tovább az előző mondat témáját.

1. Bővítsd a második mondatot egy olyan szóval, amely megteremti a kapcsolatot a két mondat között! Írd le a mondatokat, és a kapcsolatteremtő szót húzd alá!

a) Kálmán egy szép levelet küldött édesanyjának. Igen örült.

b) Sanyi felkereste a gyógyszerészt. Adott orvosságot.

c) A telek végén van egy pázsit. Futballoztunk az új labdával.

2. Figyeld meg, hogy az alábbi mondatpárok második mondatában mi az új közlés az előzőhöz képest! Írd le a mondatokat! Húzd alá a szövegben azokat a szavakat, amelyek az előző mondat témáját tovább viszik!

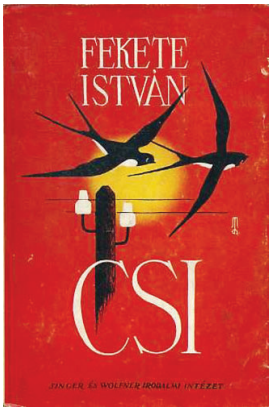
a) Ferenc megszólította a rendőrt. A rendőr megmutatta a helyes utat.

b) Szombat délelőtt múzeumban voltam. Szeretek oda járni.

c) A kertekben nagy gödröket ástak. Ősszel ezekbe ültetik majd az új gyümölcsfákat.

d) Kedves madarunk a gólya. Ő is szeretettel gondoskodik a kicsinyeiről.

3. Olvasd el *Fekete István* Csí című elbeszélésének részletét! Írd ki belőle a ***száll*** és a ***fecske*** szavak rokon értelmű megfelelőit!

Csí felsuhant a levegőbe, ahol már megindultak a fecskék észak felé. Vit pedig visszarepült a város felé, és leszállt a csendes ház erkélyének korlátjára. Óvatosan repkedett beteg szárnya miatt a ház körül.

– Te vagy itt, kis fecskemadár? – szólította meg halkan a beteg asszonyka az apró jószágot. – Miért nem indulsz a többiekkel szép Magyarországba?

Jegyezd meg!

Kerüld a szóismétléseket! A szóismétlések elkerülésének módjai a következők:

- **Az ismételt szó elhagyása. (Az előző mondatban már szerepelt.)**
- **Hasonló jelentésű szavak alkalmazása.**
- **A szóismétlést tartalmazó mondat átfogalmazása.**

4. a) Olvasd el a mondatokat, majd állítsd sorrendbe a történetet!

- Volt egyszer egy hóvirág, aki úgy gondolta, kibújik a föld alól.
- A cica felkapta a talpát, s nyomban elszaladt.
- A kis hóvirág nem esett kétségbe, megcsiklandozta a macska talpát.
- De egy macska éppen ott állt, ahol a hóvirág elő szeretett volna bújni.
- A hóvirág most már nyugodtan előbújhatott.

b) Állapítsd meg, mely mondatok (vagy mondat) alkotják a bevezető részt, melyek a fő részt, és melyek a befejezést!

Jegyezd meg!

A szöveg tartalmilag három részből áll: bevezető részből (*bevezetés*), fő részből (*tárgyalás*) és befejező részből (*befejezés*).

A bevezetés felkelti a figyelmet arra, amiről beszélni akarunk. (Bemutatja a szereplőket, az esemény helyét, idejét, okát, utal a tárgyalásban történtekre.)

A tárgyalás a szöveg fő része. Itt részletezzük a mondanivalónkat.

A befejezésben összefoglaljuk a már elmondottakat. (Tartalmazhat megállapítást, véleményt, érzelmet, kívánságot, tanulságot.)

5. Írd le a mesét helyesen tagolva!

A nyuszi meg az őzike. A nyuszi meg az őzike barátságban éltek. Egyszer ennivalót keresett a nyuszi, és talált is két répát. Az egyiket jóízűen elfogyasztotta, a másikat elvitte az őzikének. Mivel a barátja nem volt otthon, ezért a répát a ház ajtajába rakta. A hazatérő őzike megtalálta, de nem volt éhes. Néhány perc alatt elszaladt vele a nyuszihoz, de ő már javában aludt. Másnap reggel megtalálta a nyuszi a saját répáját. Bevitte a kuckójába, és azóta sem nyúlt hozzá. Úgy vigyáz rá, mint a szeme világára.

6. a) Olvasd el a teljes szöveget!

A nyúl meg a krokodil

A nyúl egy gyönyörű szigeten élt. Meleg szellő simogatta a tapsifülét meg a farkát, amely ez idő tájt még jóval hosszabb volt. Erről a helyről látni lehetett egy távoli szárazföldet, melyet a nyúl még szebbnek hitt. Úgy döntött, átmegy oda. Addig törte a fejét, míg nagyszerű ötlete támadt.

Elszökdécselt a krokodilusokhoz és megkérdezte tőlük:

– Szerintetek, mi van több a világon, nyúl vagy krokodil?

– Krokodil sokkal több van – felelték a kérdezettek.

– Nyúl van több! – vitatkozott a nyúl. – De ha nem hisztitek, tartsunk népszámlálást. Ti, akik olyan kitűnően lebegtek a víz színén, sorakozzatok fel a szigetünk meg az amott kéklő sziget közt. Én átkelek a hátatokon, és megszámlállak benneteket. Aztán majd megszámláljuk a nyuszikat is.

– Rendben – válaszolták a krokodilok, és azt tették, amit a nyúl mondott.

– Egy, kettő, három, ... húsz, ... százegy – számolt a nyuszi, ahogy ugrált végig. Amikor az utolsó krokodilra lépett, visszakiáltott a hosszú sornak:

– Köszönöm az átjárót. A nyulakat meg olvassátok meg ti magatok!

Nevetve ugrott a part felé, de az utolsó krokodil utánakapott, és leharapta a farkát. Azóta olyan rövid a nyuszi farka.

b) A tanító néni arra kérte a gyerekeket, fogalmazzák meg rövidebben a mesét. Klárinak a következőképpen sikerült:

A nyúl meg a krokodil

A nyúl elhatározta, hogy egy új szigetre költözik. De nem tudta, hogy jusson át a túlsó partra. Egy csellel felsorakoztatta a krokodilokat a két sziget között. Végigugrált a krokodilok hátán, de az utolsó leharapta a farkát.

c) Próbáld meg te is elmondani a mesét röviden! Mondd el, miért illik a meséhez a *Többet ésszel, mint erővel!* közmondás!

Jegyezd meg!

Sokszor van szükség arra, hogy rövidebben is el tudjuk mondani az eseményeket.

Lehetőleg úgy rövidítsünk, hogy semmiféle fontos gondolat ne maradjon ki, és a szöveg értelmes, összefüggő, folyamatos és egész legyen.

Írj bevezetést és befejezést a következő mese tárgyalásához!

Bodri kutya meg a csont

Vitte haza boldogan, hogy otthon megegye. Útközben egy patak hídján ment át. Ahogy megállt a hídon, látja ám a víz tükrében, hogy egy másik kutya is csontot cipel. Gondolta megszerzi azt is, és rámorrantott a kutyára.

TUDÁSPRÓBA

1. Állítsd helyes sorrendbe a beszélgetés mondatait, majd írd le!

– Köszönöm a segítségét! Már meg is találtam.

– Szervusz, kisfiam! Az ifjúsági regényeknél keresd! Ott, ahol a múltkor mutattam.

– Jó napot kívánok! Érdeklődni szeretnék, hol találom *Fekete István* Vuk című könyvét?

2. a) Olvasd el *Az elátkozott béka* című szlovák népmese rövidített változatát!

Az elátkozott béka

Egyszer egy beteg asszony azt álmodta, ha iszik az élet tavának vízéből, akkor meggyógyulhat.

Három leánya közül kettő hiába próbálkozott a víz megszerzésével, megijedtek egy békától. Csak a legkisebbnek, Herumiának sikerült a vízből hoznia. De meg kellett ígérnie, hogy feleségül megy a békához. Hamarosan jelentkezett a béka. Először csak a kapuig, aztán az udvarig engedték. Majd az asztalhoz ültették, mert minden alkalommal rázendített ismert nótájára. Végül a lány ágyába kívánkozott.

Amint a lány a kezébe vette a békát, szépséges ifjúvá változott, mert általa szabadult meg az átoktól. Azóta is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

b) Próbáld még rövidebben megfogalmazni a mesét! Mit hagynál ki a fogalmazásból?

c) Írd le a mese rövid tartalmát! Segítségül használd a mese kérdő mondatos vázlatpontjait. Ha ezekre válaszolsz, a mese lényegét kapod.

Vázlat:

Bevezetés: *Mit álmodott egy beteg asszony?*

Tárgyalás: 1. *Kik próbálkoztak az élet vizének megszerzésével?*

2. *Kinek sikerült?*

3. *Miért?*

Befejezés: *Hogyan szabadult meg a béka az átoktól?*

3. Olvasd el a fogalmazást! Keress az aláhúzott szavak helyett másikat! Írd le a fogalmazást szóismétlések nélkül!

És akkor odamegy a földesúr, <u>és akkor</u> átöleli a vastag fát. <u>És akkor</u> Matyi hirtelen a földesúr kezét összekötötte, <u>és akkor Matyi</u> egy jó husánggal éppen ötvenet vágott rá. <u>És akkor</u>, amikor az ötvenet rászámolta, nagyot kacagott.

4. Írd le egy általad jól ismert mese rövid tartalmát!

„Szólj, s megmondom ki vagy!”

(Udvarias szavak és kifejezések)

1. Kinek hogyan köszönjünk?

Olvasd fel a különböző köszönési formákat! Ki mondhatja, mikor és kinek az itt olvasható köszönéseket?

– 1. Jó reggelt kívánok! 2. Jó napot kívánok! 3. Jó estét kívánok!

– 1. Jó reggelt! 2. Jó napot! 3. Jó estét!

– 1. Adjon Isten! 2. Isten hozott! 3. Dicsértessék! 4. Áldás, békesség!

− 1. Tiszteletem, igazgató úr! 2. Jó estét kívánok, tanító néni! 3. Viszontlátásra, tanár úr!

− 1. Csókolom, Teri néni! 2. Kezét csókolom! 3. Csókollak!

− 1. Szervusztok! 2. Szia! 3. Helló!

− 1. Szióka! 2. Cső! 3. Csóközön!

Jegyezd meg!

Fiú a lánynak, fiatal az idősebbnek, gyerek a felnőttnek előre köszön!

Visszaköszönni is illik!

2. Hogyan köszönsz napközben a következő személyeknek? Hogyan szólítod meg őket? Írd le a füzetedbe!

gyerekeknek, ismerős felnőtteknek, az iskola igazgatójának

3. A megszólítás lehet udvarias és udvariatlan. Válaszd ki, és írd le az alábbi megszólítások közül az udvarias formákat!

Erzsi! Dani bácsi! Tanító néni! Dokikám! Édesem! Papuskám! Édesanyám! Fater! Maga! Önök! Nyanya! Édesem! Öreganyám! Barátom! Horváth néni! Hé, paraszt!

4. a) Mondd meg, melyik megszólítást nem tartod jónak! Írd ki azokat, melyeket helyesnek tartasz!

anyu, apukám, édesanyám, apa, anyám, apuci, anyucikám, mama, édesapucikám, papám, mamikám, apuka, mami, mamika, api

b) Te hogyan szólítod szüleidet?

5. Mutatkozzunk be!

Gyakran előfordul, hogy számodra ismeretlen felnőttel vagy gyerekkel találkozol, és be kell mutatkoznod. Játssz

el egy ilyen jelenetet osztálytársaddal! Segítségül olvasd el a következő mondatokat!

a) Engedd meg, hogy bemutatkozzam! Barna Gábor vagyok.

b) Sándornak hívnak. Örülök, hogy megismertelek!

c) Engedd meg, hogy bemutassam az unokatestvéremet!

d) Bemutatnál a húgodnak?

e) Szeretném megismerni a bátyádat. Bemutatnád nekem?

Jegyezd meg!

Te nem nyújthatsz elsőnek kezet! Kézfogást a felnőttek kezdeményezhetnek.

A nevedet érthetően kell elmondanod.

Állj egyenesen, és nézz a szemébe annak, akivel megismerkedsz!

6. a) Olvasd el, és jegyezd meg az alábbi udvarias kifejezéseket!

legyen szíves
légy szíves
köszönöm szépen
hálásan köszönöm
elnézést kérek
bocsánatot kérek

b) Foglald mondatokba a kifejezéseket!

7. Az alábbiakban ugyanazt a kérést olvashatod több formában. Keresd ki azokat, amelyeket te nem használnál!

a) – Tanító néni, legyen szíves! Ha tud, tessék adni nekem egy radírt!

b) – Add ide egy kicsit a radírod!

c) – Hoci a racád!
d) – A racát!
e) – Srácok! Kinek van egy fölös radírja?
f) – Ki ette meg a radíromat? Mi?
g) – Nekem pont egy ugyanilyen radírom volt, ilyen szagos és piros, és most sehol se találom! Nem te vetted el?

9. Oldd meg az alábbi helyzetet!

A tanítód arra kér, hogy hozd el a tanári szobából az osztálynaplót. A helyiségben egy ismerős tanító tartózkodik. Mit mondanál neki? Válassz a felsorolt mondatokból, vagy írj egy szerinted jobb megoldást!

a) – A naplóért jöttem.
b) – Az én tanító nénim küldött a naplónkért.
c) – Tanító néni, a naplónkat keresem.
d) – Legyen szíves ideadni a 3. osztály naplóját! A tanítóm küldött érte.
e) – Tessék nekem ideadni a naplónkat!

Gondolj a következő helyzetre!

Állsz a zebránál. A jelzőlámpa pirosat mutat. Melléd érkezik egy idős ember, és lelép a járdaszegélyről.

A baleset megakadályozására melyik felszólítás lenne a leghatásosabb. Írd le!

a) – Bácsi! Nem tetszik látni, hogy piros a lámpa? Tessék visszajönni, mert még elüti valami!
b) – Bácsi! Elüti valami! Piros a lámpa! Jöjjön vissza!
c) – Jöjjön vissza! Elüti valami! Piros a lámpa! Nem tetszik látni?

A szövegek sajátosságai

1. Olvasd el, és figyeld meg az alábbi két szöveget! Mindegyikben a *csillag*ról van szó, csak másképpen.

a) A csillagok izzó égitestek, olyanok, mint a Nap. Vannak kisebbek és a Napnál sokkal nagyobbak is. A Nap csak azért látszik nagyobbnak a csillagoknál, mert sokkal közelebb van hozzánk. A mai leggyorsabb űrhajóval fél év alatt a Nap közelébe érhetnénk, míg a következő csillaghoz ugyanazzal az űrhajóval százezer évig tartana az út. Ezért olyan halványak és kicsinyek a csillagok. Csillogó színük elárulja a nagyságukat is. A vörös színűek nagyobbak a Napnál, míg a fehér fényűek kisebbek.

Jegyezd meg!

Ebben a szövegben a csillagászok mérések, tanulmányozások alapján mutatják be a csillagokat. Az ilyen szöveget *szakszöveg*nek nevezzük.

b) Kék mezőben szép ezüstnyáj legelész,
közötte egy fényes pásztor heverész.
Nappal akármerre nézem, keresem,
nem tudok rájuk találni sohasem.

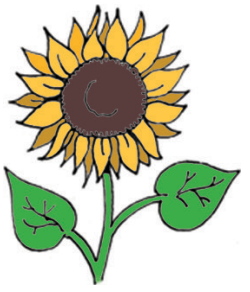

Jegyezd meg!

A második szöveg népköltés. Azzal, hogy a csillagokat *ezüstnyáj*nak, a holdat pedig *fényes pásztor*nak nevezi, érzelmeinkre hat. Ezeket a sorokat olvasva lelki szemeink előtt teljes szépségében megjelenik a csillagos ég képe. Az ilyen szöveget *szépirodalmi szöveg*nek nevezzük.

2. Olvasd el a szövegeket! Állapítsd meg, hogy a két szöveg közül melyik a szépirodalmi, és melyik a szakszöveg.

A napraforgó

A napraforgó magas, erős szárú, nagy levelű növény. Virágai a szár kosárra emlékeztető elszélesedett lapos részén nőnek. A napraforgóval bevetett mezők nyáron élénksárga színűek. A napraforgómag sok olajat tartalmaz. Ezért van szükség a napraforgó termesztésére.

A levelek hullása

Tegnap reggel, amint kinyitottam az ablakot, odaesik a párkányra egy száraz falevél. Ősz a küldője, szélpostás a hozója. Megcsípte már a dér ezt a levelet. Olyan, mintha ezüst porzóval lenne behintve.

(*Móra Ferenc* nyomán)

3. a) Olvasd el a szöveget, melyben két kislány beszélget! Figyeld meg, hogyan írjuk le az emberek beszélgetését tartalmazó szöveget!

– Mikor szoktál hazamenni?
– Délután négy órakor érek haza a napköziből.
– Mit csinálsz ezután?
– Mesét olvasok a szobámban. Este pedig a testvéremmel játszom.

b) Másold le a párbeszédet! Ügyelj, hogy ne hagyj ki egyetlen írásjelet sem!

Gyakran előfordul, hogy egy vagy több embert értesítenünk kell valamilyen eseményről, figyelmeztetni kell valamire. Ilyenkor hivatalos szöveget fogalmazunk.

HIRDETMÉNY

Kedves természetjárók!

Felhívjuk figyelmüket, hogy október 1-től az erdő területén tüzet gyújtani tilos. Égő gyufát, csikket se hagyjanak a száraz avarban!

Erdei Gondnokság

4. Olvasd el figyelmesen a következő szöveget! Írd ki a megadott pontok szerint a hirdetmény adatait!

Figyelem, figyelem!

Itt a soha vissza nem térő alkalom! Óriási szenzációt láthatnak szombaton és vasárnap délelőtt a patak partján. Félix, a kardnyelő, a légtornász Villám család, Samu, a zenebohóc szórakoztatja Önöket két teljes órán át!

Jegyek a helyszínen kaphatók!

Igazgatóság

Hely: _____
Időpont: _____
A hirdető(k) neve: _____
Megszólítás: _____
A hirdetés témája: _____

5. A nyomdában a nyomdásztanulók így szedték ki az egyik hirdetést. Írd le a füzetedbe helyesen!

Figyelem!

Megerkezet ungvárra a kijevi nagycirkusz.
Az előadás szeptember 8-tol 13-ig
tekinthető meg a Petőfi téren.
Kezdési időpontok:
délután 3 és este 6 óra.

6. a) Jellemezd néhány mondattal azt a testnevelő tanárt, aki így utasítja a gyereket:

– Terpeszállásba állni! A kezeket felemelni magas tartásba! Lehajolni! A bokát megfogni! Nem lazítani, mozogni!

b) Alakítsd át a szöveget aszerint, ahogy te irányítanád az osztálytársaidat!

Másold le az utasításokat! Pótold a hiányzó betűket!

Ü__etek le a helyetekre! Készí__étek elő a füzetet! Szó__atok, ha valamit nem értetek!

Á___atok fel! Köszö__etek hangosan!

A levél

Feladó: _____
_____
_____

BÉLYEG

Címzett: _____
_____
_____
_____

Sorold fel, kinek írtál már levelet, és miért!

Olvasd el az alábbi levélmintát!

Megszólítás *Kedves barátom, Bandi!*

Bevezetés *Kérlek, ne haragudj a kései válaszért, a vizsgákra való felkészülés minden időmet elvette.*

Tárgyalás *Egyébként gyakran gondolok rád, és alig várom a tanév végét, hogy újra nagymamához utazhassak. Akkor majd megint találkozunk, és ott folytatjuk, ahol tavaly nyáron abbahagytuk. Sokszor eszembe jut a tóparti*

kis házunk, remélem, ki-kilátogatsz néha, és rendben tartod. Szüleim és húgom is üdvözletüket küldik neked és nagymamának.

Befejezés *Ha lehet, gyorsabban válaszolj, mint én!*

Búcsúzás *Ölel unokatestvéred*

Aláírás *Tamás*

Keltezés *Nagyszőlős, 2013. május 14.*

Jegyezd meg!

A levél a kapcsolatteremtés és a kapcsolattartás írásos eszköze.

Távollevő személyekkel levélben közölhetjük gondolatainkat.

A levél szerkezeti felépítése.

● A levél megszólítással kezdődik, melynek végére felkiáltójelet kell tenni.

● Általában bevezetésre, tárgyalásra és befejezésre tagolódik.

● A levél végére kerül a búcsúzás, az aláírás és a keltezés.

3. Egészítsd ki a következő levelet a hiányzó adatokkal! Írd is le!

Ne izgulj miattam, jól érzem magam. A víz langyos, az ebéd ehető. Gyakran gondolok rátok. Szombaton találkozunk!

Sokszor csókol benneteket

4. Tagold mondatokra és bekezdésekre a következő levél szövegét! Tedd ki a hiányzó írásjeleket!

KEDVES PANNI JÓL ÉRZEM ITT MAGAM DE MÁR NAGYON VÁGYOM HAZA KÍVÁNCSI VAGYOK HOGY MILYEN

AZ ÚJ OSZTÁLYFŐNÖKÜNK AZT MONDTA A DOKTOR BÁCSI MÁR TELJESEN EGÉSZSÉGES VAGYOK EGY HÉT MÚLVA ÚJRA EGYÜTT LEHETÜNK ADDIG IS JÓ TANULÁST KÍVÁNOK CSÓKOL SZERETŐ BARÁTNŐD JUDIT UNGVÁR 2013 SZEPTEMBER 10

A levéliráskor leggyakrabban használt megszólítások:

Drága édesanyám!	*Kedves húgocskám!*
Kedves édesapám!	*Drága bátyám!*
Szeretett nagyapa!	*Kedves barátnőm!*
Drága nagymama!	*Kedves barátom!*

A megszólításban a címzett utónevét is használhatod.

Példa: Tisztelt Pista bácsi! Kedves Juliska!

Drága Mariska néni! Kedves Zoli!

Jegyezd meg!

Jó, ha tudod! Különféle formájú levelet írhatunk: *borítékos levelet, képeslapot, postai levelezőlapot, táviratot.*
Mindegyiknél ügyelni kell a címzésre, a levél tagolására, a helyesírásra.

5. Rokonainkat, kedves ismerőseinket írásban is felköszönthetjük (rövid levélben, képeslapon stb.). Írjatok ti is ilyen köszöntő szöveget az alábbi minta szerint!

Kedves Andris!

Nagy szeretettel köszöntelek névnapod alkalmából!
Jó egészséget kívánok Neked és sok sikert a tanulásban!
Barátod Gábor

Jegyezd meg!

- **Ne olvasd el a másoknak szóló levelet!**
- **Rövid időn belül válaszolj a kapott levélre!**
- **Ne legyen maszatos, gyűrött a levélpapír és a boríték!**
- **Szépen és olvashatóan írj!**
- **Leveled ne tartalmazzon helyesírási hibát!**

Írj a levélmintához hasonló levelet egy veletek egyidős kislánynak vagy kisfiúnak, aki más városban vagy faluban lakik!

A MONDAT

A mondat fogalma

1. a) Olvasd el a szöveget és bontsd mondatokra!

A kiskacsa mindig rohant valahova távolról úgy nézett ki, mint egy sárga labda ez a kiskacsa nem szeretett reggel mosakodni nem járt a patakra fürdeni a pocsolyákat is messzire elkerülte egyszer a kutya és a pipi elhatározta, hogy megleckéztetik a kiskacsát

b) Másold le a szöveg első két mondatát! Számold meg, hány szóból állnak ezek a mondatok!

Jegyezd meg!

Beszédünket, írásunkat mondatokra tagoljuk.
Beszédünkben a mondatok végén szünetet tartunk.
Írásban a mondat első szavát nagy kezdőbetűvel írjuk.
A mondat végére mondatvégi írásjeleket (*pont*ot, *kérdőjel*et vagy *felkiáltójel*et) írunk.

2. Írd le helyesen az alábbi mondatot! Ne feledkezz meg a mondatvégi írásjelről!

Temilyenközlekedésieszközzeljutszelaziskoláig

3. Alkoss a következő szavak felhasználásával mondatokat! Írd is le őket!

órakor, megszólal, az, iskolában, nyolc, a, csengő, osztályba, a, tanító, néni, bemegy, az

Jegyezd meg!

A mondat egy vagy több szóból álló befejezett gondolat.

Például: *Esteledik.*
Az égre feljött már a hold.

4. a) Olvasd el az alábbi sorokat!

Éva ma korábban ébredt.
Frissen megmosakodott.
Gyorsan felvette a
Jóízűen megreggelizett.
Elsőként érkezett az
A hetest, Kovács Pétert is megelőzte.
A tanító néni

b) Állapítsd meg, melyik sort nem tekintjük mondatnak! Miért? Egészítsd ki a befejezetlen mondatokat! Adj az így keletkezett szövegnek címet, és másold le!

1. Másolás közben írd a pontok helyébe a mondatok értelmének megfelelő szót a zárójelből!

Egyszer a róka séta közben a ..... ért. A ..... kacsák úszkáltak. Amint meglátta a róka a ....., mindjárt ..... fájt a foga.

– Gyertek közelebb, majd szép ..... mondok! – kiáltotta a róka.

– Közületek a legokosabbnak a ..... súgom, azután az majd elmondja a többieknek.

A ..... mind kijöttek a ....., mert mind okosnak tartotta magát.

(*A róka és a kiskacsa* című magyar népmese nyomán)

(*mesét, tóparthoz, partra, tóban, pecsenyére, kacsákat, fülébe, kacsák*)

b) Hogyan fejeződhetett be a történet? Folytasd!

A mondatok fajai

1. a) Olvasd el a népmeserészletet!

Ment, mendegélt az öregapó az erdőben, és útközben elveszett a kesztyűje. Arra szaladt az egér, belemászott a kesztyűbe.

– Itt fogok lakni!

Kis idő múlva arra ugrált a béka.

– Ki lakik a kesztyűben?

– Az apróka egérke. Hát te ki vagy?

– Az ugribugri béka. Engedj be engem is!

– Gyere be!

Most már kettesben voltak.

(Ukrán mese)

b) Keress a szövegben olyan mondatokat, amelyekben a mese szereplői

1. közölnek valamit,
2. kérdeznek, érdeklődnek,
3. óhajukat, kívánságukat fejezik ki,
4. felkiáltanak vagy
5. felszólítanak valamire!

Jegyezd meg!

Tartalmilag (a beszélő szándéka szerint) a mondatok lehetnek: *kijelentők, kérdők, felszólítók, felkiáltók* és *óhajtók*.

Írásban a *kijelentő* mondat végére *pont*ot (.),
a *kérdő* mondat végére *kérdőjel*et (?),
a *felkiáltó* mondat végére *felkiáltójel*et (!),
az *óhajtó* mondat végére *felkiáltójel*et (!),
a *felszólító* mondat végére *felkiáltójel*et (!) teszünk.

2. Pótold a mondatok végén az írásjeleket!

A gyerekek játszanak__
Kik fogócskáznak__
Fussál gyorsabban__
Bárcsak jobban futhatnék__
Jaj, megfogtak__

A kijelentő mondat

3. Hány mondat rejtőzik az alábbi versszakban? Figyeld meg, hogy a versrészlet hangos olvasásakor hányszor tartsz szünetet! Melyik mondatban mit közöl a költő?

Hótalan a tél,
barnazöld a rét,
a szürke égen
vadlibák sötét
gyöngysora lendül.

(Weöres Sándor)

Jegyezd meg!

Az olyan mondatot, amely nyugodt hangú közlést tartalmaz, *kijelentő mondat*nak nevezzük.

A kijelentő mondattal közlünk, megállapítunk, válaszolunk a kérdésekre.

Például: *Az égen bárányfelhők úsznak.*

4. A következő szöveg a gyermeklexikonban a *tél* címszó alatt található. Olvasd el! Melyik mondatfajta a leggyakoribb benne? Miért?

Az ősz után következő évszak a tél. Hideg évszak.

Télen befagynak a folyók és a tavak, a földeket hó borítja. A hó védi a vetést a hidegtől. Télen korán sötétedik, rövidek a nappalok, hosszúak az éjszakák.

Tél szele hóval, faggyal jő,
elkel most a nagykendő.

5. a) Olvasd el a mesét!

A varga, a szikra és a bab

Egyszer volt a világon egy varga, egy szikra és egy bab. Egy napon vándorútra keltek. Útközben egy víz mellé értek, de nem tudtak rajta átmenni, mert csak egy szalmaszálból volt a híd. Tanakodtak egy darabig, egyszer azt mondja a bab:

– Eredj, te varga, próbáld meg, át lehet-e menni.

– Én nem próbálhatom, mert nehéz ember vagyok, s beleesem; eredj által te, bab!

– Hiszen én sem mehetek, mert én is nehéz vagyok; menj által te, szikra, te úgyis könnyű legény vagy!

A szikrának nem kellett sok biztatás, felugrik a szalmahidra, de alig halad egypár lépést, meggyullad a szalmahíd, elég, s a szikra belepottyan a vízbe. Amint ezt a bab meglátta, akkorát kacagott, hogy menten kettérepedt. Nosza a varga kapja a tűt s az árat, összevarrja, s egy nagy fekete foltot vet a babra.

Aki nem hiszi, nézze meg, máig is ott van rajta a fekete folt!

b) Pótold a hiányos mondatokat! Írd le a tömörített szöveget a füzetedbe!

A varga és a bab azért nem ment át a hídon, mert túl ..... volt. Végül a .....vállalta, mert ő ..... volt. A szalmahíd a szikrától meggyulladt, ... pedig ..... a vízbe. A bab akkorát kacagott, hogy ..... . A varga ..... össze.

6. Az ollóval darabokra vágott mondatokat állítsd össze és írd le!

Édesapával	örült
Édesanyám	bevásároltunk
a segítségnek.	a boltban.

7. Másolás közben pótold a mondatok végéről hiányzó írásjeleket az alábbi tréfás versben! Milyen mondatfajtákat találsz a versben? Melyikből találsz csak egyet? Miért érdekes ez a felkiáltó mondat?

Vásárban

Koma, hova megy....
Vásárba megyek....
A vásárba minek megy....
Hát azért, hogy ott legyek....
Vesz valamit, vagy elad....
Eladom a bajszomat....
Mit vesz majd a bajusz árán,
két maroknyi szőre-szálán....
Teringettét.... Megveszek
három csorda tehenet....

(Fecske Csaba)

Játsszátok el a verset szerepek szerint!

Másold le a szövegeket mondatokra bontva! Tedd ki a mondatok végére a megfelelő írásjeleket!

a) A városokban sok galamb él teljesen szabadon fészkelnek a sziklákat helyettesítő épületek zugaiban táplálékuk egy részét odakint a mezőn szerzik meg.

b) Az ősemberek barlangjaik falán megörökítették magukat a körülöttük élő állatokat is lerajzolták ezekből az ábrákból ismerjük meg az ősemberek életét.

A kérdő mondat

1. a) Olvasd el helyes hanglejtéssel a verset! Hány kérdő mondat van benne?

Szaladós vers

– Honnan szaladsz, nyulacska?
– Mezőről.
– Miért szaladsz a mezőről?
– Kergetnek.
– Kik kergetnek, nyulacska?
– Vadászok.
– Ugyan mivel kergetnek?
– Puskával.
– Mit akarnak tetőled?
– Meglőni.
– Hova szaladsz előlük?
– Erdőbe.
– Mit csinálsz az erdőben?
– Elbújok.
– Szaladj gyorsan, nyulacska!
– Szaladok, itt ugyan nem maradok!

(Kormos István)

b) Másolj le három kérdő mondatot a versből!

Jegyezd meg!

Az olyan mondatot, amellyel kérdezünk, tudakozódunk vagy érdeklődünk arról, amit nem tudunk, *kérdő mondat*nak nevezzük.

Például: *Hova mégy? Ki volt Kossuth Lajos?*

2. a) Új tanuló érkezett az osztályba. Mit kérdezhettek tőle a társai, ha a következőket válaszolta:

- Kovács Mártonnak hívnak.
- Mindenki Marcinak hív.
- A Rozsoskert utca 100. szám alatt lakom.
- Bélyeget és képeslapot gyűjtök.
- Szeretek focizni és olvasni.
- Legjobban a természetrajzot szeretem.

b) Írd le a kérdéseket! Padtársaddal olvasd fel a kész párbeszédet!

3. Írd le az alábbi viccet! Pótold a mondatvégi írásjeleket! Nevezd meg a mondatfajtákat!

Ábránd

- Mi szeretnél lenni, Pistike...
- Szőnyeg...
- Miért pont szőnyeg...
- Mert azt hetente csak egyszer verik...

4. Alakítsd át kérdővé a következő kijelentő mondatokat! Az aláhúzott szavakra kérdezz!

Kárpátalja legnagyobb folyója a Tisza. A Tisza kelet-nyugat irányba folyik. A Fehér (Szőke) és Fekete Tisza egyesülésétől veszi kezdetét. A Tisza Szerbia területén ömlik a Dunába. Szülőföldünk nagyobb folyói még az Ung, a Latorca és a Borzsa.

***Példa*:** Melyik Kárpátalja legnagyobb folyója?

5. a) Felelj az alábbi találós kérdésekre!

Melyik ló tud repülni? Melyik ló jár iskolába? Melyik ló örül, ha kilógatják az ablakon?

b) Alkoss te is hasonló találós kérdéseket a következő szavakból!

olló, háló, vasaló

6. Másold le a szöveget! Tedd ki az írásjeleket a mondatok végére!

A király nagyon szeretett vadászni... Hajnalban elkezdte a vadászatot, s még éjjel is az erdőben volt... Már annyira besötétedett, hogy semmit sem látott... Merre menjek... Mit csináljak... Egy bokor hirtelen megrezzent a király mellett...

– Róka lehet vagy farkas... Látta-e valaki közületek... – szólt a király az embereihez...

Az -e kérdőszó helyes használata

1. a) Írd le a mondatokat! Mi a különbség az alábbi két-két mondatpár között? Keretezd be a füzetedben az eltérő szavakat!

Készen van már a leckéd?	Készen van-e már a leckéd?
Szoktál kerékpározni?	Szoktál-e kerékpározni?

b) Hasonlítsd össze a mondatok hanglejtését is!

2. Hasonlítsd össze az alábbi két versrészlet kérdő mondatait! Hol van a hangsúly a mondatokban? Gyakoroljátok a helyes hanglejtést!

1.

Kis híd, deszka híd,
az ár téged hova vitt?
Gyöngyág, rózsaág,
hova lett a bóbitád?
Kőház, messzi ház,
parazsadra ki vigyáz?

2.

Barlangból kinézzek-e?
Fák közt szétfürkésszek-e?
Lesz-e málna, odúméz?
Ez a kérdés de nehéz?

(*Weöres Sándor*)

Jegyezd meg!

Az -e kérdőszó segítségével is kérdezhetünk.
Az -e kérdőszót mindig az igéhez (állítmányhoz) kapcsoljuk kötőjellel.
Például: *Van-e meleg sapkád?*

3. Alakítsd át a következő mondatokat kérdő mondatokká! Használd az **-e** kérdőszót is!

1. Péter nagymamának integet.
2. Miklósék vidáman kacagnak.
3. A nagypapa megköti a lovakat.
4. A repülő fölszáll.

4. Fejezd be az alábbi kérdő mondatokat! Írd is le, és húzd alá azt a szót, amelyhez az **-e** kérdőszó kapcsolódik!

1. Láttál-e már ...
2. Nem láttad-e ...
3. Nem romlik-e meg ...
4. Nem hiányzik-e ...

Jegyezd meg!

Az -e kérdőszót sohasem kapcsoljuk a *nem* szóhoz!
Például: *Nem látogatjuk-e meg nagymamát?*
(Helytelen: *Nem-e látogatjuk meg?***)**

Alakítsd át a mondatokat kérdő mondatokká az **-e** kérdőszó felhasználásával!

Nem láttad a barátomat. Nem ő jön az úton. Nem felénk tart. Nem várjuk meg. Nem beszéltük meg, hogy együtt megyünk a vidámparkba.

A felszólító mondat

1. a) Olvasd el Évi édesanyjának utasításait!

- Kislányom szellőztesd ki a szobát...
- Önts vizet a vázába...
- Rakd bele a virágokat...
- Igazítsd meg az asztalterítőt...

b) Másold le a mondatokat! Pótold a mondatok végéről hiányzó írásjeleket!

Jegyezd meg!

Az olyan mondatot, amelyikben a beszélő akaratát nyilvánítja ki (kér, felszólít, parancsol vagy tilt), *felszólító mondat*nak nevezzük.

Például: *Tegyek már én is valamit!*
Üljetek le!

2. Olvasd el figyelmesen a mondatokat! Írd le őket a füzetedbe! Keresd ki a zárójelből, melyik mondat milyen szándékot fejez ki, és írd a mondatok mellé!

Azonnal tedd le! _____
Légy szíves, hozd ide! _____
Ne nézz hátra! _____
Figyelj ide egy kicsit! _____
Hadd nézze meg! _____
Tudja meg, hogy jót akarsz! _____

(*kérés, parancs, felszólítás, tiltás, tanács, megengedés*)

3. Összekeveredtek a szavak. Írd le helyesen a mondatokat! Pótold a hiányzó írásjeleket!

1. Ringass anyám jó el édes
2. el kisfiam Aludj

3. könyvet el te is Olvasd érdekes ezt az
4. tanácsait Fogadd az idősebbek meg

4. a) Foglald mondatokba a szópárokat!

megyünk – menjünk	*elolvassuk – olvassátok el*	*megnézzük – nézzük meg*
megtanul – tanulja meg	*mond – mondja*	

b) Írd le a mondatokat a füzetedbe! Milyen mondatfajtákat alkottál?

Példa: Együtt megyünk az erdőbe gombázni. – Menjünk egy szebb helyre!

1. Írd le az alábbi mondatokat! Figyeld meg a mondatvégi írásjeleket! Húzd alá a felszólító mondatokat!

Gyertek be a szobába!
Kóstoljátok meg a befőttet!
Hű, de finom ez a sütemény!
Bárcsak mindenkinek segíthetnék!
Vegyél még ebből a süteményből is!
Jaj, de szép új ruhát vettél!

2. Alakítsd át a kijelentő mondatokat felszólítóvá!

1. Sarolta megtanulja a verset. **2.** Tibor sokat olvas. **3.** A gyerekek kimennek az erdőbe makkot szedni. **4.** A napos letörli a táblát.

A felkiáltó mondat

1. Olvasd el a mondatokat! Mit fejeznek ki? (Válogasd ki a zárójelbe írt szavak közül a meghatározást, és írd a mondat mellé!)

De szép ez a szőlő!
Jaj, leesett a pohár!
Aúúú, a fejemre esett egy dió!
Ó, de gyönyörű ez a vidék!
Hű, de nagyot villámlott!

(*megállapítást, meglepődést, fájdalmat, csodálkozást, ijedtséget*)

2. Milyen érzést fejeznek ki az alábbi felkiáltó mondatok? Másold le a mondatokat, és írd mellékük a kiválasztott szót!

Már megint elrontottam a rajzot!	*meglepődés* *bosszúság* *ijedtség*
Na, ez már egészen jól sikerült!	*elégedettség* *ujjongás* *meglepődés*
Jaj, ajándékot kaptam!	*öröm* *bosszúság* *ijedtség*
Ó, de szépen játszol a zongorán!	*elismerés* *ujjongás* *csodálkozás*

Jegyezd meg!

Azokat a mondatokat, amelyekkel érzéseinket (örömöt, fájdalmat, meglepődést stb.) fejezzük ki, *felkiáltó mondatok*nak nevezzük.

Például: *Hurrá, itt a téli szünidő!*

3. Alakítsd át az alábbi kijelentő mondatokat felkiáltóvá!

A mese érdekes.
A cica bemászik az ablakon.
Gergely az autóját tologatja.
Érdekes tájakat mutatnak a tévében.
Megtaláljuk a kincset.
Réka leckét ír.

4. Olvasd el a szöveget! Állapítsd meg, vannak-e benne felkiáltó mondatok! Milyen érzéseket fejeznek ki?

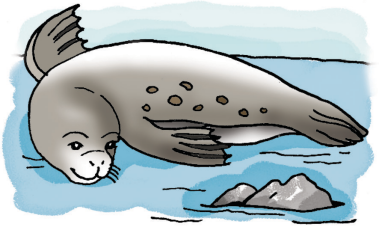
Az egyik fókagyereket Szunyókának hívták, mert mindig szunyókált a jégtáblán. Egyszer vendégségbe várták. Már mindenki ott volt, csak Szunyóka hiányzott. Egy fókakölyök ijedten visította:

– A víz elvitte a jégtáblát!

– Milyen jégtáblát? – kérdezték döbbenten a fókák.

– Azt, amelyiken Szunyóka alszik!

– Szegény Szunyóka! – sajnálták a vén fókák is.

Szunyóka a jégtáblán

1. Olvasd el, és írd le a szöveget! A mondatok végére tedd ki a hiányzó írásjeleket!

– Esik a hó... – kiáltottak fel a gyerekek az osztályban.

– Iskola után szánkózunk... – örvendeztek a lányok és a fiúk.

– Milyen nagy már a hó... – csodálkozott Péter, mikor kilépett az iskola kapuján.

2. Olvasd el a felkiáltásokat! Találd ki, vajon miket láthattak a gyerekek, hogy így kiáltottak fel!

1. Jaj, de aranyos! Milyen bozontos farka van! De ügyesen ugrál ágról ágra!

2. Jé, mekkora házat cipel! De lassan mászik! Nini, behúzódott a házába!

3. Juj, de szúrós a háta! Ni, hogy összegömbölyödött! Pont olyan, mint egy kaktusz!

 Rajzold le a megfejtéseket!

Az óhajtó mondat

 1. a) Olvasd fel a meserészletet! Ügyelj a helyes hanglejtésre!

– Jól van, jól, hát próbáljuk meg, kívánj valamit!

– Ó, bárcsak egy rőfös kolbász kerülne ide!

Abban a szempillantásban a kéményből leereszkedett egy nagy lábos, a lábosban egy rőfös kolbász volt szépen összetekeredve.

– Látod, hogy igazam volt? – mondta az ember.

Elővette a pipáját, teletömte. Benyúlt a tűzbe, hogy szenet vegyen ki a pipájára. De olyan ügyetlenül, hogy a lábos felborult. Az asszony elkezdett lármázni.

– Jaj, de ügyetlen kend! Bárcsak az orrára nőne ez a kolbász!

(Magyar népmese)

b) Írd ki a szövegből az asszony kívánságait! Milyen írásjel van e mondatok végén?

Jegyezd meg!

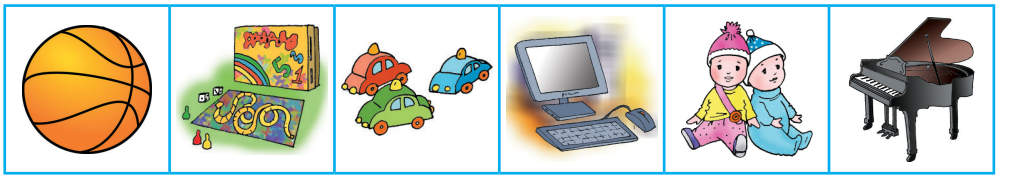
Az olyan mondatokat, amelyekkel kívánságunkat, óhajunkat, vágyainkat fejezzük ki, *óhajtó mondatok*nak nevezzük.

Például: *Bárcsak jó jegyet kapnék nyelvtanból!*

2. Összekeveredtek a szavak. Írd le helyesen a mondatokat! Pótold a hiányzó írásjeleket!

kapnék Bárcsak kerékpárt egy új
már Csak vége év lenne
a kisvasúttal Bár mi is játszhatnánk azzal
karórát születésnapomra Úgy szeretnék egy

3. Mondj a képről óhajtó mondatokat! Írj le közülük hármat!

4. Alakítsd át a következő mondatokat óhajtókká!

Holnap találkozunk.
Megtaláljuk a kincset.
Mikulás bácsi hoz egy szánkót.
Véget ért ez a zuhogó eső.

5. a) Olvasd el a szöveget! Sorold fel, milyen vágyai, óhajai vannak a történet szereplőinek!

Az állatok szépségversenyt rendeztek. A versenyen megjelent a zebra, a csimpánz, a zsiráf és az oroszlán.

– Bár olyan szép lennék, mint a páva! – gondolta a zsiráf.

– Vajha a pávához hasonló kecses lenne a járásom! – vágyakozott a csimpánz.

– Ha olyan karcsú lenne a nyakam, mint a pávának! – sóhajtozott a zsiráf.

b) Neked milyen kívánságaid vannak? Írj le közülük egyet!

Egészítsd ki az óhajtó mondatokat a megadott szavakkal! Írd le a mondatokat!

Bár... Bárcsak... De... Ó...

_____ jó lenne a Tiszába fürödni!
_____ lenne egy csónakunk!
_____ ha most a hullámok közt ringatózhatnék!
_____ egész évben nyár lenne!

A megszólítás

1. a) Olvasd el az ismert népköltést! Figyeld meg a vesszők használatát!

– Hol jártál, báránykám?
– Zöld erdőben, asszonykám.
– Mit ettél, báránykám?
– Friss, zöld füvet, asszonykám.
– Mit ittál, báránykám?
– Forrásvizet, asszonykám.
– Féltél-e, báránykám?
– Féltem bizony, asszonykám.
– Sírtál-e, báránykám?
– Sírtam bizony, asszonykám.
– Hogy sírtál, báránykám?
– Ehem, behem, asszonykám.

b) Állapítsd meg, ki kit szólít meg a mondókában! Hány szóból állnak ezek a megszólítások?

Jegyezd meg!

A megszólítással azt a személyt vagy dolgot nevezzük meg, akihez, vagy amihez szavainkat intézzük.
A megszólítás állhat egy vagy több szóból.
Például: ***Gyerekek****, nézzétek csak!*
Nagyon vártalak már, ***édes fiam****!*

2. Olvasd el a levelet! Írd ki a megszólításokat!

Kedves fiam!

Azért írok, mert mióta elmentél, semmi hírt nem hallottunk felőled. Édesapád is türelmetlenebb, mint máskor. Nem mondja, de tudom, hogy te jársz az eszébe. Nincs olyan messze Ungvár, hogy legalább havonta egyszer haza ne tudnál jönni.

István, meg kell látogatnod bennünket! Remélem, megértesz.

Nagyon várunk haza, édes fiam!

Szerető édesanyád

Jegyezd meg!

A megszólításokat írásban *vesszővel* vagy *felkiáltójellel* választjuk el a mondat többi szavától.

3. a) Olvasd el a mondatokat helyes hanglejtéssel! Figyeld meg, hol áll a megszólítás az első, a második és a harmadik mondatban!

1. *Pisti*, légy szíves, segíts kitakarítani a nappalit!
2. Köszönöm, *Angéla*, a segítségedet!
3. Jó egészséget kívánok, *drága barátom*!

b) Szerkessz te is három hasonló mondatot!

1. Alakítsd át a mondatokat úgy, hogy a megszólítás a mondat belsejében, illetve végén legyen! Írd is le! Ügyelj a vessző használatára!

1. Édesanyám, szedhetek egy csokor virágot Vicusnak?
2. Kedves barátom, jó egészséget kívánok!

2. Szalai Borbála csúfolkodóiban találd meg a megszólításokat! Melyik csúfolkodó a kakukktojás?

Kicsi lett a kalap, Jenő!
Így jár, kinek a feje nő!
Miért potyog a könnyed, Máris?
Eltörött a kalamáris.
A pöttömke Ödönke
bezöttyent egy bödönbe.
Fullánkos a nyelved, Balázs!
Úgy csípsz vele, mint a darázs!

3. Tagold a szöveget mondatokra, szavakra! Írd le helyesen nagyapó levelét!

Kedveslacikámmegszülettekakiscicákszeretnélebelőlük írdmegnagyapó

Az állító és a tagadó mondat

1. Olvasd el, és hasonlítsd össze a két oszlop mondatait! Mit tudnál mondani róluk?

Panni a kert végébe sietett.	Panni *nem* sietett a kert végébe.
Holnap jobb lesz az idő?	Holnap *sem* lesz jobb az idő.
Csak elindulna a vonat!	Csak *ne* indulna el a vonat!

Bizonyára észrevetted, hogy a második oszlop mondatai tagadják az első oszlop mondatainak állításait. A tagadást a ***nem, sem*** szavakkal fejezzük ki, ezeket ***tagadószó***knak nevezzük.

Jegyezd meg!

A mondatok lehetnek *állító*k vagy *tagadó*k.
A tagadószók: *nem*, *sem*.

2. Alakítsd át az alábbi állításokat tagadó mondattá! Írd le a mondatokat!

1. Már megérett a cseresznye. **2.** A lakásban lehet kerékpározni. **3.** Vigyázzatok a cipőtökre. **4.** Nagyapa trükköket szokott kitalálni. **5.** A kutya ette meg!

3. a) Olvasd el, és szívleld meg az alábbi tanácsokat!

- Feküdj le idejében, aludd ki magad!
- Tanuld meg kikapcsolni a televíziót!
- Ne ülj sokat a számítógép előtt!
- Játssz eleget!
- Mozogj sokat!
- Ne csak a tankönyvből tanulj!
- Tanulj meg lazítani!
- Ne fáraszd túl magad!

b) Írd ki a füzetedbe a tagadást kifejező felszólító mondatokat!

Jegyezd meg!

A tagadó felszólító mondatot *tiltó mondat*nak nevezzük. A tiltószók: *ne, se*.

4. a) Fogalmazd meg a mondatok tiltó párját!

Nem lépsz figyelmetlenül az úttestre. _____
Nem olvasunk fekve. _____
Nem mentek a mély vízbe. _____
Nem feleseltek az idősebbeknek. _____

b) Írd le a tiltó mondatokat! A tiltószókat színezd ki!

Példa: **Ne** lépj figyelmetlenül az úttestre!

1. a) Kinek van igaza?

Kriszti mondja	**Karcsi mondja**
A teremben nincs rendetlenség.	A teremben rend van.
Nem süt a nap.	Felhős az ég.
Nincs sok gyerek az osztályban.	Az osztályban kevés gyerek van.
A leves nem meleg.	Elhűlt a leves.
Nem feleltem rosszul.	Jól feleltem.

b) Írd le a tagadó mondatokat!

A MONDATRÉSZEK

A szavak kapcsolata a mondatban

Eddig a *szöveggel* és a szöveg *mondataival* ismerkedtél meg. Megtanultad, hogy a szöveg egymással kapcsolatban levő mondatokból épül fel.

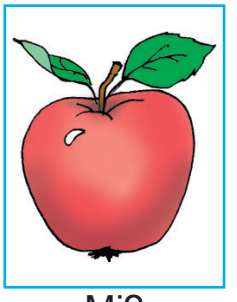
Tanultál arról, milyenek lehetnek a mondatok tartalmuk szerint (a beszélő szándékától függően).

A második osztály anyagából tudod azt is, hogy *a mondatokat szavak alkotják*. Ezek a szavak azonban a mondatot nem egymástól függetlenül építik fel, hanem a mondaton belül egymással kapcsolatba kerülnek.

1. a) Figyeld meg a kérdéseket és a kérdésekre felelő szavakat!

Ki?
Klári

Mi?
alma

Mit csinál?
szed

Mi?
kert

Klári, alma, szed, kert: ezek szavak.

Hogyan változnak meg ezek a szavak, ha mondatban szerepelnek?

Klári almát szed a kertben. Ez mondat.

b) Hasonlítsd össze a megváltozott szavakat!

Klári	almát	szed	a kertben.
Ki?	Mit?	Mit csinál?	Hol?

Jegyezd meg!

A mondatokban a szavak egymással értelmes *szókapcsolatok*at alkotnak.

Például: *Klári szed, almát szed, szed a kertben.*

2. Olvasd el a mondatot!

Tisza partján mandulafa virágzik.

Figyeld meg, milyen kérdések segítségével állapítjuk meg, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a mondat szavai!

Mi virágzik? – a mandulafa
Mit állítunk a mandulafáról? – virágzik
Hol virágzik? – a partján
Minek a partján? – a Tisza partján

A kérdések segítségével azt is megállapíthatod, hány szókapcsolat van a mondatban:

a mandulafa virágzik, a partján virágzik, a Tisza partján

3. a) Olvasd el a szöveget! Határozd meg kérdések segítségével, hogy az egyes mondatokban mely szavak között van kapcsolat!

Az erdőből elköltöztek a madarak. A cinkék és a varjak is a városba mentek élelemért. Csupán a láthatatlan szárnyú szelek röpködtek a didergő fák között. Egyik reggelre a hó is leesett. A szarvasok és őzek siratták az elmúlt nyarat.

b) Az utolsó mondatot írd le, és jelöld ívelt vonallal a szókapcsolatokat!

4. a) Olvasd el a versrészletet!

A térkép

Barna szín: **nagy** hegyek.
Gyárak füstje integet.
Zöld mező: tág vidék.
Traktor búgja énekét.
Fekete: útszalag.
Csokorba köt falvakat.
Kék: a tó, **kék** folyó.
Habján **hófehér** hajó.

(Hárs László)

b) Mondd meg a vers alapján, milyen színnel jelöljük a térképen a hegyeket, a tavakat meg a folyókat! Mit jelent a térképen a zöld szín? Hát a fekete?

c) Állapítsd meg, melyik szóval vannak kapcsolatban a vastag betűs szavak! Írd le a szópárokat!

Példa: barna szín; ...

Jegyezd meg!

Minden szókapcsolat két szóból áll.

A szókapcsolatban az a fontosabbik szó, amelyik a szókapcsolathoz feltett kérdésben is benne van.

Például: *barna szín* **– milyen szín?;** *csokorba köt* **– mibe köt?**

A szókapcsolat másik szava a fontosabbik szót magyarázza.

Például: ***barna*** *szín,* ***csokorba*** *köt.*

Írásbeli elemzéskor a fontosabbik szó fölé *x* jelet teszünk.

5. a) Olvasd el a szöveget! Állapítsd meg, hogy a kiemelt szavak a mondat melyik szavával alkotnak szókapcsolatot!

Sűrű pelyhekben **hullott** a hó. A **gyerekekkel** baktattunk a hóban. Nemsokára úgy néztünk ki, mint a hóember. A domb **aljához** érkeztünk. **Felhúztuk** a szánkót a gyerekekkel a dombra. Megfordultunk, **majd** mindannyian ráültünk a szánkókra, és lesiklottunk a dombról.

b) Írd le a szókapcsolatokat! A fontosabbik szót jelöld meg!

Olvasd el a szöveg mondatait! Állapítsd meg, hány szókapcsolat van bennük!

Attila a barátjával a patak partján sétál. Gergő a botjával a vízbe ugratja a békákat. Attila így oktatja kis barátját: A béka hasznos állat. Pusztítja a szúnyogokat.

A mondat fő részei: *alany* és *állítmány*

1. a) Olvasd el a következő mondatokat!

Ősz van.
Hullanak a levelek.
Elköltöznek a madarak.
Orsika fázik.
Fúj a szél.

b) Csoportosítsd a mondatok szavait a következő kérdések szerint: *Mit állítunk? Kiről, miről állítjuk?*

Példa:	*Mit állítunk?*	*Kiről, miről állítjuk?*
	van	ősz
	————	————
	————	————

2. Figyeld meg az alábbi mondatok elemzését!

Marika játszik.

Mit állítunk? *játszik* – ez az állítmány, ezért aláhúzom két vonallal.

Ki olvas? *Marika* – ez az alany, ezért aláhúzom egy vonallal.

Az ég kék.

Mit állítunk? *kék* – ez az állítmány

Mi kék? *az ég* – ez az alany

Jegyezd meg!

A szavakat a mondatban elfoglalt szerepük szerint *mondatrészek*nek nevezzük.

A mondat fő részei az alany és az állítmány.

3. Keresd ki a mondatok fő részeit! Írd is le!

Pista a jégen elcsúszott.
Kisütött a nap.
A mókus feltörte a mogyorót.
A család délelőtt az erdőben sétált.
Mátyás király az egyik faluból a másikba igyekezett.

Példa: Pista elcsúszott, ...

4. a) Keresd meg a szólásokban azt a mondatrészt, *amelyről* megállapítunk valamit!

Az Isten a munkálkodókat segíti.
Holtig remél az ember.
Igaz szeretet nem érzi a munkát.

b) Mondd el, hogyan értelmezed a szólásokat!

Jegyezd meg!

Azt a fő mondatrészt, amely azt nevezi meg, hogy kiről vagy miről beszélünk (állítunk valamit) a mondatban, *alany*nak nevezzük.

Az alany *ki? (kik?), mi? (mik?)* kérdésre felel.

5. Írd le a mondatokat! Kérdések segítségével keresd ki a mondatok alanyát! Az alanyt húzd alá egy vonallal!

1. A rák megcsíp az ollójával.
2. A békák brekegnek a tóban.
3. A róka meghallotta a kakas hangját.
4. Az állatorvos gyógyítja az állatokat.

6. a) Olvasd el a szöveget! A kérdések helyébe pótold a mondatok értelmének megfelelő alanyt!

Hűvösen fúj a (*mi?*). A (*mik?*) hajladoznak a szélben. Az eget sötét (*mik?*) borítják. Gyakran esik a (*mi?*). Hamarosan beköszönt a hideg (*mi?*).

b) Írd le a mondatokat! A pótolt alanyt húzd alá!

Másold le a mondatokat! Másolás közben pótold a zárójelből a mondatok hiányzó alanyát! Húzd is alá őket!

A világ végétől pár lépésnyire volt egy _____. A hegyről egy pici _____ csörgedezett. Ebben a patakban gombostűnyi _____ ficánkoltak. A hegytől az erdőig cérnaszál vékonyságú _____ vezetett. Vidám _____ folyt az erdőben. Legvidámabban az a négy _____ élt, akiknek az erdő közepén volt a _____.

(testvér, patakocska, hegy, halak, házuk, ösvény, élet)

7. Olvasd el a mondatokat! Keresd ki a *mit állítunk?* kérdésre felelő mondatrészeket!

1. A Tisza vastagon befagyott.
2. A falevelek már lehulltak.
3. Ez a ruha már száraz.
4. Csinos fenyőfácska állt a szoba közepén.
5. A mai újság nagyon érdekes.

8. Írd le a versrészleteket! Húzd alá két vonallal a *mit állítunk?* kérdésre felelő mondatrészeket!

Haragos a Liba-pék.
A kenyere odaég.

***

Egy cica dorombol.
Hallgatja a
komondor.

(Pósa Lajos)

Bodri kutya sétál.
Füle-farka szétáll.
Itatója aranytál.

(Weöres Sándor)

Jegyezd meg!

A mondat legfontosabb mondatrésze az *állítmány*.
Azt a fő mondatrészt, amellyel az alanyról állítunk valamit, *állítmány*nak nevezzük.
Az állítmányt *mit állítunk?* (az alanyról) kérdés segítségével találjuk meg a mondatban.

9. Olvasd el a szöveget! Keresd meg a mondatokban az állítmányt!

Régen lúdtollal írtak. A végét állandóan hegyesre vágták, és tintatartóba mártották. Ma már golyóstollat használunk. Egy egészen pici golyó forog a toll hegyében. A golyó hátulja mindig hozzákenődik a sűrű tintához. A forgó golyó a papírra keni a tintát, az pedig nyomot hagy a papíron.

10. a) Egészítsd ki a közmondásokat a felsorolt szavakkal! Válaszd ki a megfelelőt közülük!

Munka után _____ a pihenés.
Sok beszédnek _____ az alja.
_____ a magyar igazság.

három
édes
sok

Nem a ruha _____ az embert.
_____ rózsa tövis nélkül.
A rest kétszer _____.

nincsen
fárad
teszi

b) Írj le három közmondást! A mondat fő részeit (az alanyt és az állítmányt) húzd alá!

Példa: Munka után <u>édes</u> <u>a pihenés</u>.

11. a) A bal oldali oszlop alanyaihoz keresd ki a megfelelő állítmányt a jobb oldali oszlopból!

Mariska	édes.
A méz	robog.
A vonat	kicsike.
A gyerekek	ragyognak.
A csillagok	játszanak.

b) Írd le a mondatokat! Húzd alá az alanyt és az állítmányt!

Példa: <u>Mariska</u> <u>kicsike</u>.

1. Olvasd el a szöveget! Állapítsd meg, melyik a mondat alanya és állítmánya! Írd ki őket külön oszlopba!

Sanyi megpillantott egy nyulat. A nyuszi éppen káposztalevelet lakmározott. A tapsifüles nagyon megijedt Sanyitól. A félénk nyulacska gyorsan elszaladt.

Példa:	*Alany*	*Állítmány*
	Sanyi	megpillantott

2. Olvasd el a szöveget! Pótold a hiányzó mondatrészeket a zárójelből! Állapítsd meg, milyen mondatrészt pótoltál!

Az óvodások ebéd előtt ..... a játszótérre. Tibike a hintához ..... először. .....és barátnői a csúszdán szórakoztak. A fiúk a homokban várat ..... . A ..... pogácsát készítettek homokból. Jancsiék a homokozó mellett a mászóka körül ..... . Az óvó ..... egy padról figyelték a gyerekeket.

(építettek, kimentek, nénik, Kati, lányok, fogócskáztak, rohant)

A mondat bővítményei

1. a) Elemezd a mondatot! Milyen mondatrészeket találsz benne?

Gergely olvas.

b) Figyeld meg, hogyan bővül a mondat a kérdéseknek megfelelően!

Mit?	Gergely **regényt** olvas.
Hol?	Gergely **a szobában** regényt olvas.
Mikor?	Gergely **délután** a szobában regényt olvas.
Milyen?	Gergely délután a szobában **érdekes** regényt olvas.

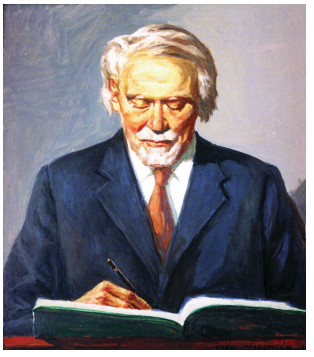

Jegyezd meg!

Az alanyon és állítmányon kívül más mondatrészek is lehetnek a mondatban.

A *kit?, mit?, hol?, mikor?, hová?, hogyan?, milyen?, kivel?, mennyi?* stb. kérdésekre felelő mondatrészeket *bővítmények*nek nevezzük.

2. Kérdezz a kiemelt bővítményekre! Másold le a mondatokat! Írd a kérdéseket a pontozott helyre!

Kodály Zoltán

Az egyik leghíresebb **magyar** (.....) zeneszerző Kodály Zoltán. Sokan ismerik **népdalgyűjteményeit** (.....) és színpadi **műveit** (.....). Mindenki hallott a *Háry János* és a *Székelyfonó* című **zeneműveiről** (.....).

3. Írd le a mondatokat! Keresd ki a mondatok fő mondatrészeit (az alanyt és az állítmányt). A többi mondatrész bővítmény. Az alanyt húzd alá egyszer, az állítmányt kétszer, a bővítményeket pedig hullámos vonallal!

1. A ceruzák az asztalon vannak.
2. Az ablakon keresztül melegen sütött be a nap.
3. A fecskék már elrepültek a hosszú útra.
4. A vonat késve érkezett.
5. A madár csőrében egy kis darab kenyér volt.

Példa: A ceruzák az asztalon vannak.

Jegyezd meg!

Írásbeli elemzéskor ilyen aláhúzásokat használunk:
- **alany: egy vonal,**
- **állítmány: dupla vonal,**
- **bővítmény: hullámos vonal.**

4. a) Állapítsd meg, hogy a *fa* szó milyen kérdésekre felel a következő mondatokban!

1. A *fa* lombos.
2. Ezt a *fát* megmászom.
3. Odú van a *fában*.
4. Télen *fával* fűtünk.

b) Írd le a mondatokat! A mondatrészeket húzd alá a tanult módon!

5. a) Olvasd el a történetet!

Laci aranyhörcsögöt kapott. A kis barna állatot forgáccsal bélelt terráriumba tette. A hörcsög a forgácsban hamarosan megtalálta a helyét. Maggal, répával megetette.

b) Írjd ki a szövegből a bővítményeket a kérdések segítségével!

Mit? _____ Mivel? _____
Hová? _____ Milyen? _____
Hol? _____

6. Bővítsd a következő mondatokat! A mondatok végleges formáját írd le!

1. *A hajó úszik.*
- **a)** Bővítsd *hol?* kérdésre felelő bővítménnyel!
- **b)** Bővítsd *hány?* kérdésre felelő bővítménnyel!
- **c)** Bővítsd *milyen*? kérdésre felelő bővítménnyel is!

2. *Mihály épít.*
- **a)** Bővítsd *mit*? kérdésre felelő bővítménnyel!
- **b)** Bővítsd *kivel*? kérdésre felelő bővítménnyel!

Jegyezd meg!

A mondatban mindig az a mondatrész lesz elől, amelyiket ki akarjuk emelni.

Tehát a szórend attól függ, hogy a beszélő miről mit akar közölni a hallgatóval.

A hallgató számára *új ismeret* mindig megelőzi az állítmányt.

Például: *1. A nyúl talált egy répát.*
2. Egy répát talált a nyúl.
3. Talált egy répát a nyúl.

1. a) Bővítsd a mondatot a kérdésekre válaszoló bővítménnyel!

	Balázs ír.
Mit ír?	Balázs levelet ír.
Hol ír?	_____
Mivel ír?	_____
Kinek ír?	_____
Mikor ír?	_____

b) Most írd le az alapmondatot úgy, hogy valamennyi bővítmény benne legyen! Húzd alá a mondat fő részeit és bővítményeit!

TUDÁSPRÓBA

1. Bővítsd a mondatokat a kérdéseknek megfelelően! Írd le őket!

1. Évi (mit?) tanul. **2.** Apa (hol?) dolgozik. **3.** Nyílik a (hol?) a (milyen?) virág. **4.** A kiskutya (hogyan?) ugat. **5.** Peti (mikor?) (mit?) néz. **6.** Sári (milyen?) (mit?) fest.

2. Olvasd el a verset! Kérdezz rá az aláhúzott bővítményekre!

Leselkedő

A Mikulást egy este
a sok gyerek megleste.
Megleste. És mit látott?
Csinálta a virgácsot,
s berakta puttonyba.
Jaj, csak tán nem azt hozza!
Nagy csizmáját krémezte
azután meg fényezte.
Mit tett még a puttonyba,
a sok gyerek megtudta,
cipőjében mind benne
lesz is holnap reggelre.
Lesz ott minden földi jó:
arany alma, zöld dió,
csokiból lesz valahány,
a sok gyerek várja már.
Azért titkon egy este
a Mikulást megleste...

(*Dankó László*)

3. Szűkítsd a következő mondatokat! A szűkített mondatokat írd is le!

1. *A réten békésen legelészett a tarka tehén.*

a) Hagyd el a *milyen?* kérdésre felelő bővítményt!
b) Hagyd el a *hol?* kérdésre felelő bővítményt!

2. *A meleg vízben jókedvűen lubickolt tíz vidám gyerek.*

a) Hagyd el a *milyen*? kérdésre felelő bővítményt!
b) Hagyd el a *hol*? kérdésre felelő bővítményt!
c) Hagyd el a *hány*? kérdésre felelő bővítményt!

4. Az alábbiakban felsorolt összes szót rendezd mondattá többféleképpen!

Az, elefánt, ormányával, elefánt, az, idomárt

5. Az alábbi mondatok mondatrészei összekeveredtek. Rakd helyes sorrendbe őket! (Alkoss értelmes mondatokat!)

1. nyaka A zsiráf és foltos hosszú.
2. marása A mérges kígyó halálos legtöbbször.
3. bolyban Sok él ezer hangya egy.
4. a hátán A csiga viszi a házát.

6. Mi a hiba? Javítsd ki a mondatokat, és írd le őket helyesen!

1. Gyerekek rohan a labda után.
2. Moziba én sem akar menni.
3. Ti beszéld meg egymással!
4. A leghamisabban ők énekel.
5. Kora hajnalban az egész várost sűrű köd lepték el.

Az összetett mondat

1. a) Mi a különbség a következő mondatok között?

Nevenincs országban lakott két király. A házukat léckerítés választotta el.

Nevenincs országban lakott két király, a házukat léckerítés választotta el.

b) Tagold a következő hosszú mondatot több rövidebb mondatra! Írd le őket!

Az egyik király reggel kiment a kertjébe, kilépett az ajtón, és meglátta Mátyás királyt.

c) Most a rövidebb mondatokat kapcsold össze egyetlen mondattá!

Ő is a kertbe tartott. Meg akarta kapálni a sárgarépát.

Jegyezd meg!

A mondatok szerkezetük szerint lehetnek *egyszerű*ek (1 tagmondat) és *összetett*ek (2 tagmondat).

2. a) Olvasd el hangosan a népdal mondatait! Figyeld meg olvasás közben, hol tartasz rövid szünetet! Milyen írásjel jelzi ezt a szünetet a mondatban?

Elmentem én a templomba,
feltekintettem a karba.
Ott láttam egy szép virágot,
ki szívemre sebet vágott.

(Népdal)

b) Biztosan észrevetted, hogy a népdalrészlet mondatai két egymáshoz tartozó, befejezett gondolatot tartalmaznak, vagyis két tagmondatból állnak: (1) *Elmentem én a templomba,* (2) *feltekintettem a karba.*

Jegyezd meg!

Az olyan mondatot, amelyik két – tartalmilag egymáshoz tartozó – tagmondatból áll, *összetett mondat*nak nevezzük.

Az összetett mondat tagmondatai közé írásban vesszőt teszünk, beszédben egy kis szünetet tartunk.

Például*: Kilencet ütött az óra, este van.*

3. Írd le a szöveget! Tedd ki az írásjeleket a tagmondatok közé!

1. Beborult az ég szitál az eső.
2. Hull a hó fut a szán.
3. Hideg szél fúj az emberek fáznak.

4. Elcsendesedett a város az emberek pihenni tértek.

5. Sanyi a meleg szobában mesét olvas kistestvére hallgatja.

Jegyezd meg!

Ha egy mondatban vesszőt találunk, nem biztos, hogy összetett mondat.

Például: *Sűrű, sötét az éj.*

4. Másold le a mondatokat! Állapítsd meg a mondatokról, hogy egyszerű vagy összetett mondatok-e! Jelöld zárójelben ***E*** betűvel az egyszerű, ***Ö*** betűvel az összetett mondatot!

Évi és Zsófi a hetes. Reggel korán érkeznek, mert sok a tennivalójuk. Tisztára törlik a táblát, megöntözik a virágokat. Vigyáznak a rendre, a tisztaságra. A tanító néni megdicséri őket jó munkájukért.

Példa: *Évi és Zsófi a hetes. (E)*

1. Egészítsd ki összetett mondattá a mondatokat! Írd is le!

1. Délután elmegyek a könyvtárba, mert ...
2. Délután elmegyek a könyvtárba, de ...
3. Délután elmegyek a könyvtárba, és ...

2. Írd ki az alábbiak közül az *igaz* állításokat!

Az egyszerű mondat egy tagmondatból áll.
Az összetett mondat két vagy több tagmondatból áll.
Az összetett mondat két tagmondatból áll.
Az egyszerű mondatban a tagmondatok közé vesszőt teszünk.
Az összetett mondatban a tagmondatok közé vesszőt veszünk.
Az egyszerű mondatokban nincs vessző.
Az egyszerű mondatokban is lehet vessző.

A SZÓ

A szó jelentése

1. a) Olvasd el a szókártyákon található betűsorokat! Hány kártyán találsz szót? Melyik az?

lava	toll	on	lab	ők

b) Bárhogy is töröd a fejed: a kártyákon csak két szó van, a *toll* és az *ők*. A *toll* és az *ők* azért szó, mert **jelent valamit.**

Jegyezd meg!

A mondatokat szavakra tagoljuk.
A szó a beszédünk legkisebb értelmes része.

Ha kimondunk egy szót, akkor hangok sorát ejtjük ki. A *labda* szó kimondásakor öt hangból álló hangsort ejtünk: a ***l - a - b - d - a*** hangokat. A kimondott szót betűsorral tudjuk leírni. A *szék* szó három betűből áll: ***sz - é - k***.

2. Bontsd betűire az alábbi szavakat, és írd le a füzetedbe!

iskola, tollal, hattyú, tudja, maggyulladt, fonnyadt

Példa: iskola: i - s - k - o - l - a, ...

Jegyezd meg!

Azt a hangsort, amelyet a szó kimondásakor ejtünk, vagy azt a betűsort, amelyet a szó lejegyzésekor írunk, a szó *alakjá*nak nevezzük.

Ha hallod vagy elolvasod azt a szót, hogy *liliom*, akkor azonnal tudod, hogy mit jelent. Egy szép virágra gondolsz.

A liliom betűsorhoz – a szó *alakjához* – egy **jelentést** kapcsolsz.

Jegyezd meg!

Minden szónak van alakja és jelentése.

3. a) Ha megváltoztatod a *méter*, *görbe*, *akart*, *ereszt* szavak hangjainak sorrendjét, minden szóból két-két új jelentésű szót alkothatsz:

méter – értem, méret
göbre – bögre, görbe
akart – takar, tarka
ereszt – retesz, szeret

b) Hány új szót tudsz alkotni, ha átrendezed a *kaszál* szó hangjainak sorrendjét? Próbáld meg!

4. a) Kati és Ancsi sok érdekes nyelvi játékot ismer. Figyeld meg a játékukat! Játssz te is iskolatársaiddal ilyet!

Kati: Mire gondolsz, ha azt a szót mondom: galagonya bokor?

Ancsi: A gyógynövények családjába tartozik. Ősszel érik. Piros színű termése van.

Kati: Hát a zsálya szó jelentését ismered-e?

Ancsi: Ismerem. Le is tudom rajzolni.

b) Ha valamelyik szónak nem ismered a jelentését, az *Ablak-Zsiráf gyermeklexikon*ban vagy a *Magyar értelmező kéziszótár*ban keresd!

5. a) Írd le a megfejtést!

Időmérésre való szerkezet, ketyegő hangot ad.
Kétkerekű, lábbal hajtható közlekedő eszköz.

b) Mi a véleményed, ha valaki ezeket a szavakat írta megfejtésül: *vekker*, *bicikli*?

Fogadd meg a jó tanácsot! **Ne használj fölöslegesen idegen szavakat!**

Jegyezd meg!

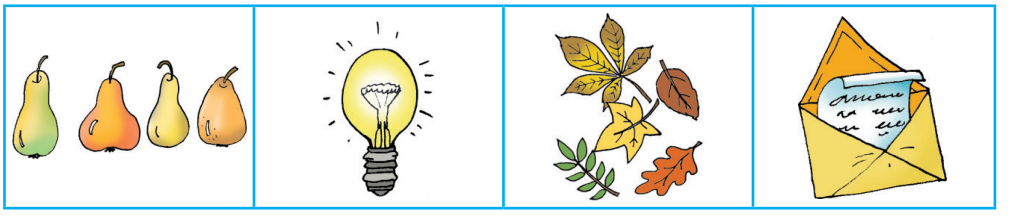
Ha ezeket a szavakat olvasod vagy hallod, hogy *könyvespolc*, *televízió*, *kettő*, akkor a szó hangalakjáról mindig ugyanarra a jelentésre gondolsz. Ebben az esetben a szó hangalakjához *egy* jelentés tartozik. Az ilyen szavakat *egyjelentésű szavak*nak nevezzük.

6. Olvasd el az alábbi két szöveget! Keresd meg, melyik szó jelentése változott meg!

a) Nagymama otthon takarítani kezdett. Gergely is segített neki. Le akarta törölni a régi bögrékről a port, de véletlenül kicsúszott a kezéből. Cserepekre tört a bögre, amikor Gergely elejtette.

b) Kati szülei új házat építettek. Őszre el is készült. Mikor eljött a tél, már az új hódfarkú cserepekre hullt a hó.

7. Melyik adhatta kölcsön a nevét? Miért?

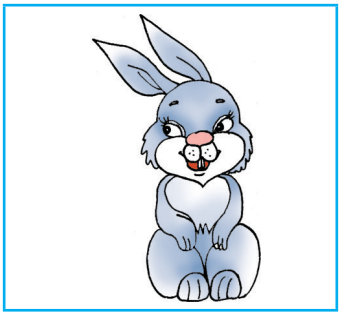

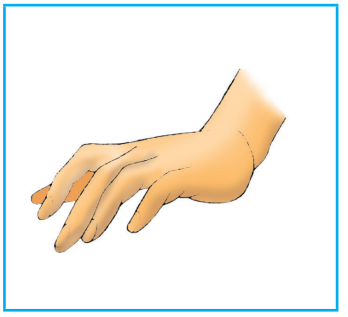
Ha csak ezt a szót halljuk *körte*, nem tudjuk pontosan eldönteni, hogy melyik jelentésre gondol az, aki mondja: egy hangalakhoz két jelentés tartozik. Ez nem véletlen. A villanyégő nagyon hasonlít a gyümölcshöz. Azért jelenthet egy alak (*körte*) két dolgot is.

Jegyezd meg!

Azokat a szavakat, amelyek alakjához több jelentés tartozik, de a jelentések között felismerünk valamilyen kapcsolatot, *többjelentésű szavak*nak nevezzük.

8. A *nyúl* szóalakhoz is két jelentés tartozik. Nézd meg a rajzokat!

A két jelentés között nem tudunk felfedezni hasonlóságot. Csak véletlen, hogy a két jelentéshez azonos alak tartozik. Az ilyen szavakat ***azonos alakú szavak***nak nevezzük.

9. Mit gondolsz, miért többjelentésűek a következő szavak? A jelentések között milyen kapcsolatot ismersz föl?

toll, zebra, nyelv, tenger, óra, szem

1. a) Olvasás közben pótold a hiányzó szavakat!

1. Tizenkettőt ütött az óra. – Becsengettek, kezdődik az ... .
2. Több szem többet lát. – Két ... szilva maradt a tálban.
3. Az érett körte mézédes. – Az asztali lámpában kiégett a ... .

b) Írd le a mondatpárokat! Húzd alá a többjelentésű szavakat, és magyarázd meg a szavak jelentését!

Az egyenes és átvitt értelmű szavak

1. a) Olvasd el figyelmesen az alábbi két történetet! Keresd meg, melyik szó jelentése változott meg!

A. Kati nagyszüleihez utazik. A busz ablakából megpillant egy állatot:

– Jaj, de aranyos kis csacsi!

B. Mosogatás közben Kati elejti az egyik bögrét. Pityeregve vallja be édesanyjának.

Ő azonban így szól:

– Ó, te kis csacsi! Ezért ne itasd az egereket! Legközelebb jobban vigyázz!

b) Magyarázd meg, melyik történetben értelmezzük a *csacsi* szót szó szerint. Milyen értelme van ugyanennek a szónak a másik történetben? Hogyan értelmezed a *ne itasd az egereket* kifejezést?

2. a) Olvasd el a szókapcsolat-párokat! Állapítsd meg, hogy a kiemelt szavak közül melyik szerepel *egyenes* és melyik *átvitt értelemben*.

1. repül a madár	**repül** az idő
2. ébred a gyermek	**ébred** a reggel
3. tompa kés	**tompa** fény
4. mély gödör	**mély** hang

b) Írd le azokat a szókapcsolatokat, amelyekben a kiemelt szavakat átvitt értelembe használjuk! Az átvitt értelemben használt szót húzd alá!

Jegyezd meg!

A szavakat *egyenes* és *átvitt* értelemben is használjuk.

Az átvitt értelemben használt szavak kifejezőbbé teszik beszédünket.

3. a) A magyar közmondások és szólások többségében átvitt értelmű szavakat találunk. Írd le az alábbi szólásokat, és húzd alá azokat a szavakat, amelyek átvitt értelemben fordulnak elő!

kiporolják a nadrágját, megmossák a fejét, elhúzzák a nótáját, bekötik a fejét

b) Magyarázd meg a szólások jelentését!

1. a) Figyeld meg, hányféle jelentésben használjuk a *jár* szót!

Jár az óra.
Estére jár az idő.
Gyorsan jár az esze.
Kedvében jár.
Rájár a rúd.
Jár a szája.

b) Melyiket mikor használjuk? Mondj történeteket a mondatok felhasználásával!

TUDÁSPRÓBA

1. Keresd ki a párját! Mivel kapcsolatos az *ár* szó jelentése a következő mondatokban?

Az **ár** mindent elborít.	pénz
Az **ár** kilyukasztja a bőrt.	víz
Ez az **ár** nagyon magas egy cipőért.	szerszám

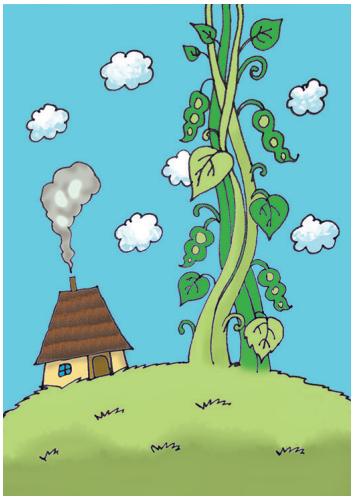
2. Egészítsd ki a mondatokat a kérdések segítségével! Kiegészítés után írd is le! Az azonos alakú szavakat húzd alá!

Kati a friss levegőből nagyokat …	(Mit csinál?)
Szervezetünk motorja a …	(Mi?)
A fogas a sarokban …	(Mit csinál?)
Az … az arc alsó része.	(Mi?)

3. Mi az alábbi szavak jelentése? Alkoss velük mondatokat, és írd le!

áll, ősz, tűz, ár, sír

4. a) Olvasd el *Nemes Nagy Ágnes* versét!

Futóbab

Láttatok-e a futóbabot,
piros babot, fehér babot,
mit Bors néni felfuttatott?
Babot futtat karóra,
karján van egy karóra,
azon méri hány perc alatt
fut a bab a karóra.
Piros bab,
fehér bab,
de legszebb a futóbab.

a) Keresd meg a versben azokat a szavakat, amelyeknek az írása megegyezik!

5. Olvasd el a mondatokat! Másold ki az azonos alakú szavakat! Írd mindegyik mellé zárójelbe a megfelelő kérdést is!

1. Otthon vár rám édesanyám.	–	A huszti vár a Tisza jobb partjára épült.
2. A kályhában már ég a tűz.	–	Reggel óta felhőtlen az ég.
3. Nagymamám hajnal óta az istállóban fej.	–	A képernyőn feltűnik egy ismeretlen fej.
4. A kocsis az ostorával a lovak közé csap.	–	A rossz tömítés miatt csöpög a csap.
5. Ez a kutya állandóan fal.	–	A várost erős fal vette körül.

Példa: vár (mit csinál?) – vár (mi?)

A rokon értelmű szavak

1. a) Olvasd el az alábbi sorolót!

A tízéves rohan,
a húszéves szalad,

a harmincéves siet,
a negyvenéves halad,
az ötvenéves ballag,
a hatvanéves baktat,
a hetvenéves meg-megáll,
a nyolcvanéves botorkál,
a kilencvenéves alig áll, alig él,
a százéves, ha megéri,
bizony csak üldögél.

b) Írd ki azokat a szavakat, amelyek azt jelentik, hogy valaki *megy*!

Jegyezd meg!

Azokat a szavakat, amelyeknek jelentése azonos vagy hasonló, *rokon értelmű* szavaknak nevezzük.
Például: *lepke, pillangó kunyhó, ház, palota*

2. Mondjátok meg, melyik szó melyiknek rokona!

súlyos	értelmes
ifjú	udvarias
régi	csodálatos
szép	fiatal
okos	nehéz
előzékeny	ó

3. Keresd meg a szóhalmazban a *régi*, *sír*, *kicsi* szavak rokon értelmű megfelelőjét! Írd le a füzetedbe a három szó alá a „rokonait”!

régi	sír	kicsi

csöpp, régies, sírdogál, picurka, ősi, csöpp, zokog, picurka, ódon, szepeg, apró, bömböl

4. Ha bepótolod a rokon értelmű szavakban a hiányzó magánhangzókat, megtudod, miképpen érkezik a földre a csapadék.

h.ll, cs.p.r.g, sz.k.d, .s.g.t, .s.k, z.h.g, sz.m.rk.l, sz.t.l

5. Helyettesítsd a közmondások, szólások kiemelt szavait az odaillő rokon értelmű kifejezésekkel!

1. Éhes **sertés** makkal álmodik. 2. Addig jár a **kancsó** a kútra, míg el nem törik. 3. Ki korán kel, aranyat **talál**.

A rokon értelmű szavak változatossá teszik a fogalmazást, használatukkal elkerülhetjük a fölösleges szóismétléseket.

Ha nem jut eszedbe megfelelő rokon értelmű szó, a *Magyar Szinonimaszótár* vagy a *Magyar Szókincstár* segítségedre lehet.

Mit jelentenek a következő szólások? Fejezd ki a jelentésüket rokon értelmű szavakkal, és írd le a példa szerint!

Húzza a lóbőrt. Vág az esze. Lyukas a marka. Lógatja az orrát. Tökkelütött. Itatja az egereket.

Példa: Húzza a lóbőrt: alszik, szundit, szunyókál

Az ellentétes jelentésű szavak

1. Találd ki, és írd le a mondatok folytatását!

1. A méz édes, a citrom …..... . **2.** A patak vize sekély, a folyó vize …..... . **3.** A fagylalt hideg, a tea …..... . **4.** Hajnalka szőke, Katica …..... . **5.** Tamás rendes, Andris …..... . **6.** Panni vidám, Kristóf …..... .

2. Írd le a szavak mellé az ellentétüket!

sok, rombol, tűz, erősít, nevet, kevesebb, széles, fiatal, piszkos, hideg

Példa: sok – kevés, …

Jegyezd meg!

Az *ellentétes jelentésű* szavak alakja is, jelentése is eltér egymástól, de mindig ugyanarra a kérdésre felelnek (szófajuk azonos).

Például: *fehér* **(milyen?) – *fekete* (milyen?)**
lefekszik **(mit csinál?) – *felkel* (mit csinál?)**

3. Keresd a kakukktojást! Írd ki azokat a szavakat, amelyek nem illenek a sorba! Választásodat indokold!

lárma, zaj, ricsaj, csend, zsivaj
lassú, lomha, lajhár, gyors, piszmogó
kuksol, gubbaszt, gunnyaszt, kuporog, álldogál
pajkos, engedelmes, játékos, csintalan, rakoncátlan
száraz, nyirkos, nedves, párás, vizes

1. Egészítsd ki a mondatokat a megfelelő szavakkal! A szavakat a jobb oldali oszlopból válogasd!

Katika ..... a cipőfűzőjét.
A kisfiú ..... a karácsonyi ajándékot.

megköt – kibont

A tortán tíz gyertyát ..... meg.
A tűzoltók ..... a tüzet.

meggyújt – elolt

Mónika arcán ..... ragyogott.
Laci szívét ..... öntötte el.

öröm – bánat

2. Helyettesítsd az alábbi mondatok aláhúzott szavait ellentétes jelentésűvel! Írd le a mondatokat!

Éva <u>fáradt</u> volt. <u>Este későn feküdt le</u>. <u>Éjszaka pihent.</u>

A szó szerkezete

Az egyszerű és az összetett szó

A szónak is van szerkezete. Az **egyszerű szó** egy szóból áll: *néz, síkság, bátor*.

Az **összetett szó** két szóból áll: *háztető, tűzpiros, Nagydobrony*.

Jegyezd meg!

Az összetett szó két részre bontható: *előtagra* és *utótagra*.

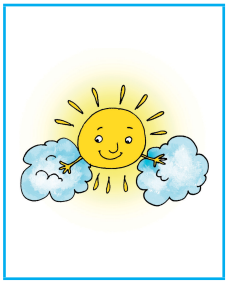
Például: *ház + tető = háztető*

↑ ↑ ↑

előtag + utótag = összetett szó

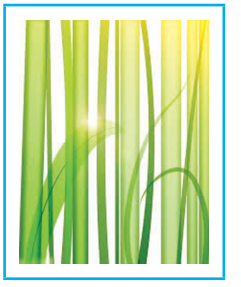
1. a) Figyeld meg a képek alatti szavakat! Hány értelmes szóra tudod felbontani őket!

napsugár

vízcsepp

fűszál

fogkefe

b) Bontsd fel az összetett szavakat a példa szerint!

Példa: ***előtag**: nap, …*
***utótag**: sugár, …*

2. Alkoss összetett szavakat a megadott előtagok és utótagok felhasználásával!

Előtagok: tenisz, ház, víz, kosár, virág, szappan, ásvány, kar, jegy

Utótagok: csap, ütő, labda, szám, buborék, csokor, óra, gyűrű, víz

Példa: teniszütő, …

3. a) Versenyezzetek! Ki tud több olyan szót gyűjteni, melynek előtagja a *virág* szó?
b) Ki tud több olyan szót gyűjteni, melynek utótagja az *óra* szó?

4. Keresd ki az összetett szavakat, és írd le őket elválasztva!

járdasziget, gombfoci, csodálkozik, osztálytárs, butaságok, csodacsatár, postagalamb, büszkélkedik, kockakövek

Példa: járda-szi-get, …

Jegyezd meg!

Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el.

Például: ***kert-aj-tó, rend-őr.***
(Helytelen: *ker-taj-tó, ren-dőr.***)**

5. Írd le elválasztva az összetett szavakat!

őszidő, levélhullás, vándorút, madáretető, mókusodú, virágillat

Írd ki a versből az összetett szavakat!

Bánatos a
csipkebokor,
csipkeág ...
Nem visel már
virágdíszes
rokolyát.

Cifra, fodros
gúnyája, hej,
oda ám!
Csak egy gyöngysor
pirosodik
a nyakán...

(*Szalai Borbála*)

A szótő és a toldalék fogalma

Amikor a *Klári*, *alma*, *szed*, *kert* szavakból mondatot alkottunk, megállapítottuk, hogy a szavak alakja megváltozott. Így: *Klári alm**át** szed a kert**ben**.*

Tehát ahhoz, hogy a szavakat mondatokba fűzhessük, néha meg kell toldanunk őket bizonyos végződésekkel.

1. a) Olvasd el az alábbi szöveget, aztán válaszolj a kérdésekre!

Kati a kertben a virágok között

Kati kapott a nagy kertből egy kis részt. Mindig rendben tartja. Ősszel sem feledkezett meg róla. Tavasszal virágokat ültetett bele. Nyáron majd gyönyörködhet a virágokban, amelyek a kertben nyílnak.

Mije van Katinak?	kert…
Miből kapott egy kis részt?	kert…
Mit tart rendben?	kert…
Miről nem feledkezik meg?	kert…
Hova ültet virágot?	kert…
Hol nyílnak a virágok?	kert…

b) Írd le a jobb oszlop toldalékos szavait! Válaszd el a végződést függőleges vonallal!

Példa: kert|je, …

Jegyezd meg!

A szavaknak azt a részét, amelyikhez a végződések kapcsolódnak, *szótő*nek nevezzük.

Például: *ház*ban, *fest*ő, *hajó*k stb.

A szótőhöz kapcsolódó végződésnek pedig *toldalék* a neve.

Például: *házban**, fest**ő**, hajó**k** stb.***

A toldalékok a szótőhöz sokszor közvetlenül kapcsolódnak.
Például: *fest**és**, ház**ról**, folyó**k**.*
Gyakran előfordul azonban, hogy kötőhangzó segítségével.
Például: *ház**a**t, könyv**e**k, viz**e**s.*

2. Pótold a kiemelt szavakat toldalékkal úgy, hogy értelmes legyen a mondat!

1. A **tisztás**… **vadmalac**… hancúroznak. **2.** A **rádió**… **hangos**… dől a zene. **3.** A **szőlő**… **seregély**… támadták meg.

3. a) Másold le a következő szavakat! Jelöld álló vonallal a szótöveket!

állsz, álltam, állt, álltunk, állj, álljatok

Példa: áll|sz, …

b) Mondj mondatokat az *állj* és *álljatok* szóval!

4. a) Írd ki a versrészletből azokat a szavakat, amelyek a *miből?* kérdésre válaszolnak!

Híres, drága bunda rajtam,
Húsz körömmel magam varrtam.
Nyusztból, nyestből, mókusból,
kutyából meg farkasból.
Brumma, brumma, brummadza.

(József Attila)

b) A leírt szavakban jelöljétek álló vonallal a szótöveket!

1. a) Olvasd el a verset! A kiemelt szavakat írd át a füzetedbe!

Esteledik

Ha leszáll az este,
A **kertbe** eressz le,
Hadd halljam, a fák közt
Szól-e már a szél?
Ha leszáll az **ágra**,
Fáradt a madárka,
Öt piciny fiának
Mégiscsak mesél.

Te is messze **jártál**,
Ugye, arra **vártál**
Egész nap, hogy **kisfiadhoz**
Végre hazaérj?
Nézd meg velem, ez az alma
Megérik **hajnalra**?
Hogy nő éjszaka **világunk**,
Ma arról **mesélj**!

(Beney Zsuzsa)

b) A kiemelt szavakban válaszd el álló vonallal a szótőt a toldaléktól!

TUDÁSPRÓBA

1. Úgy írd le az alábbi mondatokat, hogy pótold a hiányzó toldalékokat és a mondatvégi írásjeleket!

- Menjünk el a ma délután a mozi….. …
- Jöhetek-e a barátom….. együtt …
- Találkozzunk három óra….. …
- Ott leszek pontos….. …
- Bárcsak színes rajzfilm….. vetítené….. …

2. Olvasd el a szavakat! Írd le szótagolva azokat a szavakat, amelyeknek leírása eltér a kiejtéstől!

hallja	hordja	fújja	pettyek
szedjen	gyűjtse	öccse	boltja
kenje	figyelje	könnyes	barátja

Példa: hall-ja, …

3. Bontsd részeire a szavakat! Válaszd szét a szótőt és a toldalékot! Ne felejtsd, a szótő megkeresése segít a helyesírásban!

házba, szekrényben, rajzolnak, szedte, hallja, állj, kenje, ecsettel

Példa: ház|ba = *ház + ba*

4. Másolás közben pótold az alábbi mondatokban a szavak hiányzó toldalékát és a mondatvégi írásjeleket!

Légy barát….. az állatoknak… Ne zavard az erdő csend…..... … Sokat sétál….. a friss levegőn… Ne tér….. le az ösvényekről… Csak a kijelölt helyen rak….. tüzet… Ne kóstol….. meg ismeretlen növényt… Ne szemetel….. …

5. a) Olvasd el figyelmesen a mondókát!

Hétfőn egy szem makkot leltem,
kedden délben földbe tettem,
szerdán este vödröt vettem,
csütörtökön megöntöztem,
pénteken csak nézegettem,
szombaton már büszkélkedtem,
s akár hiszed,
akár nem:
vasárnap az én tölgyfámról,
annak mind a tíz ágáról
száz szem makkot
leszedtem.

(Ténagy Sándor)

b) Figyeld meg a kérdést és az aláírt szavakat! Másold le! A szavak toldalékos alakjait megtalálod a versben. Írd le a szótövek mellé!

Mit csinál?	*Mit csináltam?*
lel	
tesz	
vesz	
büszkélkedik	
megöntöz	
leszed	

6. Mit veszel észre, ha elolvasod a szöveg mondatait? Írd le helyesen a mondatokat!

Jancsi elment az **orvosnál**, mert fájt a foga. Barátja is az **orvoshoz** volt. A gyerekek bementek a **rendelőben**. A **rendelőbe** sokan voltak. A **gyógyszertárba** kiváltották a gyógyszert. Nem mehetnek az **iskolában**.

A képző

1. Másolás közben írd át színessel a közös szótőt! Válaszd el függőleges vonallal a toldalékokat!

kedv, kedves, kedvesen
mosoly, mosolyog, mosolygó
fény, fényes, fényesedik

Példa: kedv, kedv|es, kedv|es|en

Bizonyára észrevetted, hogy az előbbi gyakorlat egy-egy sorának szavaiban a szótövek ugyanazok. Például az utolsó sorban: **fény**, **fény**es, **fény**esedik. A toldalék hatására azonban a fény (mi?) szó jelentése megváltozott: fény**es** (milyen?). Tehát új szó született.

Jegyezd meg!

Azt a toldalékot, amely megváltoztatja a szó jelentését, *képző*nek nevezzük.

Például: *hal (mi?) – hal**ász** (ki?)*

↑ ↑

alapszó **képzett szó**

2. Másolás közben figyeld meg az alábbi szavakat! Húzd alá vagy keretezd be a második oszlop szavainak toldalékát, és írd minden szó után, milyen kérdésre felel!

Példa: kert (*mi?*)	kertész (*mi?*)
vív (*mit csinál?*)	vívás (…..)
veszély (*mi?*)	veszélyes (…..)
erő (*mi?*)	erős (…..)
szám (*mi?*)	számol (…..)
jó (*milyen?*)	jóság (…...)

3. Pótold be az oszlopok hiányzó képzett szavait! Ha sikerült, másold be a füzetedbe!

mogyoró	fa	bokor	haj	só	bunda	szín	ész
mogyoró**s**							

város	iskola	ház	Budapest	Kijev	Magyarország
város**i**			**b**udapest**i**		

4. a) Olvasd el figyelmesen a szövegeket! Írd le a kiemelt szavakat, és magyarázd meg, miért tartoznak a képzett szavak közé!

A. A magyarok **híres lovasok** voltak. A fegyvert is ügyesen forgatták. Eltelt néhány évtized, amíg a **nyugati harcosok** megtalálták a magyar lovasság harcmodorának ellenszerét. Ekkor már nem rohantak a **menekülést** színlelő magyar lovasok után. A **zárt** négyszöget **alkotó**, nehéz fegyverzetű **katonasággal** a magyar lovasság már nem **boldogult**.

B. A halak között is találkozunk fáradhatatlan vándorokkal. A lazac e **kalandos természetű** halakhoz tartozik. A tengerben **kóborló** lazacok egyszerre csak a partok felé fordulnak. **Végtelen** seregben beúsznak a folyók **torkolatába**. Megindulnak az árral szemben. A kövér halak eközben **teljesen** lesoványodnak.

Írd ki a szóhalmazból a képzett szavakat! A szótőt a képzőtől válaszd el függőleges vonallal!

mogyorót, újság, asszony, drótos, kék, asszonyos, szökik, mogyorós, barát, házikó, télben, szökdel, drótból, téli, házba, barátságtalan, kékít

Példa: új|ság, …

Az *-ász, -ész* képző

vad + *ász* = vadász
(mi?) (ki?)
kert + *ész* = kertész
(mi?) (ki?)

1. a) Olvasd el a kérdéseket! Felelj rájuk egy-egy szóval!

1. Ki fejti a szenet a bányában?
2. Ki az erdő őre és gondozója?
3. Ki őrzi a juhokat?
4. Ki foglalkozik a méhekkel?
5. Ki gondozza a kertet?

b) Írd le a szavakat! Mondd meg, miért nevezzük ezeket képzett szavaknak! Húzd alá a képzőket!

2. Olvasd el a mondatokat, majd írd le a vastag betűs szavakat! Állapítsd meg, milyen kérdésre felel az alapszó (szótő) és milyen kérdésre a képzett szó!

1. Szeged felől jön egy **halász.** (*Műdal*). **2.** Kanász marad, akinek a nevelője **kanász**. (*Csokonai*) **3.** Híres **juhász** a nagyapám, hét határon nincs párja. (*Szegedi*) **4.** A **vadász** ül hosszú méla lesben… (*Vörösmarty*) **5. Kertész** leszek, fát nevelek… (*József Attila*)

Példa: hal (mi?) – halász (ki?)

3. Olvasd el a mondatokat! Keresd ki, és írd külön-külön oszlopba az *-ász*, *-ész* képzős szavakat!

1. A zenész lágy dallamot csalt ki a hangszeréből. **2.** A csillagokkal foglalkozó tudóst nevezzük csillagásznak. **3.** A cipész megjavítja a régi lábbeliket. **4.** A ruhagyárban a szabász már nem ollóval, hanem villanyfűrésszel dolgozik.

5. A sebész elvégezte az operációt. **6.** Édesapám bátyja nyomdász. **7.** A színész játékával sok kellemes percet szerez a nézőknek.

Jegyezd meg!

Az *-ász, -ész* képzővel alkotott új szavak foglalkozásokat neveznek meg.

4. Olvasd el a mondatokat! Mondd meg, hogy a mondatok *-ász, -ész* végű szavai közül melyik a képzett szó, és melyik nem az!

1. A horgász szerint a kérész a legjobb csali. **2.** Több nap, mint kolbász. (*Közmondás*) **3.** A bátyám nagyon szeretne tengerész lenni. **4.** A befőtt romlását a penész jelzi. **5.** A gépész szerszámai között olyan fűrész is van, amelyik vasat vág. **6.** A halász horgára tenyérnyi kárász akadt.

Alkoss új szavakat *-ász, -ész* képzővel a megadott minta szerint! Három képzett szóval alkoss mondatot!

Példa: bánya – bány*ász*

szem –	út –	épít –
méh –	rég –	bor –

A *-ság, -ség* képzők

boldog + *ság* = boldogság
(*milyen?*) (*mi?*)
szép + *ség* = szépség
(*milyen?*) (*mi?*)

1. a) Kapcsold össze az alábbi szósor tagjait a megfelelő képzővel! Írd le helyesen a képzett szavakat!

-ság, *-ség*

a) szabad, dicső, igaz, büszke, hű
b) remény, barát, király, magyar

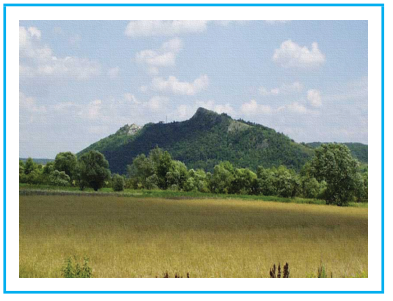
b) Állapítsd meg, milyen kérdésre felelnek az **a)** és **b)** szósor szavai! Milyen kérdésre felelnek az újonnan képzett szavak?

2. a) Olvasd el a szöveget! Írd le a kiemelt szavakat! Milyen kérdésre felelnek?

Minden embernek egyaránt vannak jó és rossz **tulajdonságai**. A **bátorság**, **ügyesség**, **pontosság**, **műveltség**, **udvariasság** jó tulajdonság. A **jóságot**, **figyelmességet** önneveléssel érhetjük el. Nagy **szükségünk** van a jó tulajdonságok fejlesztésére. Csak így lehetünk majd teljes értékű, megbecsült emberek.

b) Húzd alá a szavakban azt a mássalhangzó-kapcsolatot, amelyik kiejtéskor megváltozik!

3. Figyeld meg a képeket! A következő szavakból alkoss újakat *-ság*, *-ség* képzővel! Két képzett szóval írj egy-egy mondatot!

hegy

hegység (hegylánc)

sík, hát, erdő, mező, domb, katona

Jegyezd meg!

A *-ság*, *-ség* képzővel tulajdonságokat kifejező szavakat (*jóság, szépség*) és gyűjtőneveket (*síkság*, *hegység*) alkothatunk.

Másolás közben pótold a szavakban a szükséges képzőt!

1. Európát Ázsiától az Ural hegy… választja el. **2.** Magyarországon száz évvel ezelőtt még nagy, füves puszta…ok voltak. **3.** László király egyszer Torda mellett nagy vere…et szenvedett a kunoktól. **4.** A tisztaság fél egész… . **5.** A rókára a ravasz…, a kutyára a hű… jellemző. **6.** Az igazi barát… nem bomlik fel könnyen.

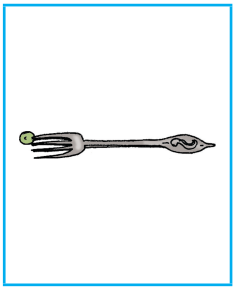
Az *-s, -ás, -és* képzők

virág + (o)*s* = virágos
(*mi?*) (*milyen?*)
asztal + (o)*s* = asztalos
(*mi?*) (*ki?*)

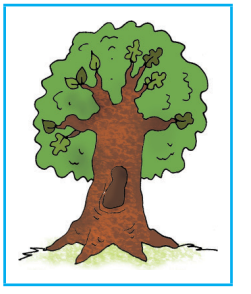
1. Képezz a képeken megadott minta alapján *milyen*? kérdésre felelő szavakat!

csillag
+ (o)**s**

villa
+ **s**

tölgy
+ (e)**s**

2. Írd le a szavakat! Válaszd el a képzőt függőleges vonallal, a kötőhangzót tedd zárójelbe!

nép, só, víz, ház, hajó, kert, hullám, bors, tánc, borsó, kulcs, fésű

Példa: nép|(e)s, …

3. Az alábbi meghatározásokra felelj egy-egy foglalkozást jelentő szóval! A szavakat írd le! Válaszd el a képzett szavak szótövét függőleges vonallal! Figyeld meg, mely szavakban kapcsolódik az *-s* képző az alapszóhoz kötőhangzóval!

Asztalt, széket készít: ….....
bádoggal fedi a háztetőt: ….....
beüvegezi az ablakot: ….....
megjavítja a zárakat ….....
leveleket, újságokat kézbesít: ….....

4. a) Írd le a mondatokat! A pontok helyébe keresd ki a zárójelből a megfelelő szót!

1. Karácsonykor kedvelt étel a pulyka, a ….. és a ….. bejgli. **2.** Debrecenben évente megrendezik a ….. évbúcsúztatót. **3.** A ….. budai gyógyfürdőkben sok ember gyógyul meg. **4.** A mai Vértes hosszú, ….. fennsík. **5.** A legnagyobb rovarevő ….. a sün.

(*diós, mákos, szokásos, híres, lapos, emlős*)

b) Állapítsd meg, milyen kérdésre felelnek a bepótolt szavak!

Jegyezd meg!

Az *-s* képzővel alkotott szavak leggyakrabban foglalkozást neveznek meg és tulajdonságot fejeznek ki.

Például: *tánco**s***

5. Alkoss *milyen?* kérdésre felelő képzett szavakat ezekből: *ecet, só, bors, lomb, árnyék*! Írd le a szavakat! Három tetszés szerinti szóval alkoss mondatot!

szánt + *ás* = szántás
(*mit csinál?*) (*mi?*)
kér + *és* = kérés
(*mit csinál?*) (*mi?*)

6. a) Olvasd el a szöveget!

A sport

A sport erősít és szórakoztat. Sportolni jó. A sportolókat nézni is jó. A sportolók versenyeken és mérkőzéseken mérik össze erejüket. A legismertebb sportszámok a következők: *vívás*, *úszás*, *evezés*, *futás*, kerékpár, asztalitenisz, *ugrás*, *birkózás*, kosárlabda, *labdarúgás*, tenisz, korcsolya, *súlylökés*.

b) Írd le a kiemelt szavakat! Jelöld az alapszót!

Jegyezd meg!

A *vívás*, *úszás* stb. típusú szavakban nem *-s*, hanem *-ás*, *-és* a képző!

7. a) Olvasd el a szókapcsolat-párokat! Állapítsd meg, milyen alapszóból és milyen képzővel képeztük a kiemelt szavakat!

célba ***dobás*** – ifjú ***dobos***
hajas baba – tengeri ***hajós***
párás levegő – ***páros*** szám
túrós lepény – mély ***túrás***

b) Írd le a szókapcsolatokat! A kiemelt szavak mellett tüntesd fel zárójelben a szótövet!

Példa: célba *dobás* (dob) – *dobos* (dob), …

8. Az alábbi szavakból alkossatok *-ás*, *-és* képző segítségével új szavakat! Három képzett szóval szerkesszetek mondatot!

szánt, vet, arat, süt, főz, ír, olvas, számol

9. a) Olvasd el a mondatokat! A zárójelbe tett rokon értelmű szavak közül válaszd ki a megfelelőt!

1. A reggeli … (*szaladás*, *rohanás*, *futás*) nagyon egészséges. **2.** Az udvarról hangos … (*kuncogás*, *nevetés*, *kacagás*) hallatszott. **3.** Az őszi … (*fonnyadás*, *hervadás*) szomorúvá teszi a tájat.

b) A pótolt képzett szót húzd alá! Indokold meg, miért éppen ezt választottad a rokon értelmű szavak közül!

1. a) Olvasd el a közmondásokat és azok magyarázatát! Írd ki a közmondásokból az *-ás*, *-és* képzős szavakat!

1. *A jókedvnek sírás a vége.*	–	A féktelenül hancúrozó gyerekeknek mondják.
2. *Keserű a tűrés, de édes a gyümölcse.*	–	Bármilyen nehéz is a tűrés, a célunk elérése kárpótol a nehézségekért.
3. *Marakodás kutyaszokás.*	–	Csúnya dolog a folytonos veszekedés.
4. *Szégyen a futás, de hasznos.*	–	Nem valami hősies dolog megfutamodni, néha mégis ez a legokosabb.
5. *Reggel dőzsölés, este koplalás.*	–	Aki fiatalon nem tart mértéket a szórakozásban, nem lesz öröme öregségében.

b) Vizsgáld meg, milyen kérdésre felelnek a képzett szók! Hát az alapszavak?

2. Írj néhány mondatos fogalmazást kedvenc téli foglalkozásodról a következő szavak felhasználásával: *szánkózás*, *korcsolyázás*, *síelés*, *csúszkálás*, *kacagás*! Adj címet a fogalmazásodnak!

Az *-ó, -ő* és a *-mány, -mény* képzők

száll + ó = szálló
(*mit csinál?*) (*milyen?, mi?*)
fest + ő = festő
(*mit csinál?*) (*milyen?, ki?*)

1. a) Olvasd el a szöveget!

A régóta *szomjazó* madárka végre talált egy vízzel teli kutat. A láncon *lógó* vödörben éppen friss víz volt. Méltóságteljesen nézte a kút mélyén pajkosan *táncoló* hullámokat.

− Be jó lenne a tisztán *csillogó* vízből inni! – mondta a madárka.

− Gyere, itt van a most húzott víz! – válaszolta a vödör.

− Kedves kút, köszönöm az *üdítő* vizet – mondta a madár.

− Ne neki köszönd, mert az csak egy mélyre ásott lyuk! – förmedt rá a vödör a fölfrissült madárra.

b) Írd le a kiemelt szavakat! Állapítsd meg, milyen képzővel képeztük őket! Milyen kérdésre felelnek?

Jegyezd meg!

A szavak *-ó, -ő* képzőjét mindig hosszan ejtjük és hosszú magánhangzóval írjuk.

2. Gondolkozz el azon, hányféle jelentése lehet a *bíró* és a *fogó* szónak! Állításaidat bizonyítsd be a szavak mondatokba foglalásával!

3. Ha az alábbi szó betűit megfelelő sorrendbe rakod a) egy *konyhában használt eszköz* nevét és b) egy olyan szót kaphatsz, amelynek jelentése: *valakinek a puskagolyója*.

sz e r e l ő

4. Írd ki a szóhalmazból a képzett szavakat! Három tetszés szerinti szóval alkoss mondatot!

mutató, kendő, sütő, dió, mező, mentő, holló, tető, néző, Győző, tüdő, olló, vasaló, hunyó, induló

Írd le a szöveget! A zárójelbe tett rokon értelmű szavak közül válaszd ki a megfelelőt! Állapítsd meg, melyik milyen kérdésre felel!

A délibábnak (*köszönhető*, *hálálható*), hogy a Hortobágyon gyakran tűnnek föl (*gyepelő, legelésző*) gulyák, (*vágtató*, *száguldó*) ménesek, (*bőgő, bégető*) juhnyájak. A (*fölmelegedő*, *langyosuló*) levegő (*tükröződő, visszaverődő*) fénysugarakkal tízszeres nagyságúra is növelheti a (*bóklászó*, *botorkáló*) állatokat.

fest + *mény* = festmény
(*mit csinál?*) (*mi?*)
olvas + *mány* = olvasmány
(*mit csinál?*) (*mi?*)

5. a) Másold le a szavakat! Jelöld az alapszót és a képzőt! Mely szavakban kapcsolódik a képző az alapszóhoz kötőhangzóval, és melyikben kötőhangzó nélkül.

találmány, gyűjtemény, festmény, nyeremény, cselekmény, küldemény, élmény, olvasmány

Példa: gyűjt|(e)mény, …

b) Két szóval alkoss mondatot!

6. Olvasd el a kérdéseket! Felelj rájuk teljes mondattal! A válaszokhoz szükséges képzett szót keresd ki a zárójelből!

1. Mi a neve annak a fő mondatrésznek, amellyel az alanyról állítunk valamit?

2. Mi a neve a postán feladott levélnek, csomagnak?
3. Mi szükséges az állatok etetéséhez?
4. Mi biztosítja a gyermekek tanuláshoz és pihenéshez való jogát?

(*alkotmány, állítmány, takarmány, küldemény*)

7. Nevezz meg olyan tárgyakat, amelyek az alábbi szókapcsolatokhoz illenek!

Érdekes olvasmány: …., …., …
hasznos találmány: …, …, …

Példa: mese, …

8. Írd le a mondatokat! A kiemelt szavakat helyettesítsd a zárójelből vett *-mány*, *-mény* képzős rokon értelmű szavakkal!

1. A nagymama szobájának falán egy régi **kép** látható. **2.** Ebben a regényben egyre izgalmasabb a **történet**. **3.** Nagy **érzés** volt számomra a kiállítás megtekintése. **4.** Az *Irka* című gyermeklapban sok érdekes **olvasnivaló** található.

(*olvasmány, festmény, élmény, cselekmény*)

1. a) Mi a különbség a szópárok tagjainak jelentése között? Nevezd meg minden szó szótövét és képzőjét!

tudás – tudomány festés – festmény sütés –sütemény

b) Az első szópár szavaival írj egy-egy mondatot!

A *-ka, -ke, -cska, -cske* képzők

madár + *ka* = madárka
egér + *ke* = egérke
hajó + *cska* = hajócska
varjú + *cska* = varjúcska
(*mi?*) (*mi?*)

1. a) Olvasd el a gyermekjáték-dalokat! Írd ki a *-ka*, *-ke*, *-cska*, *-cske* képzős szavakat!

Csip-csip, *csóka*,
Vak varjúcska!
Jó volt-e a kis fiúcska?
Ha jó volt a kis fiúcska,
Ne csípd meg őt, vak varjúcska!

(Népköltés)

Kerekecske, dombocska,
Itt szalad a nyulacska!
Erre megyen, itt megáll,
Itt egy körutat csinál.
Ide búvik, ide be:
Kicsi gyermek keblibe.

(Népköltés)

b) A leírt szavakban válaszd el az alapszót a képzőtől függőleges vonallal! Állapítsd meg a kiemelt szó szótövét!

2. Olvasd el a szókapcsolatokat! Fejezd ki a jelentésüket egy-egy szóval a példa szerint!

Példa:

kicsi asztal – *asztalka*
kicsi egér –
kicsi madár –
kicsi mókus –

kicsi cipő – *cipőcske*
kicsi hajó –
kicsi kert –
kicsi légy –

Jegyezd meg!

A *-ka*, *-ke*, *-cska*, *-cske* képzőket elsősorban kicsinyítésre, kedveskedésre használjuk.

Például: *pohár**ka**, falu**cska***

3. a) Állapítsd meg, hogy a következő szóhalmazban melyek képzett szavak és melyek nem azok!

uborka, napocska, halacska, tüske, varjúcska, szöcske, szellőcske, kecske, tányérka, kanálka, táska, macska, nyulacska

b) A képzett szavakat írd le képzők szerint csoportosítva!

Példa:	***-ka, -ke***	***-cska, -cske***
	kanálka	napocska

Alakítsd át az alábbi szövegben a kiemelt szavakat kedveskedő képzett szóvá! Írd le a mondatokat! Az átalakított szavakban jelöld meg a szóelemeket!

1. A méh kora reggeltől gyűjtögeti a virágport. **2.** Az erdő szélén megpillantottam egy gyámoltalan őzet. **3.** A bokorban félénk nyúl lapul.

Az *-i* képző

ház + *i* = házi
(*mi?*) (*milyen?*)

1. Felelj a kérdésekre! Írd le a válaszokat! Húzd alá a képzett szavakat!

1. Hogyan nevezzük az olyan virágokat, amelyek az erdőben nőnek?

2. Hát az olyanokat hogy hívjuk, amelyek a mezőn láthatók?

3. Mi a nevük azoknak a virágoknak, amelyek a kertben virítanak?

2. a) Egészítsd ki a mondatokat a zárójelből vett ***-i*** képzős szavakkal!

1. Tavasszal meglátogattuk az _____ várat. **2.** Nagyon szeretem a _____ kolbászt. **3.** Nyáron kirándulni megyünk az _____ Turul-emlékműhöz. **4.** Édesapám születésnapjára kapott egy üveg _____ bort. **5.** A nagymamának _____ porcelánt vittünk ajándékba.

(*újlaki, egri, csabai, herendi, ungvári, tokaji*)

Az újlaki Turul-emlékmű

Az ungvári vár

b) A pótolt szavakban válaszd el függőleges vonallal az alapszót a képzőtől! Melyik szó a kakukktojás?

3. a) Alkoss szókapcsolatokat az alábbi szavakból! A szükséges szót vedd a zárójelből!

… kabát (*kikeleti, tavaszi*)
… mese (*esti, alkonyati*)
… feladat (*házi, otthoni*)

b) A szókapcsolatokat írd le! Milyen kérdésre felelnek a pótolt szavak? Milyen képzővel képeztük őket?

4. a) Olvasd el a *Mond el, ha tudod!* című tréfás mondókát!

Nicsak, itt van Pocak Peti,
s nem üres a zsebe sem.
Mi van benne? Megtudod, csak
mondd utánam sebesen:
A bácskai Bocskai
bicskei bicskái,
a mecseki Mocsoki
micskei macskái,
a kécskei Kecskei
acsádi kacsái,
a mácsai Mocsári
a tarcsai Marcsai
recski rocskái,
a pócsi Lőcsei
mucsai mécsei,
pécsi lőcsei,
a csömöri Csomai
pocsaji bocsai,
az öcsödi Köcsögi
kalocsai kulacsai –
és semmi
más!

(*Krecsmáry László*)

b) Írd ki a versből az ***-i*** képzős melléknéveket!

Olvassátok el a szókapcsolatokat! Alkossatok velük egy mondatot! A mondatokat írjátok le!

testvéri szeretet
nyári szünidő
erdei kirándulás
rokoni látogatás
őszi betakarítás
mezei virág

Az *-atlan, -etlen, -talan, -telen* képzők

pont + *atlan* = pontatlan
rend + *etlen* = rendetlen
gond + *talan* = gondtalan
szív + *telen* = szívtelen
(*mi?*) (*milyen?*)

1. Nevezd meg az alábbi szavak ellentétes jelentésű párját!

barátságos – … véges – … kellemes – …
hangos – … szerény – … türelmes – …

Jegyezd meg!

Az *-atlan*, *-etlen* (*-tlan*, *-tlen*) és a *-talan*, *-telen* képzők általában valaminek a hiányát vagy az ellentétét fejezik ki.

2. Olvasd el a meghatározásokat! Fejezd ki őket egy szóval! A szükséges szót keresd ki a zárójelből!

Hogyan nevezzük az olyan iskolást:

aki nem udvarias;
aki nem teljesíti pontosan a faladatát;
aki nem tart rendet holmija közt;
aki keveset vagy alig olvas?

(*rendetlen, tudatlan, pontatlan, udvariatlan*)

Alkoss az *életlen – élettelen* szópár szavaival egy-egy mondatot!

A *-z* képző

só + *z* = sóz
cím + (e)*z* = címez
(*mi?*) (*mit csinál?*)

1. a) Olvasd el mindkét oszlop szavait! Figyeld meg, milyen röviden fejezhetjük ki egy-egy szóval a szókapcsolatokat!

vajat ken (kenyérre) – vaja**z**
címet ír (borítékra) – címe**z**
számmal lát el – számo**z**
csákánnyal dolgozik – csákányo**z**

b) Bizonyítsd be, hogy a jobb oszlop szavai képzett szavak! Bontsd őket szóelemekre!

Példa: vaj + (a) *z*, …

2. a) Képezz *mit csinál?* kérdésre felelő szavakat ***-z*** képző segítségével az alábbi szavakból!

Mi?	***Mit csinál?***	***Milyen?***
kanál	*kanalaz*	apró
ágyú		tiszta
szem		
fal		
jövedelem		

b) Alkoss három képzett szóval egy-egy mondatot!

1. a) Másold le a mondatokat! Másolás közben pótold a zárójelből a mondat értelmének megfelelő képzett szót!

1. Az árvíz nagy károkat … (*okol, okoz*) a mezőgazdaságnak. **2.** Nagyapa minket … (*okol, okoz*) az udvar besze-

meteléséért. **3.** Tamás nagyon ügyesen … (*számol, számoz*) fejben. **4.** Irénke a füzetében oldalakat … (*számol*, *számoz*).

b) A pótolt szavak képzőjét húzd alá!

Az *-ít* és az *-ul, -ül* képzők

erős + *ít* = erősít
(*milyen?*) (*mit csinál?*)
szól + *ít* = szólít
(*mit csinál?*) (*mit csinál?*)

1. a) Folytasd a szavak toldalékolását a megadott példa szerint!

gyors – gyorsít	*áll – állít*
szép – _____	kész – _____
piros – _____	könnyű – _____
halk – _____	lassú – _____

b) Az eredményt másold be a füzetedbe!

Jegyezd meg!

A szavak *-ít* képzőjében mindig hosszú *í*-t ejtünk és írunk!

2. a) Pótold a szókapcsolatokban a hiányzó képzőt!

jóra tan…, tettekre bátor…, ételt meleg …, ruhát kemény…, fenyőfát dísz…

b) Írd le a szókapcsolatokat! Három tetszés szerinti szókapcsolattal alkoss mondatot!

3. Olvasd el a meghatározásokat! Fejezd ki egy-egy képzett szóval! Segítségül használd a zárójelben levő szavakat!

kenyeret pirosra süt – …
pirosra fest – …
éles hangon sikolt – …
növeli a sebességet – …
rémületet kelt – …
csúffá tesz – …

(*gyorsít, pirít, sikít, pirosít, csúfít, rémít*)

Pótold az ***-ít*** képzőt az alábbi szövegben! Írd le a szöveget!

Évának az ünneplő ruháját csipkegallér dísz…i, Tünde hímzett övet visel, Timi virágot tűzött a blúzára. A lányok a ruhájukat csipkével, hímzéssel, virággal szokták dísz…eni. Szebb lesz tőle a ruha.

Ünnepeken a házakat és a hidakat zászlókkal dísz…ik: zászlódíszbe öltözik a város és falu.

Karácsonykor a fenyőfát karácsonyfadíszekkel dísz…jük fel.

halk + *ul* = halkul
zöld + *ül* = zöldül
(*milyen?*) (*mit csinál?*, *mi történik vele?*)

4. Másold le a mondatokat! Húzd alá az ***-ul***, ***-ül*** képzős szavakat a szövegben! Figyeld meg az ***-ul, -ül*** képzők helyesírását!

Enikő a születésnapjára készül. Barátnője, Marika segíteni indul. Amikor bekopog barátnőjéhez, annak arca azonnal felderül. Enikő igazán megörül Marikának, de azért a következőképpen szól hozzá: „Most már mozduljunk meg, mert mindjárt szürkül, és még igen sok a tennivalónk!”

5. Válaszolj egy-egy ***-ul***, ***-ül*** képzős szóval a következő kérdésekre! A szavakat írd be a füzetedbe, és húzd alá bennük a képzőt!

1. Mi történik
   az idős ember hajával? *őszül*
   a labdával? _____
   a virággal? _____
   a haranggal? _____

Példa: őszül, …

Jegyezd meg!

Az *-ul, -ül, -dul, -dül* képzőkben az *u*, *ü* mindig rövid.

6. Olvasd el a szavakat szótagolva! Másold külön-külön oszlopba az azonos végződésű szavakat!

borul	kerül	pezsdül
merül	tanul	angolul
fordul	perdül	ferdül
mozdul	magyarul	mordul

Olvasd el a mondatokat! A pontok helyébe találd meg a zárójelben a megfelelő képzett szót! A kiegészített mondatokat írd le!

1. Téli napokon köd ….. a tájra. **2.** A nővérem tanárképző főiskolán ….. . **3.** Községünkben több új áruház ….. . **4.** A mezőn már ….. a vetés. **5.** Vidáman ….. a rigó. **6.** Édesapám gyakran gondolataiba ….. .

(*zöldül, borul, fütyül, merül, épül, tanul*)

Jegyezd meg!

A *dúl, fúl, dűl, múl(ik)* szavak kivételnek számítanak, ezekben mindig hosszú az *ú és az ű*.

1. Írj egy-egy kijelentő mondatot az alábbi szavak felhasználásával!

a) lapul, perdül, gurul
b) térül-fordul, irul-pirul, ámul-bámul

2. a) Olvasd el a szöveget! Írd ki a füzetedbe a kiemelt szavakat, és jelöld meg bennük a képzőket!

Hidegre *fordult* az idő, elkezdődött a *havazás*. A *csillogó* hópelyhek estére belepték a vidéket. Nem könnyű *tudomány* a *szánkózás* Tünde számára. Még *kicsike*, csak hároméves. *Járatlan* még ebben a dologban. Különösen most, hogy egyre jobban havazik. Amikor azonban sikerül *borulás* nélkül lesiklania a *dombocskáról*, *sikít* örömében.

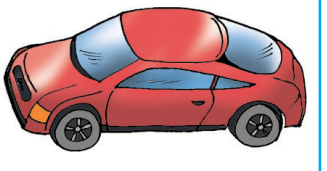
Példa: ford|ul, …

b) Készítsd el a képzett szavak írásbeli elemzését a minta szerint!

A képzett szó	alapszava (szótöve)	kötőhangzója	képzője	kérdése

A jel

1. a) Nézd meg a képeket! Felelj a képek alatti kérdésekre egy-egy szóval!

		
Ki van a képen?	*Mi* van a képen?	*Mi* van a képen?

Kik vannak a képen?

Kik vannak a képen?

Mik vannak a képen?

Kik? fiú ------ **k**
lány --- o --- **k**
↑ ↑
kötőhangzó jel

Mik? autó ---- **k**
↑
jel

b) Csoportosítsd a kapott szavakat a kérdések alapján! Írd le a füzetedbe!

Ki? Mi?: _____

Kik? Mik?:_____

A leírt szavak közül melyik fejezi ki, hogy **több** *fiúról, óráról, autóról* van szó?

Figyeljétek meg, milyen toldalék jelzi ezt!

Azt is megállapíthatjátok, hogy a -***k*** toldalék nem változtatta meg a szó jelentését, csak arra mutat, hogy a szóban forgó dolgokból több van.

Jegyezd meg!

Az olyan toldalékot, amely nem változtatja meg a szó jelentését csak módosítja, *jel*nek nevezzük.

A jelek a magánhangzóra végződő szavakhoz közvetlenül kapcsolódnak, a mássalhangzóra végződőkhez kötőhangzóval.

Például: *erdő***k,** **hegy(e)*k;*** *jo***bb,** *nagy(o)***bb**; *ír***t,** *olvas(o)***tt**

A *-k* jel

nő + *k* = nő*k*
(*ki?*) (*kik?*)
ház + (a) *k* = ház*ak*
(*mi?*) (*mik?*)

A ***-k*** jel azt fejezi ki, hogy a szóban forgó dologból több van, tehát a *többes szám jele.* Mindig a *ki?, mi?* kérdésre felelő szókhoz kapcsolódik, ezért a ***-k*** jeles szavak *kik?, mik?* kérdésre felelnek.

Például: ***kik?*** *– szülő**k**, tanuló**k**, városo**k** stb.*
mik? *– erdő**k**, mező**k**, állato**k** stb.*

1. Keresd ki a szóhalmazból a *kik?, mik?* kérdésre felelő szavakat! Írd le őket, és húzd alá a többes szám jelét! Mondd meg, mely szavakban kapcsolódik a jel kötőhanggal a szótőhöz!

gépek, diák, hordók, tyúk, tavak, sok, vak, cipők, utasok, kerék, rózsák, fák, fánkok, hírek

Példa: *gép|e<u>k</u>, …*

2. Írd le a mondatokat! Húzd alá az azonos alakú szavakat! Állapítsd meg, melyik szó van ***-k*** jellel ellátva!

1. A pálmafák alatt megszólaltak a dobok. **2.** Kavicsot dobok a patakba. **3.** Szelek egy jókora darab kenyeret. **4.** Délutánra hidegre váltottak a szelek. **5.** A tollak helye a tolltartóban van. **6.** Majd én tollak téged!

Olvasd el *Szalai Borbála* versét! Írd ki a ***-k*** jeles szavakat, és mindegyik után írd zárójelbe a szótőt!

Faiskola

Hegy oldalán faiskola…
No, nem ácsolt épület –
híres-neves fatanoda,
hol a diák – fagyerek.
Facsemeték tanulnak itt
(csak nemes fa utódok),
fejüket tudománnyal
tömik a fatudósok.
Ki faiskolában tanult,
joggal vághat fapofát,
s szó nélkül faképnél hagyja,
ki nem járt ily tanodát.
Tölgy, bükk, fenyő és még mások
mind-mind művelt, tanult fák,
fasuliban okosodtak,
mindük ott volt fadiák.
Persze, akad olyan fa is,
ki nem volt facsemete,
Nem is kapott oklevelet
ezek közül egyik se.
Elárulom a nevüket,
hisz ez ma már nem titok,
melyikük volt „csalfa ál fa”,
jó, ha ezt is megtudod:
kofa, strófa, kalifa,
násfa, nimfa, tarifa…
Van belőlük még egy pár,
nem emlékszem mindre már…

Példa: facsemeték (facsemete), …

A *-bb* jel

sűrű + *bb* = sűrű*bb*
kövér + (e)*bb* = kövére*bb*
(*milyen?*) (*milyen?*)

1. Olvasd el a mondatokat! Keresd ki a *milyen?* kérdésre felelő szavakat és írd le őket! A ***-bb*** jeles szavakat húzd alá!

1. A nővérem magas lány, de a bátyám magasabb. **2.** A cukor édes, de a méz édesebb. **3.** Nagymama idős, azonban nagyapa még nagymamánál is idősebb. **4.** A becsület drága kincs. **5.** A jó barát drágább az aranynál. (*Közmondás*)

Jegyezd meg!

A *-bb* jel azt fejezi ki, hogy valamilyen tulajdonság nagyobb mértékű, nagyobb fokú.

Például: *forró – forró**bb**,*
*kövér – kövér(e)**bb**,*
*boldog – boldog(a)**bb***

2. a) Lásd el ***-bb*** jellel a szavakat! A szópárokat írd le!

szép, eleven, kiváló, olcsó, arányos, izmos, aranyos, fehér

Példa: szép – szebb, …

b) Alkoss két tetszés szerinti szópár szavaival egy-egy mondatot!

3. Olvasd el a szöveget! Melyik szót kell pótolnod a zárójelből, hogy a szöveg mondatai értelmesek legyenek? Írd le a szöveget!

Vásárlás

Édesanyánkkal vásárolni mentünk a piacra. Most már ….. volt a paradicsom és a paprika. Először mindig körbenézünk, hol ….. , hogy a ….. helyen vegyük meg a lecsóhoz valót. ….. volt nekünk még a szőlő. A múlt héten még ….. volt, de nagymama hozott nekünk egy kicsit.

(*drága, olcsó, olcsóbb, drágább, legolcsóbb*)

1. a) Olvasd el a szöveget! Tagold a szöveget bevezetésre, tárgyalásra, befejezésre! Adj neki címet!

Az első emberek voltak az első vadászok. Rengeteg módját találta ki az ember a veszélyes állatok elleni védekezésnek. A káros állatokat már korán elkezdte irtani. A legkezdetlegesebb eszköz a csapda volt. Később a verem, majd a fegyverek hosszú sora következett az egyszerű

kőbaltától a dárdák, szigonyok fajtáin keresztül a legújabb lőfegyverekig. Szövetséges állatot is keresett az ember az állatok ellen. A legelső szövetséges a kutya volt.

b) Írd ki a *milyen?* kérdésre felelő szavakat két oszlopba, egyikbe a ***-bb*** jeles szavakat, a másikba a többit!

2. Írj néhány mondatos fogalmazást az alábbi szókapcsolatok felhasználásával! Címet is adj neki!

sűrűbb köd, komorabb felhők, csípősebb szelek, rövidebb nappalok

A *-t, -tt* jel

pihen + *t* = pihen*t*
olvas + (o) *tt* = olvaso*tt*
(*mit csinál?*) (*mit csinált?*)

1. a) Olvasd el a két népdalt! A kiemelt szavak közül melyek felelnek *mit csinál?,* és melyek *mit csinált?* kérdésre?

1. Édesanyám sok szép szava,
Kit fogadtam, kit nem soha.
Megfogadnám, de már késő,
Hull a könnyem, mint az eső.

2. Édesanyám is volt nékem,
Keservesen **nevelt** engem;
Éjszaka **font**, nappal **mosott**.
Jaj, de keservesen **tartott**!

b) Milyen kérdésre felelnek azok a szavak, amelyekből megtudjuk, hogy a cselekvés már megtörtént? Figyeld meg, milyen toldalék járul a *mit csinált?* kérdésre felelő szavakhoz!

Mit csinált?

nevel**t**
fon**t**
moso**tt**
tarto**tt**

Jegyezd meg!

A *-t, -tt* jel a *mit csinált?* kérdésre felelő szavak toldaléka.

A *-t, -tt* jel segítségével azt fejezzük ki, hogy a cselekvés már megtörtént.

2. a) Írd le csoportosítva az alábbi *mit csinált?* kérdésre felelő szavakat!

tanult, várt, fogott, nézett, válaszolt, sietett, utazott, mendegélt, beszélt, készített, látott, félt

-t	***-tt***
.....	.....
.....	.....

b) Keretezd be a ***-t, -tt*** jelek előtt álló betűket! Mit vettél észre?

Jegyezd meg!

A *mit csinált*? kérdésre felelő szavakban magánhangzó után *-tt* jelet, mássalhangzó után *-t* jelet írunk.

3. Írd ki a versből a *mit csinált?* kérdésre felelő szavakat! Csoportosítsd a szavakat a szerint, hogy ***-t***-re, vagy ***-tt***-re végződnek!

Csacsink tegnap elcsatangolt,
csellengett a réten.
Közben esőfelhők gyűltek
odafenn az égen.
Csengő cseppek csapja csurrant,
csípte, csapta, verte.
Csüggedt csacsink csalódottan
ácsorgott a kertben.

(*Donászi Magda*)

Olvasd el a szöveget! Írd le úgy a szöveg mondatait, mintha régebben ment volna végbe a cselekvés, történés!

Vastag hótakaró borít mindent. A kismadarak éheznek és fáznak. Finom magokat adok nekik. A cinkék és a rigók vidáman csipegetik a finom eleséget. A látvány jó érzésekkel tölt el engem. Vidáman megyek hazafelé.

Példa: *Vastag hótakaró borító**tt** mindent. …*

A rag

1. Olvasd el a szöveget! Lásd el toldalékkal a kiemelt szavakat a zárójelbe tett kérdések alapján, hogy a mondatok értelmessé váljanak!

Az (*hol?*) *osztály…* nagy a sürgés-forgás. A gyerekek (*mire?*) *farsang…* készülődnek. Mindenki felveszi a (*mit?*) a *jelmez…* . Zsófi (*kivel?*) *Jutka…* egy (*mit?*) *jelenet…* ad elő.

Gyerekek farsangi jelmezben

Jegyezd meg!

Azokat a toldalékokat, amelyek segítségével a szavakat mondatba fűzzük, *ragok*nak nevezzük.

Például: *hol? – osztály**ban***
*mit? – jelmez**t**, jelenete**t***
*kivel? – Jutká**val***

2. Olvasd el a szöveget! Állapítsd meg, milyen ragokat kaptak a kiemelt szavak! Milyen kérdésre felelnek ezek a ragos szavak?

IV. Béla uralkodása idején indult meg *Magyarországon* a várépítés. A király gyakran nagy *földbirtokot* adományozott *alattvalóinak.* Ezen a *birtokon várat* kellett építeni. Uralkodása alatt sok település vált várossá. Város lett például Beregszász, Komárom, Körmend, Nyitra stb.

3. Nézz körül az osztályotokban! A kérdésekre folytasd a felsorolást! A kész válaszokat írd le!

Mi van az osztályotokban? (szekrény, …)
Mit láthattok az osztályban? (szekrényt, …)
Miről beszélgethettek? (szekrényről, …)
Mivel rendeztétek be az osztálytermeteket? (szekrénnyel, …)

1. a) *Keresd a szót!* Írd ki a füzetedbe a ragos szavakat! Találd meg azokat a szavakat, amelyek többször ismétlődnek!

róka – dísz – egérnek – ember – fény – lóval – embert – rókának – csillaghoz – madártól – lemez – levélre – madár – diót – lányt – leány – ló – díszből – lónak – lemezen – dísz – csillag – fénytől – fény

b) Három ragos szóval írj egy-egy mondatot!

A *-t* ragos szavak

1. a) Olvasd el a mondatokat! Állapítsd meg, milyen kérdésre felelnek a dőlt betűs szavak!

Nagymamát a parkban láttam egy padon.
Az ungvári várba vezettem a *kirándulókat*.
A *falevelet* a kert sarkában halmoztam föl.
A tárcáról megették a *süteményeket*.

b) Írd le a szavakat, melléjük zárójelbe pedig a megfelelő kérdést! A szavak toldalékait keretezd be színessel!

Példa: nagymamát (*kit?*), …

Jegyezd meg!

A *kit?, mit?, kiket?, miket?* kérdésre felelő szavak végén *-t* rag van. A *-t* rag mindig rövid.

Például: *királyfi**t**, aranyalmá**t**, barátoka**t**, gépkocsika**t**.*

2. Találd meg a kakukktojást!

udvart, házakat, petrezselymet, embereket, színeket, gyalogút, bélyeget, állatot, országutat, gondot, pénzt

3. Olvasd el a szöveget, majd másold le! Másolás közben lásd el a kiemelt szavat ***-t*** raggal!

A lovagok élet… szigorú szabályok irányították. Szerényen kellett élniük. Tisztelni kellett a király…, a főurak… és a papok… . A király hívására hadba vonultak. A lovagok a harcban becsületesek voltak. Nem állítottak csapda… az ellenfelüknek. Az íj használata … igazságtalannak tartották.

4. a) Írd le a következő szavak ***-t*** ragos alakját!

gyík – gyíkot	*kéz – kezet*	*tűz – tüzet*
síp –	kút –	víz –
szék –	út –	híd –
ág –	nyár –	tél –

b) Mit tapasztaltál a szavak magánhangzóinál?

5. Olvasd el többször némán és hangosan is a mondatokat!

Én a világos *bútort* szeretem.
Ne fogyasszunk sok *cukrot*.
Megtisztítottuk a *bokrot* az elszáradt ágaktól.
Segítettem édesapámnak *gödröt* ásni.

Jegyezd meg!

Helyesen: *bútort, cukrot, bokrot, gödröt!*
(Nem bútrot, cukort, bokort, gödört)

6. Olvasd el a mondatokat! Írd le a mondatokat, és pótold a zárójelből a szavak megfelelő alakját!

A mező közepén megpillantottuk a (*tavat, tót*).
A csikós a gémeskútnál megitatta a (*lót, lovat*).
Téli szelek sodorják a nyirkos (*havat, hót*).
A nyári napsugár felszárította a (*sárt, sarat*).

Írd le a népi megfigyelések szavai közül azokat, amelyek *mit?* kérdésre felelnek! Húzd alá bennük a ***-t*** ragot!

Február 2.
Gyertyaszentelő
Ha a medve szép időt lát,
tovább folytatja az álmát, …

Március 18.
Sándor
Sándor, József, Benedek,
meghozzák a meleget.

Május 12–13–14.
Fagyosszentek
Szervác, Pongrác, Bonifác,
hárman tesznek egyet,

virágjában leszedik a
barackot, a meggyet.

Július 26.

Anna

Erős tél lesz, amint mondják,
ha bolyt alkotnak a hangyák.

Augusztus 10.

Lőrinc

Ha Lőrinckor sár ragad,
eheted a dinnyét magad.

A *-ba, -be, -ban, -ben* ragos szavak

1. a) Olvasd el a szöveget! Keresd meg a szövegben azt, ami tréfás, nem vehető egészen komolyan! Írd ki a szövegből a füzetedbe a *víz* szó minden egyes alakját!

A fóka a vízben úszik. Persze nem minden vízben található, hanem a földgömb sarkai körül, a jeges tengerekben; ott is úgy, hogy aki keresi, az beugrik a vizbe, lebukik, és addig tapogatódzik, amíg meg nem leli. Persze ha a fóka éppen a víz felszínén úszkál, akkor nem muszáj beugrani miatta a vízbe.

(*Nagy Lajos:* Képtelen természetrajz)

b) A kiírt szavakat csoportosítsd az alábbi kérdések szerint! Figyeld meg, milyen ragot kapnak a *hová?*, és milyet a *hol?* kérdésre felelő szavak!

Hova?: _____
Hol?: _____

2. a) Egészítsd ki a következő szólásokat! Magyarázd meg jelentésüket! Írd le őket helyesen!

Szeget ütött a fejé __ .

Ordít, mint a fá___ szorult féreg.
A begyé__ van.
Tűz__ teszi érte a kezét!
Kész munká__ könnyű hibát találni.

b) Írd ki a mondatokból a raggal kiegészített szavakat. Zárójelbe írd utánuk, milyen kérdésre felelnek!

Példa: begyében (*miben?*), …

Jegyezd meg!

A *hová*?, *mibe*? kérdésre *-ba, -be, -ra, -re* ragos szavakat, a *hol*?, *miben*? kérdésre *-ban, -ben* ragos szavakat használunk.

Például: *ház**ba**, kert**be**, pad**ra**, szék**re** (hová?); tűz**be**, zsák**ba** (mibe?);*
*folyó**ban**, erdő**ben** (hol?); ing**ben**, kabát**ban** (miben?).*

3. Javítsd ki a szövegben a hibás ragokat! (*-ba*, *-be* vagy *-ban, -ben*)

A harmadik osztályban járok. Az első padba ülök. Reggel egyedül jövök az iskolában. A mi utcánkba nincs velem egykorú gyerek. Én a táskába tartom a tanszereimet. Szeretem, ha rend van körülöttem. Azon vagyok, hogy a fejembe is rend legyen.

Válaszolj a kérdésekre *-ban, -ben, -ba, -be* ragos szavakkal!

	Hol?	*Hová?*
erdő	_____	_____
kert	_____	_____
folyó	_____	_____
patak	_____	_____
város	_____	_____
falu	_____	_____

A *-ból, -ből, -ról, -ről, -tól, -től* ragos szavak

1. a) Olvasd el a szöveget! Másold le a kérdéseknek megfelelő toldalékos szavakat!

Nagyon szeretek nagymamámnál tartózkodni. Mindig először valamit a *szekrényből* vagy a *kamrából*. Örül, ha fogyasztunk a *kalácsból* vagy a *süteményből*. Szeret mesélni az *emberekről* és az *állatokról* is. Szüleim szívesen elengedtek nagymamámhoz, mert tudják, hogy megóv engem a rossz *emberektől* és minden *bajtól*.

*Miből?*_____ *Kitől?* _____
*Kiről?*_____ *Mitől?* _____
*Miről?*_____

b) Húzd alá a szavakban a szótőhöz kapcsolódó ragokat!

2. a) Pótold vagy javítsd az ékezetet!

Tiszárol, háztetőröl, Debrecentöl, szivattyúbol, káposztábol, Técsőröl, tanítorol, Beregszásztol, töpörtyűböl, gyűrűtöl

b) Írd le a szavakat toldalékok szerint csoportosítva!

-ból, -ből *-ról, -ről* *-tól, -től*

Jegyezd meg!

A *-ból, -ből, -tól, -től, -ról, -ről* rag magánhangzója mindig hosszú.

Például: *fáb**ó**l, könyvb**ő**l, Évát**ó**l, képt**ő**l, asztalr**ó**l, székr**ő**l.*

3. a) Másolás közben pótold a következő szövegben a hiányzó toldalékokat!

Születésnapomra édesanyám___ egy szép könyvet, édesapám___ csokoládét, bátyám___ színes ceruzát, nővérem___ festékeket kaptam.

b) Írd le, mit szeretnél kapni családodtól születésnapodra!

4. Megfigyelted-e már, miből készül a palacsinta és a lekvár? Válaszolj ragos szavakkal!

A palacsinta …....
A lekvár…..

Felelj a kérdésekre teljes mondattal! A szükséges ragos szavakat vedd a zárójelből!

Miből készülhet az iskolatáska?
Honnan értesülünk a világ új eseményeiről?
Milyen részekből áll a kerékpár?
Miből (milyen részekből) áll a virág?

(kerekekből, vázból, kormányból, ülésből, újságból, rádióból, televízióból, szárból, levélből, sziromból, bőrből, gumiból, műanyagból)

A *-hoz, -hez, -höz* ragos szavak

1. a) Olvasd el a szöveget!

Az osztály tanulói kirándulni indultak a *tóhoz.* Az út az erdőn keresztül vezetett. Az *erdőhöz* közeledve lelassítottak. Közelebb húzódtak a *tanító nénihez*. Az erdőben félhomály uralkodott. Az út keskeny volt. Meztelen testrészeik gyakran hozzáértek az *ágakhoz*, *levelekhez*. Szinte megkönnyebbültek, amikor kiértek az erdőből. Előttük felcsillant a tó vize.

b) Írd le a kiemelt szavakat, és válaszd el álló vonallal a *-hoz*, *-hez*, *-höz* ragokat! Milyen kérdésre felelnek a kiemelt szavak?

Példa: tó|hoz – hová?

Jegyezd meg!

A *hová?, kihez?, mihez?* kérdésre felelő szavak *-hoz, -hez, -höz* ragjai a következőképpen illeszkednek a szótőhöz: *láb**hoz**, kéz**hez**, bőr**höz***.

2. Másold le az alábbi mondatokat! Másolás közben pótold a szavak hiányzó ragját!

1. A horgászás… nagy türelem kell. **2.** A málnabokrot a kerítés… ültettük. **3.** Zsíros kézzel ne nyúljatok a könyv… és a füzet…! **4.** Vasárnaponként ellátogatunk a nagymamám…. **5.** A gépkocsi a híd… közeledett.

Jegyezd meg!

A *férfi, fazék, derék* szavakhoz mindig mély magánhangzójú rag kapcsolódik.

Például: *férfi**hoz,** férfi**tól,** férfi**ról;***
*fazé**khoz,** fazék**ban,** fazék**ból;***
*derék**hoz,** derék**ban,** derék**tól.***

3. Olvasd el a mondatokat! Milyen hiba van a kiemelt szavakban?

Beteglátogatóba mentem a *nővéremhöz*.
A vadmacska a madár *fészkéhöz* közeledett.
Nagymama arra tanított, hogy *férfihöz* illően viselkedjek.
A *kerthöz* egy kisebb pázsit is tartozott.
Ebéd után azonnal láss hozzá a *leckéhöz*!

Írd le az alábbi szólásokat! Pótold a hiányzó ragokat! Magyarázd meg a szólások értelmét!

Fű…- fá… kapkod.
Annyit ért hozzá, mint tyúk az ábécé… .
Fogá… veri a garast.

Az *-n, -on, -en, -ön* ragos szavak

1. a) Olvasd el a mondatokat! Állapítsd meg, milyen kérdésre felelnek a kiemelt szavak?

Az *úton* nagy a forgalom. A gyalogosoknak a *járdán* kell közlekedniük. Az *úttesten* zebra jelzi a gyalogos átkelőhe-

lyeket. Csak akkor menj át az utca túlsó oldalára, ha a *jelzőlámpán* kigyúl a zöld fény.

b) Írd le a kiemelt szavakat a megfelelő kérdéssel együtt! A ragokat válaszd el álló vonallal!

Példa: út|on – *hol?*, …

2. a) Olvasd el a találós kérdést, és fejtsd meg?

Úton megyen, nem poroz,
vízen megyen, nem csobog,
nádon megyen, nem suhog,
sáson megyen, nem susog,
eső éri, nem ázik,
ha fagy éri, nem fázik
Mi az?

(Napsugár)

b) Írd ki a találós kérdésből az *-n, -on, -en, -ön* ragos szavakat!

Írd le a szavak *-n, -on, -en, -ön* ragos alakját! A ragokat színezd ki!

mező__	ház__	kert__	föld__
hajó__	udvar__	ég__	kör__
szőlő__	autóbusz__	rét__	tűz__

1. a) Olvasd el a szólásokat! Keresd meg a másik oszlopban a jelentésüknek megfelelő meghatározásokat!

1. *Mi **fán** terem?*

A. micsoda? miféle?
B. hol nő?
C. milyen az íze?

2. ***Kákán** is csomót keres.*

A. mérges
B. nagyon rendes
C. akadékoskodik

3. ***Nyakon*** *csíp.*

A. megfogja a nyakát
B. elfog, utolér
C. kergeti

b) A szólások kiemelt szavát bontsd elemeire!

Példa: ajtó|n, almá|n, …

A *-nál, -nél* ragos szavak

1. Olvasd el a szöveget! Figyeld meg, milyen kérdésre felelnek a kiemelt szavak!

Nyáron Gábor kisöcsémmel egy hetet töltöttünk a vidéki *nagymamánál* (*hol?*). Nyári reggeleken friss, hideg vízben mosakodtunk a *kútnál* (*hol?*). A szomszéd *bácsinál* (*kinél?*) volt két kiscsikó. Megengedte, hogy játsszunk velük. Nincs is jobb a nyári *szünidőnél* (*minél?*)

2. Ebben a gyakorlatban azokat a szavakat kell megkeresned, amelyek *hol?* vagy *kinél?, minél?* kérdésre felelnek. Ha találsz ilyeneket, írd fel a füzetedbe!

ember – ház – háznál – szem – kerti – kertnél – vizes – hájas – víznél – folyóba – folyómnál – fecskénél – mesél – mesénél – Mancinál – barlang – medve – medvénél – erdőség – erdei – erdésznél – apával – fiúnál – testvérek – testvéremnél – fánk – fákat – elefántnál – fától – liget

3. a) Olvasd el a szókapcsolatokat, és fejezd ki ***-nál, -nél*** ragos szóval a példa szerint!

Az erdő mellett – az erdőnél
a híd mellett –
a kert mellett –
a folyó partján –
az iskola mellett –

b) Állapítsd meg, milyen kérdésre felelnek a ragos szavak! Foglald őket mondatokba!

1. a) Másolás közben pótold a hiányzó ragokat, és húzd alá őket!

Jobb egy lúdnyak tíz tyúknyak… . (*Nyelvtörő*)

Nincs szebb madár, nincs szebb madár a fecské… . (*Népdal*)

Szép vagy, szép vagy, szebb a nap…, de Hófehérke szebb nálad… .

Nincs boldogtalanabb a szegény ember…, mert nyomorúsága nagyobb a tenger… . (*József Attila*)

b) Ügyelj a ***-bb*** jeles szavak helyesírására! Emlékezz vissza, mit tanultál a ***-bb*** jelről!

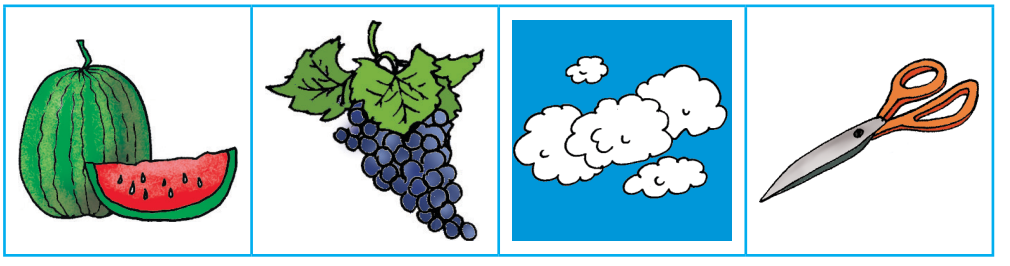
A *-val, -vel* ragos szavak

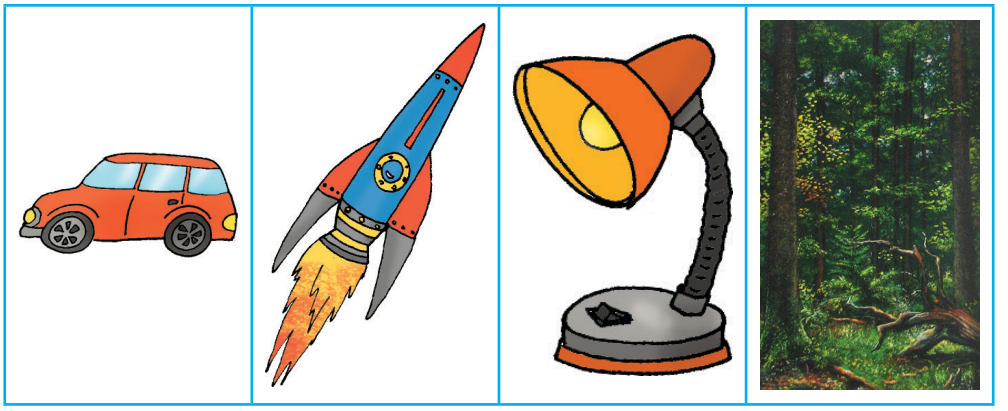
1. a) Válaszolj a kérdésekre az alábbi szavak ragos alakjával!

Ki?	*Kivel?*	*Mi?*	*Mivel?*
tanuló	tanuló*val*	hajó	hajó*val*
Orsolya		repülő	
Gergő		levegő	
tanító		seprű	
Panni		kakaó	

b) Alkoss mondatot mindegyik oszlopból két ***-val, -vel*** ragos szóval!

2. Írj *mivel?* kérdésre válaszoló szavakat a képek segítségével! A ***-val, -vel*** ragot húzd alá!

Példa: dinnyével, …

3. a) Az alábbi szöveg az *A–Zs gyermeklexikon*ban olvasható. Olvasd el te is! Mondd el, te mivel utaztál már!

Jármű

A járműveken közlekedünk, csomagokat szállítunk. Egy másik városba, vagy egy másik országba vonaton, repülőgépen, autóbuszon vagy hajón utazhatunk. A városban villamoson, biciklin, motorbiciklin, autón, autóbuszon, trolibuszon, metrón, földalattin közlekedünk. A csomagokat teherautó, teherhajó vagy tehervonat szállítja. Egyik faluból a másikba szekéren is eljutunk.

b) Írd le a füzetedbe, *mivel* utazhatunk, és *mivel* szállíthatunk csomagokat!

Példa: Utazhatunk: vonat**|**tal, …
Csomagokat szállíthatunk: teherhajó**|**val, …

c) Válaszd el színes álló vonallal a szótőt a *-val, -vel* ragtól vagy a ragok megváltozott alakjától!

Jegyezd meg!

Ha a szótő mássalhangzóra végződik, a *-val*, *-vel* ragok *v* hangja megegyezik a szótő utolsó hangjával. Ezt írásban is jelöljük.

Például: *ember**rel**, asztalos**sal**, víz**zel**, zsír**ral**.*

4. a) Kapcsolj *-val, -vel* ragot a szavakhoz!

boszorkány...	rongy...	ponty...
arany...	füst...	mész...

b) A toldalékos szavakat írd le szótagolva!

Példa: bo-szor-kány-nyal, …

Írd le a következő szólásokat! Pótold a hiányzó ragokat!

1. Madarat tollá… , embert barátjá… lehet megismerni.
2. Nem látja a fá… az erdőt.
3. Minden háj… megkent.
4. Él a gyanúper… .
5. Harapófogó… sem lehet belőle kihúzni.
6. Szíjat hasít a hátá…

A SZÓFAJOK

A szófajok fogalma

1. a) Nézd meg figyelmesen a képet!

Tél. Szánkódomb

b) Gyűjts a képről a következő kérdésekre felelő szavakat!

Ki?, Mi?	Mit csinál?	Milyen?	Hány?
Kik?, Mik?	Mit csinálnak?		Mennyi?
	Mi történik?		

2. Csoportosítsd az alábbi szavakat a megadott kérdések szerint! Írd le őket csoportosítva!

Ungvár, Kinizsi Pál, Petőfi Sándor, erős, költemény, erdész, játszik, magas, gondolkodik, büszke

Ki?, Mi?: _____

Mit csinál?: _____

Milyen?: _____

3. a) Játssz a betűkkel! Pótolj a pontok helyébe olyan magánhangzókat, hogy más-más jelentésű szót kapj!

v.g, gy.r, h.g

b) Milyen kérdésre felel a magánhangzóval kiegészített szó? Írd le a szavakat kérdések szerint csoportosítva!

Példa: *Mit csinál?*	*Mi?*	*Milyen?*
tör	tőr	tar

Jegyezd meg!

Beszédünk legkisebb értelmes része a *szó*.
Minden szó jelent valamit. A szavakat jelentésük alapján csoportosítjuk.
Ezeket a csoportokat *szófajok*nak nevezzük.

4. Keresd ki soronként a kakukktojást! Választásodat indokold!

rajzol, táncol, olvas, ház, hegedül
tábla, ír, szoba, dió, Eszter
fehér, szép, lusta, énekel, csinos

A *rajzol*, *táncol* szavak **cselekvést** jelentenek. Az *Eszter* ***élőlény***, a *tábla* ***élettelen dolog neve***, a *szép* szavunk pedig egy **tulajdonság megnevezése**. Azt, hogy melyik szó mit jelent, kérdések segítségével állapíthatjuk meg.

Például: *énekel* – ***mit csinál?***, *tábla* – ***mi?***, *szép* – ***milyen?***

Jegyezd meg!

Azokat a szavakat, amelyek *cselekvést* jelentenek, *igék*nek nevezzük.
Kérdésük: *mit csinál?, mit csinált?, mit fog csinálni? stb.*

Az *élőlények* vagy *élettelen dolgok* nevét jelentő szavakat *főnevek*nek nevezzük.

Kérdésük: *ki?, mi?, kik? mik?*

Az olyan szavakat, amelyek az élőlények és az élettelen dolgok *tulajdonságát* jelentik, *melléknevek*nek nevezzük.

Kérdése: *milyen?*

5. **a)** Olvasd el a verset!

Gurigat, mosogat
apu nagy hordókat.
Édes szőlőt, mézes szőlőt
szüretelünk holnap.
Ring a hordó balra,
ring a hordó jobbra,
kotyog, lötyög benne a víz,
s dobként szól a donga.
Nagy hordó, kis hordó
gurul a pincébe.
S holnapután musttól bozsog
lenn a pince mélye.

(Fazekas Lajos)

b) Gyűjts szavakat a versből a kérdések alapján!

Mit csinál apu?
Mit csinál a víz?
Milyen a szőlő?
Milyen dolgok szerepelnek a versben?
(például: hordó, …)

6. Sorold három csoportba a következő szavakat!

asztal, magas, énekel, ír, pöttöm, szemüveg, olvas, toll, okos

mit csinál? (ige)	*mi?* (főnév)	*milyen?* (melléknév)

Mi a neve annak a toldaléknak, amelynek segítségével a szavakat mondatokba fűzzük? Emlékezz vissza mit tanultál a ragról!

Jegyezd meg!

A ragok és a jelek nem változtatják meg a szavak jelentését.

Ezért a szavak szófaja sem változik meg, ha jeleket kapcsolunk hozzájuk, vagy ragozzuk őket.

Például: ***rajzol****,* ***rajzol****jon,* ***rajzol****ták stb.* **– ige;**
tenger*,* ***tenger****nek,* ***tenger****ből, stb.* **– főnév**
zöld*,* ***zöld****re,* ***zöld****et, stb.* **– melléknév.**

Olvasd el a verset! Írd ki három oszlopba szófajuknak megfelelően a kiemelt szavakat!

Rongyszőnyeg, 72.

Duna mellett **kopár fa**,
rászállott a **madárka,**
rászállott a madárka,
vízre hajló ágára.
Kettőnket, te madárka,
csak **elbír** a kopár fa,
ráülünk az ágára,
fütyülünk a világra.

(Weöres Sándor)

Példa:	***ige***	***főnév***	***melléknév***
	fütyülünk	ág	hajlékony

TUDÁSPRÓBA

1. a) Olvasd el a szavakat! Írd a tanult szófajok nevét a szavak fölé!

díszbokrok, nőnek, virágok, és, a parkokban,
szél, csípős, a mezőn, fújt, hideg

b) Alkoss egy-egy mondatot a megadott szavakból! A mondatokat írd le!

2. Olvasd el a szöveget. Állapítsd meg a kiemelt szavak szófaját!

A **méhecskét** senki sem **szerette**, mert állandóan kötekedett. Senkit nem hagyott békén. Valami miatt mindig **mérges** volt. Meglátta a **nyuszit**, hogy répát **eszik**. Azonnal mérges lett. Megpillantotta a **tarka pillangókat**, amint éppen táncoltak, ismét **elfutotta** a méreg. Nem is játszott senki sem a **méhecskével**.

3. a) Olvasd el a mondatokat! Figyeld meg, hány jelentése lehet a *köt* szónak!

1. A virágárus csokrot köt. **2.** Zsófi néni pulóvert köt. **3.** Édesanyám lelkemre kötötte, hogy vigyázzak a kisöcsémre. **4.** Jó az, ha a régi ellenfelek békét kötnek. **5.** Ismeretséget kötöttünk a külföldi iskolásokkal.

b) Állapítsd meg, melyik mondatban használjuk a *köt* szót egyenes, és melyikben átvitt értelemben!

4. Írd le a szókapcsolat-párokat! Az azonos alakú szavak mellett zárójelben tűntesd fel a megfelelő szófaj nevét!

ősz hajszál – hűvös *ősz*; zsúfolt *terem* – gyümölcs *terem*; terítőt *szeg* – rozsdás *szeg*; fürge *nyúl* – zsebébe *nyúl*; kék *ég* – lánggal *ég*

Példa: ősz (*melléknév*) hajszál – hűvös ősz (*főnév*); …

5. a) Olvasd el a mondatokat!

A kiskertünkben **virágok** illatoznak. Az ablak előtt az orgona is **virágzik.** Bizonyára már a rét is **virágos**. Csupa **virágzás** a tavaszi természet.

b) Ha megfigyeled a kiemelt szavakat, rájössz, hogy azonos tövűek. Vajon a szófajuk is azonos? Kérdések segítségével bizonyítsd be, hogy nem!

6. Olvasd el a mondatokat! Keresd ki az igéket, a főneveket és a mellékneveket! Minden szófajt külön oszlopba írj!

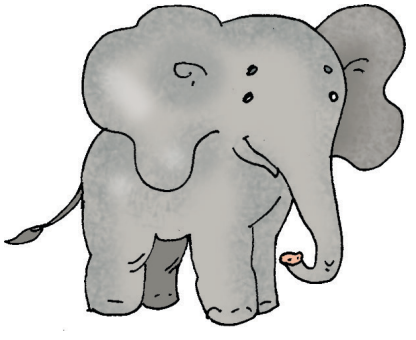
A nehéz korsót hazacipelték.
A lány pompás ruhába öltözött.
A kisfiú erősen megfogta a mamája kezét.
Sokáig futott a szerencsétlen mackó.
Összegyűltek az öreg nyulak az erdei tisztáson.

AZ IGE

Az ige jelentése: *a cselekvést kifejező igék*

1. a) Olvasd el *Szalai Borbála* Állatkerti séta című versének részletét! Írd le a füzetedbe, mit csinál az elefánt.

Az elefánt

Megnéztem az elefántot…
Nem vittem én neki fánkot.
Almát azért kapott tőlem,
azt hittem, elég lesz bőven.

Ugyan! Dehogy! A szemtelen
egyre koldult, kért szüntelen:
ormányát csak nyújtogatta,
várta, jön a többi alma.

S mivel semmit nem kapott –
vízzel nyakon zúdított.

b) Írd ki a versből a többi cselekvést jelentő szót is!

2. Az emberek rendszerint *cselekednek*, *csinálnak* valamit. Másolás közben pótold a pontok helyébe a megfelelő cselekvést jelentő igét.

A gyerekek építőkockával … . A fiúk a televíziót … . A televízió érdekes sportmérkőzést … . A nagymama meleg sálat …. Juliskának. Nagyapa mesét … a kisebbeknek.

Jegyezd meg!

Az igék rendszerint *cselekvést* fejeznek ki.
Kérdései: *mit csinál?, mit cselekszik?*
Például: *Az orvos **gyógyít**.*
*A jó gyermek **segít** másoknak.*

3. a) Olvasd el a szöveget! Adj neki címet!

Anyu a konyhában főz. Mi lesz ebédre? Gombócot készít a családnak. Laci és Csilla jót ebédel. Apu később jön haza. Ő is eszik belőle.

b) Írd le a szöveget, húzd alá a cselekvést jelentő igéket!

4. Írd le a cselekvést jelentő igéket! Mit csinál az asztalos, a földműves, a kertész, a molnár, a pék, a tanító, az orvos, a cipész és a szabó?

Példa: Az asztalos bútort készít.

Írd ki az igéket a *Lúdas Matyi*ból vett részletből! Milyen kérdésre felelnek?

Meghallotta ezt Lúdas Matyi. Felöltözött doktori gúnyába, felment a kastélyba és bejelentette magát, hogy ő külső országbeli csodadoktor, s jó pénzért meggyógyítja az uraságot. Hiszen megörültek Matyinak, vitték be az urasághoz.

A történést kifejező igék

1. Másold le a mondatok igéit! Mit fejeznek ki, cselekvést vagy történést?

Zuhog az eső. Tavasszal virágzik az orgona. A váza összetört. Az űrhajót kilőtték.

Jegyezd meg!

Az ige *történést* is kifejezhet. A történést jelentő igék kérdése: *mi történik?*

Például: *esik, virágzik, elhervad.*

2. a) Csoportosítsd az alábbi igéket jelentésük szerint!

égnek, szántanak, elhervad, tanít, robban, tanulsz, villámlik, elszakad, folyik, kavarok, megfőzi, megszárít, megnézzük, olvas, megfagy, fest

Cselekvést jelent *(Mit csinál?)*	**Történést jelent** *(Mi történik?)*

b) Írd le a szavakat két oszlopba jelentésük szerint!

3. a) Olvasd el a verset! A versben kiemeltük az igéket. Állapítsd meg róluk, hogy cselekvést vagy történést fejeznek-e ki!

Szőkül a búza,
feje földre **húzza**.
Le, le, **lerakjuk**,
kévébe **kapjuk**,
kepe-sorba **rakjuk**,
szekéren **behordjuk**,
asztagba **tornyoljuk**.
Cséplőgép **kiveti**,
gőzmalom **megőrleti**.
Porzik a liszt, mint a hó,
abból **sül** a
friss cipó.

(Csanádi Imre)

b) Készíts rajzot a vershez!

1. a) Olvasd el, és fejtsd meg a találós kérdést!

Zöld burokban születtem,
mire aztán megnőttem,
a zöld burok kifeslett,
a kis öcskös kiesett.

Mi az?

b) Másold le a találós kérdést! Húzd alá azokat a szavakat, amelyek azt fejezik ki, mi történt a dióval!

A létezést kifejező igék

1. a) Olvasd el kifejezően az alábbi mondókát!

Bőg a szamár, eső **lesz**,
holnapután vásár **lesz**!

b) Ha jól megfigyeled a mondóka kiemelt igéit, azonnal rájössz, hogy nem cselekvést, de nem is történést jelentenek. A kiemelt szavak ***létezés***t fejeznek ki.

Jegyezd meg!

Az ige létezést is kifejezhet. A létezést kifejező igéket röviden *létigék*nek is nevezzük.

Például: *él, hal, van, volt, lesz, nincs* **stb.**

2. a) Írd le az alábbi párbeszédet! Pótold a mondatvégi írásjeleket!

– Van-e eladó madarad…
– Van…
– Van-e gémed…
– Nincs…
– Van-e rigód…
– Van…
– Mennyiért adod?

– 100 hrivnyáért…
– Add ide nyolcvanért…

b) Húzd alá a létezést kifejező igéket (létigéket)!

3. Írj egy-egy mondatot az alábbi létigékkel!

van, vannak, volt, voltak, nincs, lesz, lesznek, lett

4. Olvasd el *Szalai Borbála* egyik találós kérdését! Írd ki külön oszlopba a cselekvést, és külön a létezést kifejező igéket!

Nem vagyok pék,
de nem ám,
nincsen lisztem,
nincs szitám.
Ám amerre
én járok –
sűrűn-sűrűn
szitálok.

Mi az?

1. a) Olvasd el a *Bársony István* Erdőn, mezőn c. könyvéből a következő részletet!

A mérhetetlen égen annyi felhő sincs, amekkora a tenyerem. Az örök kékség mozdulatlan; nem reszket benne a levegő, mint nyáron. Tavasz ölelgeti a földet. Egy pacsirta emelkedik fel a vetésből, s messzire csengő énekszóval indul a zöld mezők hazájáról fel, a kék mezőre. Utána nézek.

b) Írd le a részletből az igéket csoportosítva!

cselekvést jelent *történést jelent* *létezést jelent*

Az igeidők

1. a) Csoportosítsd az igéket a megadott szempontok szerint!

rajzolt, készíteni fog, néz, játszott, gombázni fog, dolgozik, pihen, énekelt, pihenni fog

Mit csinál? *Mit csinált?* *Mit fog csinálni?*

b) Írd be a füzetedbe a három csoport igét!

Jegyezd meg!

Az igének három ideje van: jelen, múlt és jövő idő.
Például: *néz, nézett, nézni fog.*

2. Másold le a szóoszlopot! Írd az igék mellé a cselekvés idejét!

kirándulunk – _____*jelen*
énekelt – _____
sántikálok – _____
ki fog hajtani – _____
elestem – _____
elkorhadt – _____

3. Alakítsd át az igéket először múlt, majd jövő idejűvé!

Jelen idő	Múlt idő	Jövő idő
vándorolunk	vándoroltunk	vándorolni fogunk
érik		
faragnak		
száll		
ébredezik		

Az ige jelen ideje

4. a) Olvasd el a szövegeket! Mondd meg: *ki cselekszi?, mikor cselekszi?*

Zúg az erdő, zúg a mező.
Ugyan mi zúgatja?
Talán bizony Rózsa Sándor
a lovát ugratja.

(*Népdal*)

Rigódal szól felettem. Figyelem.
A fuvolás le-letekint a lombból.
Kedves cirmos cicánk itt ül velem.
Ő is figyel. De ő zsákmányra gondol.

(*Áprily Lajos:* Ketten figyelünk)

b) Olvasd fel helyes hangsúllyal azokat a szókapcsolatokat a szövegekből, amelyek megmondják, hogy ki cselekszik és mit cselekszik. Így: *Zúg* az *er*dő …

c) Írd ki a szövegből az igéket!

5. a) Írd ki az igék közül a jelen idejűeket!

marad, haladt, esztek, zümmög, guggolok, tanultak, virágzott, esik, látsz, építünk, beszélt, lapozgatnak

6. Válaszd le álló vonallal az igetöveket! Figyeld meg, hogy jelöli-e valamilyen toldalék a jelen időt?

Jegyezd meg!

A jelen idejű igék azt mutatják meg, hogy a cselekvés, történés, létezés most megy végbe. A jelen időnek nincs jele.

7. a) Olvasd el a szöveget! Keresd ki az igéket! Állapítsd meg, milyen idejűek ezek az igék!

Télen

Megjött a tél. Hurrá, esik a hó! A gyerekek vidáman élnek. Szánkóznak a domboldalon. Balázs Petivel a jégpályán korcsolyázik. Ne menjetek a befagyott folyóra! A jég könnyen beszakad.

b) Csoportosítsd a szöveg igéit jelentésük szerint!

Cselekvést jelent ***Történést jelent*** ***Létezést jelent***

Alakítsd át az igéket jelen idejűvé! Három jelen idejű igével alkoss egy-egy mondatot!

Múlt idő	*Jelen idő*
sült	_____
főztek	_____
ázott	_____
sütött	_____
merültek	_____
száradt	_____
főtt	_____

Példa: főtt – fő, ...
A fazékban finom húsleves fő.

Az ige múlt ideje

1. a) Olvasd el a szöveget! Alakítsd át úgy, mintha az események már megtörténtek volna! Írd le két oszlopba az igéket!

Zsuzsi reggel korán ébred. Gyorsan ellenőrzi táskáját és elindul az iskolába. Az utcán óvatosan közlekedik. Idejében érkezik az iskolába. Ott szorgalmasan tanul.

b) Melyik oszlop igéi fejezik ki, hogy a cselekvés vagy a történés már végbement? Az igék milyen toldaléka jelzi ezt?

Jegyezd meg!

A múlt idejű igék azt fejezik ki, hogy a cselekvés, történés, létezés már végbement. Jelei: *-t*, *-tt*.
Például: *tanul**t**, játszo**tt**.*

2. a) Olvasd el a *Kinizsi* című monda részletét!

Egy forró augusztusi napon porlepte vadászcsapat érkezett a nagyvázsonyi völgybe. Élén sasorrú, hosszú hajú,

éles tekintetű nagyúr lovagolt. Akkor már harmadik napja követték az öreg szarvasbika nyomát. Nagyon elfáradtak, megszomjaztak, mikor egy vízimalomhoz értek. Bekiáltottak, s a hangos szóra öles termetű, széles vállú ifjú lépett ki a malom kapuján.

b) Írd ki a múlt idejű igéket! A múlt idő jelét karikázd be színessel!

3. a) Írd le csoportosítva az alábbi múlt idejű igéket! A múlt idő jelét színessel írd!

tanult, várt, fogott, nézett, választotta, siettem, utazott, mendegélt, beszéltek, készített, látta, félt

A múlt idő jele -t: ***A múlt idő jele -tt:***

_____ _____

b) A múlt idő jele előtt álló betűt keretezd be!

Jegyezd meg!

A múlt idő jele magánhangzó után *-tt,* mássalhangzó után *-t*.

4. Írd ki a felsorolt szavak közül az igéket!

mögött, hozott, morgott, alatt, fűtött, fölött, kapott, fogott, ugrott, előtt, ázott, kopott

Pótold a mondatokban az *ige múlt idejének* jelét és a *főnév* ***-t*** *ragját*!

Megjö__ a tél. A gyerekek kimen__ek a domboldalra. Szánkó__ és sí__ vi__ek magukkal. Meleg ruhá__, vastag csimá__ húz__ak. Zoli orkánból készült kesztyű__ ve__ fel. Biztosan jól szórakoz__ak.

Az ige jövő ideje

1. Olvasd el a mondatokat! Írd ki azokat az igéket, amelyek jövő idejű cselekvést fejeznek ki (*mit fog csinálni?, mi fog történni?, mi lesz?*)!

Hamarosan esni fog az eső.
Ragyogni fog az arcotok az örömtől.
Nemsokára látni fogjátok az állatokról szóló filmet.
Holnap fogom megírni a levelet.

Példa: esni fog, …

A leírt szavak **jövő idejű** igék.

Jegyezd meg!

A jövő idejű igék azt fejezik ki, hogy a cselekvés vagy a történés csak ezután, a jövőben fog végbemenni.

Például: *rajzolni fog, esni fog* **stb.**

2. a) Tedd jövő időbe a következő igéket!

száll *száll**ni** fog*
vár _____
könyörög _____
alszik _____
megy _____
terít _____

b) Figyeld meg az igék tövét! Mind ***-ni-***re végződik!

3. Kapcsolj az igékhez *-**ni*** toldalékot és tedd jövő időbe! Ügyelj a helyesírásra!

pattan, lebben, köszön, rohan, zörren, üzen, pihen

Példa: patta**nn**i, …

Jegyezd meg!

A jövő időt az ige *-ni* képzős alakjával + a *fog* szócskával fejezzük ki.

Például: *örülni fog, tanulni fogunk, úszni fogsz* **stb.**

Ezenkívül kifejezhetjük jelen idejű igével + jövőre utaló szóval (*majd, addigra, holnap, hamarosan* stb.)

Például: *majd örülök, holnap tanulok* **stb.**

4. a) Keresd meg a mondatokban a jövő idejű igealakokat!

Hamarosan beköszönt a tavasz.
Ki fogom javítani a hibákat.
Majd meglátogatlak, ha lesz időm.
Virágot fogunk szedni a réten.
Holnap felelek magyar irodalomból.
Beborult, esni fog az eső.

b) Gyűjtsd ki a minta szerint az igealakokat!

hamarosan beköszönt	*ki fogom javítani*
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

1. a) Írd le a múlt idejű igéket jövő időben! Három igével alkoss egy-egy mondatot!

néztél, futottál, kirándultál, aludtál, szaladtál, kötöttél

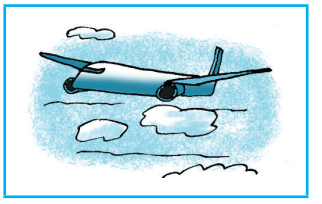
Példa: kirándultál – *kirándulni fogsz*
(vagy *majd kirándulsz*)
Hallottam, hogy holnap kirándulni fogsz.

Az igekötős igék

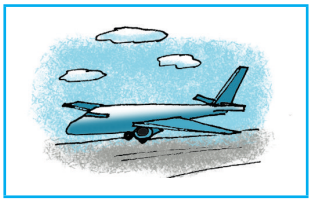
1. a) Nézd meg a képeket! Alkoss három mondatot a *száll* igével a képek alapján!

A repülőgép felszállóban

Egy repülőgép száll vízszintesen

A repülőgép leszállt

b) Hasonlítsd össze a három mondat jelentését!

2. Írd le a mondatokat! Húzd alá az igéket! Keretezd be színnel a hozzájuk kapcsolt részt!

Éva megnézi a délutáni filmet.
Tamás kinéz az ablakon az udvarra.
Klári benéz a konyhába.
Nagyapa minden este átnézi a friss újságokat.

Jegyezd meg!

Az igéhez járuló *meg, be, ki, át, le, fel stb.* szócskákat *igekötők*nek nevezzük. Az igekötő módosítja, pontosítja az ige jelentését.

Például: *ki*megy, *el*megy, *fel*megy, *át*megy, *be*megy.

3. a) Olvasd el a mondatokat! Pótold a zárójelből a megfelelő igekötős igét!

1. Gergő ….. a találós kérdést. **2.** Klári ….. az elveszett labdát. **3.** A céllövő ….. a céltáblát. **4.** Irinyi János ….. a gyufát.

(*eltalálta, kitalálta, megtalálta, feltalálta*)

b) Keresd ki a helyesnek tartott választ!

- Az igekötők teljesen megváltoztatják az ige jelentését.
- Egyáltalán nem változtatnak az ige jelentésén.
- Módosítják az ige jelentését.

Olvasd el a szöveget! Bizonyára észreveszed, hogy összekeveredtek az igekötők. Írd le a szöveget helyesen!

Az elmúlt nyáron a nagybátyámmal *bementem* vadászni. Hosszú keresgélés után *felakadtunk* a vad búvóhelyére. *Kibújtunk* a bozótba, és csendesen vártunk. Egyszer csak *bejött* a róka. Nagybátyám *átcélozta*, és *felsütötte* a fegyvert.

Az igekötő helyesírása

1. a) Olvasd el a népdalt! Írd ki az igekötős igéket!

Virágos kenderem
Elszáradt a tóba.
Lám, megmondtam rózsám,
Ne menj a fonóba.
Elejtettem orsóm,
Nincs aki feladja,
Bánatos szívemet
Ki megvigasztalja.

Kovács Margit: Fonó lány

b) Figyeld meg, hol találhatók az igéhez képest az igekötők a népdalban!

c) Folytasd a gyűjtést!

elszáradt, kiszáradt, _____
megmondtam, elmondtam, _____
elejtettem, leejtettem, _____

Jegyezd meg!

Ha az igekötő az ige előtt áll, *egybeírjuk* vele.
Például: *meg*mondta, *el*ejtette stb.

2. a) Olvasd el az igekötős igéket! Állítsd az ellenkezőjét a példa szerint!

elkésett	nem késett el
megmondja	
ránézett	
odaállhat	
felmászik	
megijed	

b) Hol áll az igekötő a második oszlopban? Figyeld meg az igekötő helyesírását ebben az esetben!

Jegyezd meg!

Ha az igekötő az ige után áll, *különírjuk*!
Például: *menj* ***el****, zárd* ***be****, mosd* ***meg*** *stb.*

3. Egészítsd ki igekötős igékkel a mondatokat! Írd le őket! Ügyelj az igekötők helyesírására!

1. Evés előtt _____ a kezedet! **2.** Késsel, villával _____ a húst! **3.** Étkezés után _____ a morzsákat! **4.** Minden étkezés után _____ az ételt.

4. Alakítsd át a mondatok igéit úgy, hogy jövő idejűek legyenek!

1. Holnap hajnalban felkelünk. **2.** Délután elmegyünk a kiállításra. **3.** Valaki elhiszi. **4.** Mindenki feláll. **5.** Bodri leül.

Példa: Holnap hajnalban *fel fogunk kelni.*

Jegyezd meg!

Ha az igekötő és az ige között más szó van, *mind a három szót különírjuk*.
Leggyakrabban *a fog, tud, kell, akar, is, ne* **szó kerül az igekötő és az ige közé.**
Például: *el fog menni, meg tudja tanulni, le is veszi* **stb.**

5. a) Alkoss a következő szavakkal minél több szószerkezetet a *fog, tud, kell, akar* szócskák segítségével!

Példa:

megérted	meg fogod érteni	meg tudod érteni	meg kell értened
kiolvasom			
átnézi			
bemegy			

6. Írd le szótagolva az igekötős igéket!

átutazik, leesik, megindul, beérik, felemel, átemel, kilát, felszed, beteljesedik

Példa: át-u-ta-zik, …

Jegyezd meg!

Az igekötőket az igekötő és az ige találkozásánál választjuk el.

Például: *fel-e-mel (és nem fe-le-mel).*

Olvasd el a szöveget! Írd ki az igekötős igéket! Indokold meg a helyesírásukat!

Vastag levegőréteg veszi körül a Földet. A Nap sugarai ezen a légrétegen hatolnak át. Közben föl is melegítik ezt a légburkot. A földfelszínhez közelebb jobban fölmelegszik a levegő. A különböző hőmérsékletű levegő elkezd mozogni. A sikk mező fölötti levegő nehezebb, mint az erdő és a vizek fölötti. Egy idő után megindul a különböző hőmérsékletű levegők helycseréje.

A FŐNÉV

A főnév jelentése

1. a) Olvasd el a szavakat! Melyik szó nem illik a sorba?

1. asztal, virág, táncol, esernyő
2. kislány, erdész, barna, nagymama
3. barátság, május, tavaszi, álom

b) Rajzold le az első sorban megmaradt szavak jelentését!

Ezeknek a szavaknak a neve: főnév.

c) Csoportosítsd a megmaradt szavakat a következők szerint!

Valakinek (embernek) a neve	Valaminek (állatnak), növénynek, tárgynak) a neve	Megfoghatatlan, csak a gondolatainkban létező dolog neve
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Jegyezd meg!

Valakinek vagy valaminek a nevét jelentő szavakat *főnevek*nek nevezzük.
Kérdése: *ki?, mi?*
Például: *ki?* – *iskolás, lány, színész* ***stb.***
mi? – *ház, róka, cukor, hűség* **stb.**

2. a) Írd ki a szóhalmazból a főneveket!

zöld, szobrász, tulipán, lány, Éva, szépség, furulyázik, hangos, rádió, mesekönyv, énekel, óvoda

b) Mondd ki mindegyik szó előtt a *mi?* kérdést! Amelyik szó válaszol a kérdésre, azt írd külön sorba!

Mi?: labda, ….

c) Most kérdezz a *ki?* kérdőszóval!

Ki?: néni, …

3. a) Olvasd el a mondatokat! Tegyél fel kérdést a kiemelt szavakhoz! Írd le a kiemelt főneveket a kérdéssel együtt!

1. Ha nagy a *szárazság*, a növényeket öntözni kell. **2.** Nem volt olyan *nehézség*, amit Toldi le ne küzdött volna. **3.** Nem illik férfihoz a *gyávaság*. **4.** Az *igazság* mindig kiderül.

b) Bontsd a főneveket álló vonallal szóelemekre! Milyen kérdésre felel a szótő (alapszó)?

Példa: száraz|ság (*milyen?*) …

Olvasd el, majd írd le a verset! Keresd meg benne a főneveket! Írd föléjük a megfelelő kérdést!

Szántás szaporodj!
Friss föld, fodorodj!
Eke nyomán bő barázda,
Sereg varjú bogarássza,
meg egy kis bicegő
barázdabillegető.

(Csanádi Imre)

A főnév egyes és többes száma

1. a) Olvasd el a verset! Figyeld meg a kiemelt főneveket!

Berregnek a **motorok**,
szántanak a **traktorok**.
Feketéllik a **barázda**,
Készül a rozs puha ágya.

Telnek-múlnak a **napok**,
ébrednek a kis **magok**…
Kizöldül a széles **határ**…
Mosolyog rá a **napsugár**.

(Szegedi Beáta)

b) A kiemelt főnevek közül melyik fejezi ki, hogy *egy* dologról van szó, és melyik azt, hogy *többről*?

Jegyezd meg!

A főnevek lehetnek egyes és többes számúak.
A többes számú főnevek kérdései: *kik?, mik?* A főnevek többes számának a jele: *-k*.

Például: *kik? – nők, férfiak, gyerekek*
***mik? – gólyák, ceruzák, örömök*.**

2. A felsorolt szavak közül írd ki a többes számú főneveket! A többes szám jelét írd színessel!

pék, sorok, írok, padok, házak, rák, lovak, tollak, mák, füzetekben, pók, raknak, sókat, betűk, sok

3. Olvasd el a szöveget! A zárójelbe tett főneveket használd a mondatok értelmének megfelelően!

Magyarországon száz éve még nagy füves (pusztaság) voltak. A tágas legelőkön a (ló) szabadon száguldozhattak. A ménesek körül csak néhány ember forgott. Ezek az (ember) voltak a (csikós). A (csikós) bő ujjú inget, állhoz szíjazott kalapot viseltek. A ménest karikással terelték. A csikósnak mindig volt jól betanított hátaslova. A (ló) a csikós hívó jelére igyekezett a gazdájához.

Olvasd el a főneveket! Tedd őket többes számba, és írd le! Húzd alá a szótöveket, és mondd meg, milyen változást vettél észre bennük!

fecske, híd, vödör, tó, kerék, bokor, tenyér, ló, verebek, málna, retek

Példa: fecsk<u>é</u>k, …

A köznév és a tulajdonnév

1. a) Csoportosítsd a főneveket a feltüntetett szempontok szerint!

Bodri, halász, Tisza, Petőfi Sándor, patak, újság, Bogáncs, Duna, falu, Varga Csaba, Cirmos, A kis herceg, Ungvár, Zsuzsa, kutya

Valakinek vagy valaminek saját neve	*Több élőlény vagy tárgy közös neve*

b) Másold be a két szóoszlopot a füzetedbe!

Mindkét oszlopban főneveket találunk, hisz élőlényeket, tárgyakat, dolgokat neveznek meg. De az első oszlopban olyan főnevek vannak, amelyek az élőlényeket (*Zsuzsa*, *Cirmos*), a tárgyakat (*A kis herceg,*) minden más élőlénytől, tárgytól megkülönböztetik. Ezért a pontos nevük: **tulajdonnév**

A főnevek másik csoportját a **köznev**ek alkotják.

Jegyezd meg!

Több élőlény vagy tárgy közös nevét *köznév*nek nevezzük.

Például: *halász, patak, újság* **stb.**

Azokat a főneveket pedig, amelyek valakinek vagy valaminek a saját, külön nevét jelentik, *tulajdonnevek*nek nevezzük.

Például: *Petőfi Sándor, Tisza, Vuk***.**

2. a) Írd le a füzetedbe a következőket: neved, édesapád neve, édesanyád neve, lakóhelyed!

b) Írd le azt is: *Mi* található az osztályodban!

Ki a tanítód, *kik* az osztálytársaid?
Ellenőrizd a nevek helyesírását!

3. a) Olvasd el!

Fekete István regényeiben a természet szeretete tükröződik. Legtöbb könyvét állatokról írta. Regényeinek címe is gyakran állatnév. Ilyenek például a *Csí, Kele, Vuk, Bogáncs, Hú* című regényei. Ha kedvet kaptál az olvasáshoz, kölcsönözd ki az iskolai könyvtárból a *Fekete István* Tüskevár című regényét! Ez is nagyon érdekes.

b) Írd le a fenti szövegből a tulajdonneveket az alábbi csoportosításban!

Személynév: _____
Állatnév: _____
Könyv címe: _____

Jegyezd meg!

A közneveket a mondat belsejében kis kezdőbetűvel, a tulajdonneveket pedig mindig nagy kezdőbetűvel írjuk.

4. Írd le a következőket!

Városod (falud) neve, ahol élsz: _____
Lakóhelyedhez legközelebb eső folyó neve: _____
Iskolád neve: _____
Kedvenc állatod neve: _____

Jegyezd meg!

A tulajdonneveknek több típusa van: személynevek (*Arany János, Szabó Magda*), állatnevek (*Bodri, Süsü*), földrajzi nevek (*Kárpátok, Tisza*), könyvek címe (*Hetvenhét magyar népmese*) stb.

5. Írjátok le a mondatokat! Pótoljátok a főnevek hiányzó betűjét!

Osztályunkban …ovács a legjobb tanuló.
Jóska nagyapja régen …ovács volt.
Kedvenc virágom az …bolya.
A szomszéd kislányt …bolyának hívják.

Jegyezd meg!

Vannak olyan főnevek, amelyeket köznévként és tulajdonnévként is használunk (*virág, Virág*).

1. a) Olvasd el az alábbi szöveget, majd másold le!

Csaba a nyarat Ungváron töltötte. Ungvár Kárpátalja fővárosa, és nagyon szép város. Az Ung folyó két partján terül el. Az Ung partjait hidak kötik össze. Csabának nagyon tetszett Kárpátalja fővárosa. Képeslapot is küldött Orsolyának és Péternek.

b) Húzd alá a szövegben a főneveket! Írd ki őket csoportosítva!

Köznév: _____
Tulajdonnév: _____

A főnév a mondatban

1. a) Olvasd el a szöveget! Keresd ki a tulajdonneveket!

Budapest

Budapest a Duna két partján fekszik. A folyó jobb partján találjuk Budát, a balon pedig Pestet. A Duna partján emelkedik a 235 méter magas Gellért-hegy. Innen nem

messze magasodik a Várhegy. A Várhegyről szép kilátás nyílik az egész városra.

b) Mondd meg, milyen toldalékot kapcsoltunk a *part* és a *város* főnévhez! Milyen kérdésre felelnek ezek a toldalékos főnevek?

2. a) Olvasd el a szöveget! Pótold a mondatokban a megfelelő ragokat úgy, hogy értelme legyen a szövegnek!

Élt egyszer két veréb. Az egyiknek Csip, a másiknak Csirip volt a neve. Egy napon Csip csomagot kapott a nagymamájá… . A csomag… egy egész láda köles volt. Csip erről nem szólt a barátjá…, Csiripnek, hanem az egészet egyedül csipegette ki a ládá… . Csirip másnap talált az udvar… néhány szem köles…. És ebből átvitt a barátjá… . Csip nagyon elszégyellte magát.

b) Mondd meg, a tulajdonnevek melyik típusához tartoznak a szövegben előforduló nevek!

3. a) Olvasd el a szólásokat! Keresd ki a második oszlopból az értelmezésüket!

Fogához veri a garast.	*félrevezeti*
Kákán is csomót keres.	*fösvénységig takarékos*
Port hint a szemébe.	*akadékoskodik*

b) Írd ki a szólásokból a *mit?* kérdésre felelő főneveket! Jegyezd meg! A főnevek ***-t*** ragját mindig egy ***t***-vel írjuk!

1. a) Másolás közben pótold a szövegben a főnevek hiányzó ragjait!

A hangya lement a patak…, hogy szomjúság… csillapítsa. Jött egy hullám, elsodorta. A galamb ág… vitt a csőré…, s ledobta a patak… . A hangya ráült az ág…, s megmenekült.

b) Írd le az *ág* szó minél több ragos alakját! Miért kell toldalékolni a főneveket a mondatban? Válaszolj szóban!

Az *-ó, -ő, -u, -ú* és az *-ü, -ű* a főnevek végén

1. Olvasd el soronként a szókapcsolatokat! Figyeld meg a főnevek szóvégi magánhangzóját!

1. éles olló, nyitott ajtó, üres hordó, mély folyó, nagy hajó
2. meleg kendő, sötét felhő, zöld erdő, szép idő, édes szőlő

Jegyezd meg!

A főnevek végén az *-ó* és az *-ő* mindig hosszú.

2. a) Olvasd el a mondatokat! Figyeld meg a kiemelt főnevek szóvégi magánhangzóit!

I. 1. Osztályunkban minden **fiú** sportol. **2.** Hófehér **hattyú** úszik a tó vizén. **3.** Ne legyen soha **háború**! Némuljon el örökre minden **ágyú**. **4.** A **betű** a hang írott jele. **5.** A **tű** meg a **gyűszű** varróeszköz. **6.** A kisbárány nyakában **csengettyű** csilingelt.

II. 1. A **falu** termeli a városnak a kenyeret. **2.** A mezőről hazatérő állatokat bezárt **kapu** fogadta. **3. Hamu** alatt izzik a parázs. **4.** A **daru** költöző madár. **5.** A juhnak több neve is van: bárány, birka, **ürü**. **6.** Az **eskü** olyan szent fogadalom, amelyet sohasem szabad megszegnünk.

b) Írd le külön oszlopba az ***-u, -ü*** végű főneveket, és külön oszlopba az ***-ú, -ű*** végű főneveket!

Jegyezd meg!

A főnevek végén rendszerint hosszú *ú*-t, *ű*-t írunk.
Például: *borjú, bosszú, fésű, gyűrű* **stb.**
A leggyakoribb kivételek a következők: *alku, áru, bábu, batyu, daru, falu, gyalu, hamu, kapu, zsalu, eskü*.
Rövid *u*-val írjuk a főnevek becézett alakját is.
Például: *anyu, apu* **stb.**

1. a) Olvasd el a versrészletet! Miért kapta a vers a *Helyesírás versben* címet?

Helyesírás versben

Szürke az ég, mint a hamu,
Fészkén ül már gólya, daru.
Hazafelé ballag Pityu,
Húzza vállát két nagy batyu.
Az egyikben fura áru:
Bábszínházhoz sok-sok bábu.
A másikban drót, szeg, gyalu,
Épp ezekre vár most apu.

(Palotai Borbála)

b) Írd ki a versből az ***-u***-ra végződő főneveket! Ki tudnád-e egészíteni a versben említett főnevek sorát? Milyenekkel? Próbáld meg!

A melléknév

A melléknév jelentése

1. a) Olvasd el *Takács Gyula* Tollas tilinkó című versének első versszakát!

Sárga nyárfa. Zöld berekfa.
Átlátszó kék tó alatta.
Három kis forrás szalad a tóba,
Mintha a tó édesanyjuk volna.

Papp Edit: Tóparti fák

b) Miről szól a vers? Ha kiírod a főneveket, megtudod.

c) Írd le ugyanezeket a főneveket a szorosan hozzájuk tartozó szavakkal együtt!

valamilyen + *valami:* **sárga** nyárfa, **zöld** berekfa stb.

Ha megfigyeled a szókapcsolatokban a főnevek előtt álló (kiemelt) szavakat, rájössz, hogy ezek a szavak a főnevek tulajdonságát nevezik meg, és szebbé, pontosabbá teszik beszédünket.

Jegyezd meg!

Valakinek vagy valaminek a tulajdonságát megnevező szót *melléknév*nek nevezzük. Kérdése: *milyen?*

Például: *okos, bátor, sima*

2. Sorold fel írásban a legfontosabbnak tartott jó és rossz tulajdonságaid! Kezd így:

Hogy milyen is vagyok? _____

3. Melyik szó a főnév, melyik a melléknév? Másold le a szavakat és húzd alá a mellékneveket!

kerek, kerék, kerekek, hordó, daráló, csillag, Csillag, csillagos, Kertész, kertes

1. a) Olvasd el a népdalt!

Ímhol kerekedik egy fekete felhő,
Abban tollászkodik egy fekete holló.
Állj meg holló, állj meg! Vidd el levelemet!
Apámnak, anyámnak, jegybéli mátkámnak!
Ha kérdik, hogy vagyok? Mondd: beteg vagyok;
Idegen országban csak bujdosó vagyok.
Akiket szeretek, csak egyszer láthatnám,
Árva szívem bánatival mindjárt megnyugodnám.

b) Írd ki a *melléknév* + *főnév* szókapcsolatokat a népdalból!

Példa: fekete felhő, …

A melléknév fokozása

1. a) Olvasd el az alábbi mondatokat! Írd ki belőlük a melléknéveket!

A vonat gyors. A repülőgép gyorsabb.
Az űrhajó a leggyorsabb.

b) Mondd meg, melyik melléknév a szótő! Karikázd be színessel a toldalékokat! Ugyanazt jelenti mind a három szó?

2. Hogyan jelölnéd a különbséget, ha három piros ceruzád is lenne más-más színárnyalatban!

Az egyik ceruza piros, a másik ….

Jegyezd meg!

A melléknévnek három foka van: alapfok, középfok és felsőfok.

Például: *piros, piros**bb**, **leg**piros**abb**.*

3. a) Csoportosítsd a felsorolt mellékneveket alapfok, középfok és felsőfok szerint a füzetedben oszloponként!

gyorsabb, kis, gyors, leggyorsabb, frissebb, legfrissebb, legkisebb, friss, kisebb, erősebb, legerősebb, lassú, erős, leglassúbb

b) Figyeld meg, van-e toldalékuk az alapfokú mellékneveknek?

c) Húzd alá a középfokú melléknevekben a toldalékot!

d) Írd át színessel a felsőfokú melléknevekben a különbséget jelölő részt!

Jegyezd meg!

Az alapfokú melléknévnek nincs jele. A középfokú melléknév jele: *-bb.*

A felsőfokot a középfok elé helyezett *leg-* szócskával jelöljük.

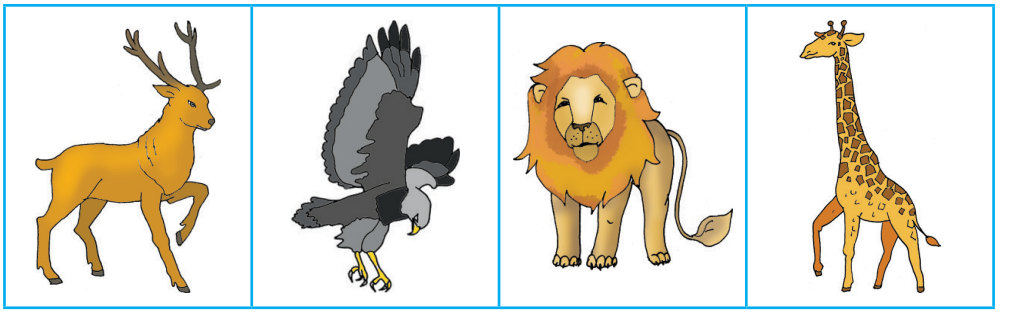
1. a) Írd le a közmondásokat! Magyarázd meg a jelentésüket!

Az egyenes út a legrövidebb.
Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.
A jó barát drágább az aranynál.
A becsület a legdrágább kincs.
A könyv a legjobb barát.

b) Húzd alá a mellékneveket, és mondd meg, milyen fokúak!

A melléknevek helyesírása

1. Olvasd el a szöveget! Írd ki a kiemelt mellékneveket két oszlopba, egyikbe az ***-ó, -ő,*** a másikba az ***-ú, -ű*** végű mellékneveket! Mit vettél észre?

A **növényevő** állatok közé tartozik a szarvas. A rétisas hatalmas **termetű ragadozó** madár. Tollazata általában barna **színű**.

A kifejlett oroszlán nagyon súlyos, eléri a 120–130 kg-ot is. Zsákmánya ezért nem az **apró**, hanem a nagyobb **testű** állatok közül kerül ki.

A zsiráf **hosszú** nyakával csak a magasabbra nőtt fákat éri el. A kisebb bokrok mellett éhen pusztulna.

Jegyezd meg!

A melléknevek végén az *-ó, -ő* és az *-ú, -ű* mindig hosszú.

Például: *jó, bő, szigorú, sűrű*.

2. Pótold a hiányzó betűket a melléknevek végén! Írd le őket betűrendbe sorolva!

savany__, apr__, egyszer__, gömböly__, fels__, dombor__, keser__, önáll__, szigor__, sűr__, szomor__, gyönyör__, egyenl__, szörny__, hossz __

3. Egészítsd ki ***j***-vel vagy ***ly***-nal a mondatokban előforduló melléknéveket!

A zoknim __ukas.
A testvérem he__es fiú.
A befagyott folyó veszé__es.
Ha a vékony __égre rámész, beszakadhat alattad.
A mé__ vízben tilos a fürdés.

Jegyezd meg!

A *j* hang kétféle jelölésére a melléknevek írásakor is vigyáznod kell.

4. Keresd a leírt szavak ellentétét! Olyan mellékneveket írj, amelyekben ***j*** vagy ***ly*** található!

mély	régi	komolytalan
_____	_____	_____
rossz	helyes	csendes
_____	_____	_____

5. Pótold be a melléknevekben a hiányzó ***j*** vagy ***ly*** betűt! Írd le őket csoportosítva!

sa__tos, eré__es, sú__os, __ukas, komo__, za__os, fo__ékony, ünnepé__es, __ószívű

Példa:

j	***ly***
rojtos	pelyhes

A szövegben helyesírási hibákat találsz. Először keresd meg ezeket a hibákat, majd írd le helyesen a szöveget!

A csillogó tollú seregéj a kertben a diófán énekel. Megfigyelted-e, hogy hányféle különböző hangot tud világgá röpíteni ez a nyugtalan mozgásu, mindig izgö-mozgo madár? Gyakran utánozza a sárgarigó jol ismert fuvolázo hangját.

TUDÁSPRÓBA

1. a) Írd le a füzetedbe!

Mi található az osztályodban? Ki a tanítód, kik az osztálytársaid?

b) Miután leírtad, húzd alá a főneveket!

2. a) Olvasd el a szókapcsolatokat! Figyeld meg, milyen magánhangzókat írunk a melléknevekben!

erős ember, esős idő, híres költő, hűvös szél, sírós gyermek, sós szalonna, sürgős tennivaló, szűk bejárat, víg mulatozás, hűséges barát, színes ceruza, dús haj, szelíd galamb

b) Írd le a szókapcsolatokat! Húzd alá a melléknevek hosszú magánhangzóját!

3. Olvasd el figyelmesen a főneveket! Melyik az a két szó, amelyik jelentésétől függően egyes és többes számban is lehet?

kerekek, terek, játékok, telek, ajtók, ablakok, bükkök, retkek, diák, sakkozók

4. a) Egészítsd ki a mellékneveket a hiányzó betűkkel!

figye__mes, i__edelmes, ha__gatag, ke__emes, i__atos, e__ügyű, la__ú

b) Írd le szótagolva a kiegészített szavakat!

5. Olvasás közben pótold a hiányzó mássalhangzókat! Írd le szótagolva a kiegészített mellékneveket!

A fü__ös rigó vidám dalba kezdett.
Szeretek gyönyörködni a csi__agos égben.
Zsuzsi varkocsba fonta ho__ú haját.
Az öreg néni szipogva törülgette kö__es szemét.

ÉV VÉGI ISMÉTLÉS

1. a) Olvasd el a mesét!

A gyertyatartó macska

Volt a királynak egy híres macskája. Két **mancsában** égő gyertyát **tartott** a betanított macska, míg Mátyás udvari embereivel **vacsorázott**.

– Felséged igen büszke a gyertyatartójára – fúrta az udvari bolond **oldalát** a féltékenység. – Akár hiszi, felséged, akár nem, én rászedem a rátarti macskát, hogy a gyertyát elhajítsa.

– Kötve hiszem, Markal – **mosolygott** Mátyás király. – De lássuk!

Felállt Markal az asztaltól, és lesietett a pincébe. Az **egérfogókból** három egeret mentett ki. A zsebébe rejtett rágcsálókkal gyorsan visszatért.

A **király** nyugodtan étkezett. Szorgalmasan falatoztak az urak, töltögettek a pohárnokok. Csak **Markal** volt mással elfoglalva. Egyenként vetette a macska elé az egereket. Az első egérre csak a bajszát **rándította** meg a hűséges gyertyatartó. A második egér láttán dühösen fújtatott, szőre égnek állt. De a harmadik egértől annyira lázba jött, hogy égő **gyertyáját** elhajította. Villogó **tekintettel**, csattogó fogakkal iramodott a zsákmány után. A megtépázott **egérrel** visszaült a **helyére** és nyugodtan lakmározott.

Jól **mulattak** az urak, majd feldőltek a nevetéstől. Egyedül **Mátyás** bosszankodott, de aztán együtt kacagott a többiekkel.

– Látom, Markal, csak másnak vagy bolond, magadnak nem – jegyezte meg a király. – Én ezt helyeslem, fiam.

A híres macskát pedig rögtön elzavarta udvarából, hadd menjen egerészni.

b) Olvasd el a mese eseményeit! Ha időrendbe állítod őket, megkapod a rövid tartalmát. Írd le a tömörített változatát! Írás közben emlékezz vissza, mit tanultál a szöveg tagolásáról (bevezetés, tárgyalás, befejezés) és a bekezdésről!

- A macska elhajította a gyertyatartókat és belakmározott.
- Mátyás a bolondot megdicsérte, a macskát pedig elzavarta.
- Lement a pincébe egeret gyűjteni.
- Volt Mátyásnak egy gyertyatartásra beidomított macskája.
- Markal, az udvari bolond megirigyelte a macska jó dolgát.
- A királyi lakomán szétengedte a rágcsálókat.

2. **a)** Keresd ki a mese kiemelt szavai közül az igéket, majd írd le őket jelen és jövő időben is!

Példa: Múlt idejű igék: tartott, …
Jelen idejű igék: tart, …
Jövő idejű igék: tartani fog, …

b) Keresd ki a mese kiemelt szavai közül a toldalékos főneveket, és írd le őket! Keretezd be a főnevek toldalékát!

3. Olvasd el a történetet, majd írd le! Másolás közben pótold a hiányzó mondatvégi írásjeleket a mondatok tartalmának megfelelően! Mit tudsz a mondatok fajairól?

– Mit csináltok itt, kicsi medvék ___ – kérdezte a harmadik kicsi medve.

– Unatkozunk __ – válaszolták a medvék.

– Építhetnénk egy igazi házikót __ – szólalt meg az első kicsi medve.

– Építsünk__ Szép nagy házat építsünk __– csatlakoztak hozzá a többiek. – Ne unatkozzunk tovább __

b) Keresd ki a szövegből a mellékneveket! Írd le őket fokozva is!

Példa: kicsi, kisebb, legkisebb; …

3. Pótold a szöveg mellékneveinek hiányzó betűit, toldalékait, majd írd le a szöveget!

A Tisza vidékén egyre serény__ munka folyik. A __iszai halászok sok halat fognak. Hossz__ órákat töltenek a vizen, hogy minél nagy__ legyen a zsákmány. A fri__ halat gyo__an elszállítják. Jut belőle az __ngvári üzletekbe is. Nagyo__ részét feldolgozzák.

4. Keresd ki a főneveket a felsorolt szavak közül! Írd le őket csoportosítva!

Móra Ferenc, házak, kisebb, Kárpátok, táncol, bolyhos, forral, Bodri, Váradi Kristóf, apró, Latorca, Beregszász, ceruzákat, összeszed, barátság, Hajnalka, hajnal, dolgozott, Tarasz Sevcsenko, szebbet, majom, felelek, erdők, Kijevben, Európát, tollal

köznév tulajdonnév

5. Válaszd el álló vonallal a szavak tövét a toldaléktól! Nevezd meg a toldalékokat!

bogártól, körben, bajok, szépséget, ringatást, kecskék, farkassal, tálban, csípések, vacsorát, pacsirták, vetésre, emberséget, versengés, szomorúságot, versenyeket, utak

Példa: bogár|tól (rag), …

6. Pótold a mondatokban a *főnév* ***-t*** *ragját* és az *ige múlt idejének* jelét! Írd le a mondatokat helyesen!

Végre megjö__ a nyár! A gyerekek kimen__ek az erdőszélre. Elemózsiá__, labdá__ és más játékoka__ vi__ek magukkal. Bújócskáz__ak, játszo__ak, örül__ek egymásnak. A kislányok sok szép mezei virágo__ is szed__tek. Biztosan jól szórakoz__ak.

TARTALOM

Ismételjünk! 6
Mit tudsz a beszédről és az írásról? 6
Mit tudsz a magánhangzókról? 8
Milyenek lehetnek a mássalhangzók? 10
Amikor nem szabad a füledre hallgatni 13
A *j* hang kétféle jelölése 14
A *h* a szavak végén 16
A SZÖVEG 18
Mi a szöveg? A szöveg témája 18
A szöveg címe 20
Elbeszélés vagy leírás? 22
Hogyan írjunk elbeszélő fogalmazást (elbeszélést)? 24
A bekezdés 25
A szöveg felépítése 28
TUDÁSPRÓBA 32
„Szólj, s megmondom ki vagy!'
(Udvarias szavak és kifejezések) 33
A szövegek sajátosságai 36
A levél 40
A MONDAT 44
A mondat fogalma 44
A mondatok fajai 46
A kijelentő mondat 47
A kérdő mondat 50
Az *-e* kérdőszó helyes használata 52
A felszólító mondat 54
A felkiáltó mondat 56
Az óhajtó mondat 58
A megszólítás 60
Az állító és a tagadó mondat 62
A MONDATRÉSZEK 65
A szavak kapcsolata a mondatban 65
A mondat fő részei: *alany* és *állítmány* 68
A mondat bővítményei 73
TUDÁSPRÓBA 76
Az összetett mondat 77
A SZÓ 80
A szó jelentése 80
Az egyenes és átvitt értelmű szavak 83
TUDÁSPRÓBA 85
A rokon értelmű szavak 86
Az ellentétes jelentésű szavak 88
A szó szerkezete 90
Az egyszerű és az összetett szó 90
A szótő és a toldalék fogalma 92
TUDÁSPRÓBA 94

A képző ... 96
Az *-ász, -ész* képző ... 98
A *-ság, -ség* képzők ... 99
Az *-s, -ás, -és* képzők ... 101
Az *-ó, -ő* és a *-mány, -mény* képzők ... 105
A *-ka, -ke, -cska, -cske* képzők ... 107
Az *-i* képző ... 109
Az *-atlan, -etlen, -talan, -telen* képzők ... 111
A *-z* képző ... 112
Az *-ít* és az *-ul, -ül* képzők ... 113
A jel ... 116
A *-k* jel ... 118
A *-bb* jel ... 119
A *-t, -tt* jel ... 121
A rag ... 123
A *-t* ragos szavak ... 124
A *-ba, -be, -ban, -ben* ragos szavak ... 127
A *-ból, -ből, -ról, -ről, -tól, -től* ragos szavak ... 129
A *-hoz, -hez, -höz* ragos szavak ... 130
Az *-n, -on, -en, -ön* ragos szavak ... 131
A *-nál, -nél* ragos szavak ... 133
A *-val, -vel* ragos szavak ... 134
A SZÓFAJOK ... 137
A szófajok fogalma ... 137
TUDÁSPRÓBA ... 141
AZ IGE ... 142
Az ige jelentése: *a cselekvést kifejező igék* ... 142
A történést kifejező igék ... 144
A létezést kifejező igék ... 145
Az igeidők ... 146
Az ige jelen ideje ... 147
Az ige múlt ideje ... 149
Az ige jövő ideje ... 151
Az igekötős igék ... 153
Az igekötő helyesírása ... 154
A FŐNÉV ... 157
A főnév jelentése ... 157
A főnév egyes és többes száma ... 158
A köznév és a tulajdonnév ... 160
A főnév a mondatban ... 162
Az *-ó, -ő, -u, -ú* és az *-ü, -ű* a főnevek végén ... 164
A melléknév ... 165
A melléknév jelentése ... 165
A melléknév fokozása ... 167
A melléknevek helyesírása ... 168
TUDÁSPRÓBA ... 170
ÉV VÉGI ISMÉTLÉS ... 171

Навчальне видання

ЦЕЙБЕЛЬ Людвик Людвикович

УГОРСЬКА МОВА

Підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*
Редактор *О. О. Дебрецені*
Художній редактор *І. Б. Шутурма*
Коректори *І. О. Петро, Г. М. Тирканич*

Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. 14,256. Обл.-вид. арк. 11,55.
Тираж 2073 пр. Зам. № 205-13.

Державне підприємство
„Всеукраїнське спеціалізоване видавництво „Світ”
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2980 від 19.09.2007
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ „Львівська книжкова фабрика „Атлас”
79005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 1110 від 08.11.2002 р.

Навчальне видання

ЦЕЙБЕЛЬ Людвик Людвикович

УГОРСЬКА МОВА

Підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*
Редактор *О. О. Дебрецені*
Художній редактор *І. Б. Шутурма*
Коректори *І. О. Петро, Г. М. Тирканич*

Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. 14,256. Обл.-вид. арк. 11,55.
Додатковий тираж 22 пр. Зам. № 205-13/2.

Державне підприємство
„Всеукраїнське спеціалізоване видавництво „Світ”
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2980 від 19.09.2007
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ „Львівська книжкова фабрика „Атлас”
79005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 1110 від 08.11.2002 р.

УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7
Ц 32

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 17.07.2013 р. № 994)

Цейбель Л. Л.
Ц 32 Угорська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. угорською мовою / Л. Л. Цейбель. – Львів : Світ, 2013. – 176 с. : іл.
ISBN 978-966-603-839-8

УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7

© Цейбель Л. Л., 2013
© Шутурма М. С., ілюстрації, 2013
© Видавництво „Світ”, 2013

ISBN 978-966-603-839-8